

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**ІСТОРІЯ ДЮЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМАТСЬКОЇ
РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ
(1938–1944 РР.)**

Росоха Агнеш Олександрівна

Студентка II-го курсу

Освітня програма: Історія та археологія

Ступінь вищої освіти: другий (магістерський)

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 / «27» жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Добош Олександр Олександрович
старший викладач

Завідувач кафедри:

Чотарі Юрій Юрійович
філософії у галузі гуманітарних наук, кандидат історичних наук,
в. о. доцент

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202__ року

Протокол № _____ / 202__

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Кваліфікаційна робота

**ІСТОРІЯ ДЮЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМАТСЬКОЇ
РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ
(1938–1944 РР.)**

Ступінь вищої освіти: другий (магістерський)

Виконала: студентка II-го курсу

Росоха Агнеш Олександрівна

Освітня програма: Історія та археологія

Науковий керівник: **Добощ О.О.**

старший викладач

Рецензент: **Вароді Н.Ф.**

**філософії у галузі гуманітарних наук, кандидат історичних наук,
доцент**

Берегове

2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

A SZŐLŐSGYULAI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG TÖRTÉNETE (1938–1944)

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: mesterképzés (MA)

Készítette: Roszoha Ágnes

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: Történelem és régészet

Témavezető: Dobos Sándor
adjunktus

Recenzens: Váradi Natália
PhD, történelemtudományok kandidátusa, docens

Beregszász

2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. РОЗДІЛ. ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД.....	7
II. РОЗДІЛ. РІСТ ОБЛАСТІ ТА ЖИТТЯ ЦЕРКВИ РЕОРГАНІЗАЦІЯ НА ЗАКАРПАТТІ 1938-39 РОКАХ	11
II.1. Територіальне зростання з точки зору церкви	11
II.2. Організаційні проблеми церковного округу в 1938-39 рр	15
III. РОЗДІЛ. «СКРИНЯ ЕКЛЕЗІЇ»	20
III.1. Кілька слів про «Скриню Еклезії»	20
III.2. Тематичне групування оброблених документів	20
IV. РОЗДІЛ. ОГЛЯД СТАРИХ ДОКУМЕНТІВ ДЮЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМОТСЬКОЇ ЦЕРКВИ 1938–44РОКІВ.....	23
IV.1. Документи, що стосуються церкви реформатської парафії Дюла	23
IV.2. Документи Реформатської народної середньої школи в період 1938–44 років	28
IV.3. Архівні документи за 1938-1944 роки	35
IV.4. Листування, пов'язане з лісовим господарством	51
IV.5. Особисті та інші документи	59
РЕЗЮМЕ	61
РЕЗЮМЕ УКРАЇНСЬКОЮ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ РЕСУРСІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	70
ДОДАТКИ.....	76

TARTALOM

BEVEZETÉS	6
I. FEJEZET. HISTORIAGRÁFIAI ÁTTEKINTÉS	7
II. FEJEZET. TERÜLETGYARAPODÁS ÉS AZ EGYHÁZI ÉLET ÚJJÁSZERVEZÉSE KÁRPÁTALJÁN 1938-39 KÖZÖTT	11
II.1. Területgyarapodás az egyház szemszögéből	11
II.2. Egyházkerületi szervezési gondok 1938-39-ben	15
III. FEJEZET. AZ „EKLÉZSIA LÁDÁJA”	20
III.1. Pár szó az „Eklézsia ládájá”-ról	20
III.2. A feldolgozott iratanyag tematikai csoportosítása	20
IV. FEJEZET. A SZŐLŐSGYULAI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG 1938-44-ES ÉVEKRE VONATKOZÓ IRATANYAGÁNAK ÁTTEKINTÉSE	23
IV.1. A Szőlősgyulai Református Egyházközség templomával kapcsolatos iratok	23
IV.2. A Református Népiskola iratai 1938-44-es időszakban	28
IV.3. Az egyházi élettel kapcsolatos iratanyag 1938 és 1944 között	35
IV.4. Az erdőséggel kapcsolatos levelezések	51
IV.5. Személyes és egyéb iratok	59
ÖSSZEFOGLALÓ	61
ÖSSZEFOGLALÓ UKRÁN NYELVEN(ПЕРІОД)	66
FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM JEGYZÉKE	70
MELLÉKLETEK	76

Fülöp Árpád : A szerencse úgy forog

1. (Trianon óta...)

A szerencse úgy forog:
Ungvárból lett Uzsgorod,
Munkácsból lett Mukacsevo;
Isten látja egyik se jó!

2. (1938. november 2-ika óta...)

A szerencse-kerék úgy jár
Uzsgorodból lett már Ungvár;
Azt kiáltja úr és munkás:
Mukacsevó ismét Munkács!

3. (1944. október óta...)

A szerencse úgy forog:
Ungvárból lett Uzsgorod,
Munkácsból lett Mukacsevo;
Isten látja egyik se jó!

BEVEZETÉS

Egy kis földdarab, mely sokaknak semmit sem jelent, nekem mindent. Otthonom, hazám, szülőfalum – Szőlősgyula. Hol összeér, mi szívemnek kedves: magyarság, hit és múlt. Múlt, melyet kutatni érdemes, kutatni kell. Így lett a diplomamunka választott témája „A Szőlősgyulai Református Egyházközség története (1938–1944)”.

A kutatás témája rendkívül aktuális, bár Szőlősgyula múltjával korábban már többen is foglalkoztak, azonban a község református egyházának történetét kevesen vizsgálták. Mindemellett a vizsgált időszak egyháztörténetének részletes feltárását előttünk még senki nem kutatta.

A kutatás tárgya a Kárpátaljai Református Egyházhoz tartozó Szőlősgyulai Református Egyházközség, melynek történetéről a rendelkezésükre álló forrásanyagok végesek. Az általunk használt elsődleges forrás a Szőlősgyulai Református Egyházközség tulajdonába pár évvel ezelőtt visszakerült faláda tele iratokkal, melyet a gyülekezet idősebb tagjai „Eklézsia ládájának” hívnak. A ládában levő iratok rendszerezetlenek, nem megfelelő körülmények között voltak tárolva évtizedeken keresztül, így napjainkra sok irat használhatatlanná vált. Megkíséreltük évenként rendszerezni őket, s az 1938–44-es időszak iratait digitalizáltuk. A digitalizált iratokat ezután évek szerint mappába rendszereztük, majd ezen belül tematika szerint csoportosítottuk.

A kutatás helyszíne a Szőlősgyulai Református Egyházközség parókiája, temploma, valamint a Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára volt.

Kutatásunk célja a Szőlősgyulai Református Egyházközség történetéről a már rendelkezésünkre álló ismeretanyag újabb, eddig feltáratlan adatokkal történő kiegészítése az 1938–44-es évekre vonatkozó levéltári források és szakirodalom alapján.

A diplomamunka az első fejezetben historiográfiai áttekintéssel kezdődik, melyben ismertetjük a témával foglalkozó szakirodalmat, digitális adatbázisokat, valamint internetes forrásokat. A második fejezetben a kárpát-medencei eseményekkel párhuzamosan mutatjuk be a Kárpátaljai Református Egyház történetének eseményeit az 1938-39-es években, valamint a helyi református egyházkerület újrászervezési gondjait. A harmadik fejezetben ismertetjük az Eklézsia ládáját, s az abban fellelt iratokat tematikai csoportosításban. A negyedik fejezetben minden tematikai csoport iratát időrendben tekintjük át kísérletet téve arra, hogy a Szőlősgyulai Református Egyházközség történetének újabb, eddig ismeretlen részleteit, darabkáit tárjuk fel.

A munka magyar és ukrán nyelvű összefoglalóval, valamint a felhasznált források és irodalom jegyzékével zárul, s ezen felül mellékletek formájában csatolásra került minden vizsgált évből, lehetőség szerint valamennyi tematikai csoportot érintve egy-egy digitalizált egyházi irat, összesen 17 db.

I. FEJEZET

HISTORIAGRÁFIAI ÁTTEKINTÉS

Diplomamunkám témája a szőlősgyulai református egyházközség története az 1938–1944-es időszakban. Szülőfalum, s az ottani református gyülekezet történelmét nem sokan kutatták előtünk, így munkánk hiánypótló jellegéből adódóan is értékes lehet további kutatások számára. Historiográfiai áttekintésként a Magyar Református Egyház, valamint a Kárpátaljai Református Egyház történetével foglalkozó munkákat szeretnénk összefoglalni, kiemelve azokat, melyek az általam vizsgált időszak, azaz az 1938–1944-es évek eseményeit is tartalmazzák.

Átfogóan a magyar református egyház történetének feldolgozásában ismert Bíró Sándor, Tóth Endre, Bucsay Mihály és Varga Zoltán *„A magyar református egyház története”*¹ c. könyve, melyben a reformáció kezdeteitől, Magyarországon való elterjedésétől, az ellenreformáción, reformkoron, szabadságharc időszakán keresztül az első világháborút, s a két világháború közötti időszakot felölelve nyújt betekintést az egyházpolitikák változásaiba, valamint az egyház belső élete megszervezésének nehézségeibe.

Részletes tanulmány a témában Barcza József, Bolyki János, Bölcskei Gusztáv, Dienes Dénes, Ladányi Sándor és Szentimrei Mihály munkája *„A magyarországi református egyház története 1918–1990”*² címmel, mely első fejezetében az 1918–1948 közötti egyháztörténeti eseményeket dolgozza fel. A tanulmányban olvashatunk az 1938–44-es évekről is, s azokról a változásokról, melyeket a kárpátaljai reformátusok éltek meg ebben a nehéz időszakban.

Terjedelmes levéltári források és szakirodalmak állnak rendelkezésünkre a kárpátaljai reformátusság történetét illetően.

A témánkra vonatkozó levéltári forrásokat a vizsgált időszakból a Kárpátaljai Állami Levéltárban, a Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltárában, valamint a Szőlősgyulai Református Egyházközség parókiáján találjuk. A Kárpátaljai Állami Levéltárban a Szőlősgyula történetéhez kapcsolódó iratanyagokat a 270., 279., 647.³ fondok őrzik. A Szőlősgyulai Református Egyházközség parókiáján pedig hozzáférhető az Eklézsia ládája⁴, valamint az 1933–1978 közötti időszak egyházközségi jegyzőkönyve⁵.

A témánkra vonatkozó szakirodalmak közül először is ki kell emelnünk Fritz Peyer-Müller: *„A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között – kitekintéssel a*

¹BÍRÓ Sándor – TÓTH Endre – BUCSAY Mihály – VARGA Zoltán: *A magyar református egyház története*. Sárospataki Református Kollégium Theológiai Akadémiája, Sárospatak, 1995.

²BARCZA József – BOLYKI János – BÖLCSKEI Gusztáv – DIENES Dénes – LADÁNYI Sándor – SZENTIMREI Mihály: *A magyarországi református egyház története 1918–1990*. Tanulmányok. Sárospataki Református Kollégium Theológiai Akadémiája, Sárospatak, 1999.

³KTÁL fond . 270., 279., 647.,

⁴Szőlősgyulai Református Egyházközség parókiája: Eklézsia ládája (továbbiakban SZREP:EL)

⁵Szőlősgyulai református egyházközség jegyzőkönyve 1933-1978

jelenre”⁶ c. munkát, melyben a szerző elénk tárja a református egyház küzdelmeit az első világháború után, a Kárpátaljai Református Egyházkerület (továbbiakban KRE) megalakulását, a Tiszántúli Egyházkerülethez való csatolását, majd a Kárpát-Ukrajnai Református Egyházkerület létrejöttét és tevékenységét.

Nagyszerű tanulmány Visky István írása, mely „*A magyar református egyház újjászervezése az elcsatolt területeken*” címet kapta.⁷ külön fejezetben ismerteti az elcsatolás utáni Erdélyi Református Egyházat, Dunántúl-Dunamellék-Tiszáninneni területeket, a Jugoszláv Református Egyházat, valamint a számunkra legfontosabb Kárpátaljai Református Egyházkerület sorsát is néhány oldalon.

Hasznos információkat tartalmaz Szépné Czippán Noémi és Szép Sándor teológiai akadémiai hallgatók által szerkesztett publikáció (első kiadás, VI. kötet), mely a XIX–XX. századokat öleli fel, s néhány oldalon a Kárpátaljai Magyar Református Egyházzal is foglalkozik az 1920–1948-as években.

A Szőlősgyulai Református Egyházközség templomáról, s annak homályos történetéről két kiadványból sikerült értesülnünk: egyik Deschmann Alajos munkája,⁸ melyben Kárpátalja műemlékeit ismerteti, a másik pedig Kollár Tibor szerkesztette „*Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig*” című mű.⁹

Felhasználásra kerültek ezeken kívül Harsányi Béla¹⁰, Orbán Marianna¹¹ és Radvánszki Ferenc¹² tanulmányai, melyek kapcsolódnak az 1938–1944-es egyháztörténeti eseményekhez.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola néhány diákja, Molnár Rozália¹³, Szabóné Molnár Alekszandra¹⁴ és Szabó Edina¹⁵ is foglalkozott a témánkkal mélyrehatóan. Ők főként Gyula falutörténetét vizsgálták, de tanulmányozták a község református egyházközségének a történetét is.

⁶ Fritz PEYER-MÜLLER: *A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között- kitekintéssel a jelenre*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya. Budapest, 1994.

⁷ VISKY István : *A magyar református egyház újjászerveződése az elcsatolt területeken*. In: Mediárium: társadalom – egyház – kommunikáció. 2. évf, 3-4. szám, 2008. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/01500/01515/00004/pdf/>

⁸ DESCHMANN Alajos: *Kárpátalja műemlékei*. Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület, Budapest, 1990.

⁹ szerk. KOLLÁR Tibor: *Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig. Középkori templomok útja Szabolcsban, Beregben, és Kárpátalján*. II. kötet. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség Nonprofit kft. Nyíregyháza, 2013.

¹⁰ HARSÁNYI Béla: *A felvidéki és kárpátaljai egyetemes református egyház törvényalkotó munkája a két világháború között. A lévai és a pozsonyi zsinatok*.

Elérhető: <https://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/harsanyibela.pdf>

¹¹ OrbánMarianna: Ébredési mozgalom aKárpátaljai Református Egyházban(1936-1947). In *Acta Beregsasiensis*, aII. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. VIII. évfolyam, 2. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2011.

¹² Radvánszky Ferenc, Dr.: *Megtörő kegyelem. Avagy, aKárpátaljai Református Egyház (KRE) előttálló kihívások és láthatóirányai, különös tekintettel aKREstruktúrájára ésdemográfiai tendenciáira*. In *Történelmiegyházak társadalmi szerepvállalásaBorsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyarlakta településein*, 2017.

¹³ Molnár Rozália: *Szőlősgyula története 1938-44 között*. Beregszász, 2015.

Molnár Rozália: *Szőlősgyula története 1938-44 között*. Beregszász, 2016.

¹⁴ Szabóné Molnár Alexandra: *Szőlősgyula társadalomtörténete a XX. században*. 2015

¹⁵ Szabó Edina: *A gyulai református egyházközség története*. 2014

Bár nem kimondottan egyháztörténettel foglalkozik, mégis említésre méltó Romsics Ignác „*Magyarország története a XX. században*” című könyve, melyben részletes történelmi áttekintést ad a XX. századról, s harmadik fejezetében a két világháború közötti időszakról.

Munkánk megírásában segítségünkre szolgált továbbá Fedinec Csilla több kiadványa,¹⁶ s elsőként említeném azt a gyűjteményt, melyben törvényeket, rendeleteket, nyilatkozatokat, kisebbségi programokat gyűjtött és rendszerezett időrendben az 1918–1944-es évekből, s amelyben az eredeti szövegeket olvashatjuk.¹⁷ Ezen kívül Vehes Mikolával megírt közös munkája „*Kárpátalja 1919–2009 – történelem, politika, kultúra*”,¹⁸ melynek második fejezetében az 1938–1944-es eseményeket írják le kárpátaljai és magyarországi vonatkozásban. Fedinec Csilla több történelmi folyóiratban is publikált,¹⁹ s ezek között találunk többek között a református egyház által fenntartott oktatásra vonatkozó információkat.

A szakirodalmakon kívül több helytörténeti és honismereti jellegű kiadványt is találunk a témánkra vonatkozóan. Ilyen például Dupka György, akinek több munkája nyújt betekintést az első és második világháborús eseményekbe kárpátaljai vonatkozásban, így például „*A magyarlakta települések ezredéve Kárpátaján*”²⁰, „*A Nagy Háború emlékezete Kárpátalján*”²¹, „*Egyházüldözés Kárpátalján, 1944–1991*”²², „*Hova tűnt a sok virág?*”²³ stb.

Ezekon kívül felhasználásra került az Erdészeti Lapok elektronikus adatbázisa, az 1939–41-es év témára vonatkozó cikkeivel,²⁴ valamint a falu zsidó közösségéről elérhető nyilvános adatok az 1944-es évről Komoróczy Géza : „*Magyarországi zsidó hitközségek 1944. április. A magyar zsidók központi tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán*”²⁵ c.

¹⁶Fedinec Csilla: *Akarpátaljai magyarságtörténetikronológiája 1918–1944*, Galánta—Dunaszerdahely, Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002.

¹⁷FEDINEC Csilla : *Iratok a Kárpátaljai Magyarság Történetéhez 1918-1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok*. Galánta—Dunaszerdahely, Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002.

¹⁸ FEDINEC Csilla—VEHES Mikola: *Kárpátalja 1919—2009 történelem, politika, kultúra*. Argumentum Kiadó, Ungvár – Budapest, 2010.

¹⁹ FEDINEC Csilla: Kárpátalja közigazgatása és tanügyigazgatása 1933-1944 között. In *Magyar Pedagógia*, a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata, 96. évf. 4. szám, Szeged, 1996.

FEDINEC Csilla: ACsehszlovákiától a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja magyar kisebbségének helyzete (1944-1946). In *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat — MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008.

²⁰ DUPKA György – BOTLIK József: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1993.

²¹ DUPKA György: *A nagy háború emlékezete Kárpátalján 1914-2018. Haditettek, hősök, haditemetők, emlékművek, népemlékezet és ünnepségek*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2018.

²² DUPKA György: *Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991*. Szolvyai Emlékparkbizottság – Intermix Kiadó. Ungvár – Budapest, 2017. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/18100/18119/18119.pdf>

²³ DUPKA György: *Hova tűnt a sok virág... Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* – Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2012. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/11300/11392/11392.pdf>

²⁴ Elérhető : <https://erdeszetilapok.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1886&id=1192>

²⁵ KOMORÓCZY Géza : *Magyarországi zsidó hitközségek 1944. április. A magyar zsidók központi tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán*. I. rész, adattár. MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest, 1994.

adattár I. részéből, valamint Randolph L. Braham ,Tibori Szabó Zoltán szerkesztésében „*A magyarországi holokaust földrajzi enciklopédiája*”²⁶.

²⁶ szerk. RANDOLPH L. – BRAHAM – TIBORI SZABÓ Zoltán: A magyarországi holokaust földrajzi enciklopédiája. Park könyvkiadó, Budapest, 2007.

II. FEJEZET

TERÜLETGYARAPODÁS ÉS AZ EGYHÁZI ÉLET ÚJJÁSZERVEZÉSE KÁRPÁTALJÁN 1938-39 KÖZÖTT

II.1. Területgyarapodás az egyház szemszögéből

A Tiszántúli Református Egyházkerület – melyhez Trianon előtt a Szőlősgyulai Református Egyházközség is tartozott - 1557-ben jött létre a Debrecen – Nagyváradvidéki és Szatmárvidéki Szuperintendenciák egyesülésével.²⁷ Az egyházkerület 14 egyházmegyét foglalt magába: Bihari, Érmelléki, Békési, Debreceni, Szatmári, Szilágyi, Szabolcsi, Zarándi, Nagybányai, Nagykunsági, Középszolnoki valamint a ma Kárpátalján található egyházmegyéket: Beregi Egyházmegyét, Máramarosi, és végezetül az Ugocsai Egyházmegyét.²⁸

Az évszázadok során az egyházkerület arculata sokat változott: elnéptelenedés, egyházmegyék összevonása, kettéválások jellemzték, de minden eltörpül az 1920. június 4-ei Trianoni békeszerződés mellett, mely az egész országot, így a református egyházat is megviselte. Területéből és népességéből jutott Csehszlovákiának, Romániának sőt a Szerb-Horvát államalakulatnak is. A megmaradó többnyire csonka 11 egyházmegye alkotta a továbbiakban a Tiszántúli Egyházkerületet.

Trianon után Csehszlovákiához került Kárpátalja területe. Egészébe véve 63 ezer négyzetkilométer területet kapott 3,5 millió lakossal. Ebből 1 072 000 volt magyar, a reformátusok száma 217 ezer.²⁹ A csehszlovák állam uralma alá került a dunántúli egyházkerületből a komáromi egyházmegye 48 és a barsi egyházmegye 29 anyaegyházközséggel, továbbá a drégelypalánki egyházmegyétől két egyházközség; a tiszáninneni egyházkerülettől a gömöri egyházmegyéből 35 anyaegyházközség, a tornai egyházmegyétől 8, az abaúji egyházmegyétől 20, az alsó zempléniből pedig 11 egyházközség, a felsőzepléni és az ungi egyházmegye 29, illetve 39 gyülekezettel teljesen; a tiszántúli egyházkerülettől a beregi egyházmegyéből 43, a máramaros-ugocsai egyházmegyéből 25 egyházközség.³⁰

Kárpátalja reformátusainak helyzete évekig bizonytalan volt. A bizonytalan közigazgatás megnehezítette az ideszakadt reformátusok önszerveződését, s ez döntő szerepet játszott abban,

²⁷<http://ttre.hu/tartalom/94/a-keruelet-toertenete>

²⁸ U.o.

²⁹ FEDINEC Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. Fórum Intézet. Lilium Aurum Könyvkiadó Galánta–Dunaszerdahely, 2002. 63.

³⁰ CSOMÁR Zoltán: *A Csehszlovák államkeretbe kényszerített Magy. Ref. Ker. egyház húszéves története*. Állami Nyomda. Ungvár, 1940. id. mű. 5

hogy a kárpátaljai gyülekezetek csak 1923-ban szerveződtek önálló egyházkerületbe.³¹ Kárpátaljára csak a beregi, ugocsa, szatmári és ungi egyházmegyék töredékei kerültek összesen 77 gyülekezet 65 ezer lélekkel.³²

A református egyházak 1923-ban Léván tartották az alkotmányozó zsinatot, melyet a Csehszlovák Köztársaság csak évek múlva hagyott jóvá. A történelmi hagyományoknak megfelelően alakultak a Csehszlovákiához csatolt területek egyházkerületekbe való tagolódása: Dunántúli Egyházkerületnek nevezték az egyiket, a másikat pedig Tiszáninneninek. A harmadik a Tiszántúli Egyházkerülettől elcsatolt részeket foglalta magába, s megalakításának jogi folyamata sokáig elhúzódott, csak 1932-ben ismerte el a prágai kormány.³³ Azonban azt meg kell jegyeznünk előljáróban, hogy a Magyarországi Református Egyház (továbbiakban MRE) nem mondott le az elcsatolt területeken élő hívekről, s álláspontját aként vallotta, „... *hogyan az államhatárok a hitnek és a közösségnek nem szabhatnak gátat, s református egyházunk egységes teste szétszakítását nem engedhetik, mert az zsengeje a feltámadásra eljegyzett nagy Magyarországnak*”.³⁴

Erről tanuskodik az a tény is, hogy a MRE egységének szellemében került megtartásra 1920. szeptember 28–30-án Budapesten a zsinati ülés, melyre a zsinati tagok közül 78-an érkeztek az elszakított területekről.³⁵

Az 1938-as év változásokat hozott Európa több országa, közöttük Magyarország számára. 1938. november 2-án az első bécsi döntés értelmében visszacsatoltak Magyarországhoz mintegy 11 927 km²-nyi területet Csehszlovákia területéből. A határokat a következőképp húzták meg: „... *a Csallóköz nyugati végén levő, s ezentúl magyar Somorja községtől Léva, Losonc, Rimaszombat, Kassa vonalat érintve, Kárpátalja területéből Ungvár, Munkács, Nagyszőlős, Beregszász városok kerültek Magyarország fennhatósága alá, pontosabban a határ: "... az Eperjes-tokaji hegyláncban fekvő és Szlovákiának megmaradó Nagyszaláncnál kanyarodik el most már eléggé egyenesen keleti irányban, úgyhogy az Ungvár–Nagykapos vasútvonal Magyarországa, szintúgy Ungvár városa is... Ungvárt megkerülve a határ nagyjából dél felé tart. Munkácsot északon és északkeleten kikerüli, úgyhogy Munkács Magyarországa. Munkácsról keletre kanyargó vonalban bocsátkozik le Ugocsa megyébe a határ. Nagyszőlőstől nyugatra halad el, körülbelül Feketeardóig, amely Magyarországa, azután egyenes vonalban metszve a*

³¹ VISKY VISKY István : *A magyar református egyház újjászerveződése az elcsatolt területeken*. In: Mediárium: társadalom – egyház – kommunikáció. 2. évf, 3-4. szám, 2008. 67–68. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/01500/01515/00004/pdf/>

³² PEYER – MÜLLER, 667.

³³ <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/csohany-trianon.htm>

³⁴ Baltazár Dezső: Elnöki megnyitó az O. R. L. E. választmányi gyűlésén. In: *Lelkészegyesület*, 1920. 25-26. sz. (június 26.) id. mű. 69-70.

³⁵ Tóth Endre debreceni teol. professzor közlése 1957 és 1961 között

Királyháza–Halmi vasútvonalat a román határnál ért véget.”³⁶ Az első bécsi döntéssel tehát Kárpátalja déli, magyarlakta sávja visszakerült Magyarországhoz, összesen mintegy 2 ezer km²-nyi terület. Kárpátalja több mint egyötöde. ³⁷

Az 1938-as eseményekről a folyó év október 25-én összehívott konventjén Balogh Jenő dunántúli egyházkerületi főgondnok eképp valott: „...*még sok küzdelem, esetleg egyelőre újabb megpróbáltatás vár reánk, azután pedig az újjáépítés munkájában óriási feladatok megoldása mered majd a magyar nemzet elé, de mi magyar reformátusok acélos nyugalommal nézünk a jövőbe és már most is elmondom a XCVIII. zsoltár szavaival: „Az Úr csodadolgokat cselekedett”,... megsegítette a magyar nemzetet „az Ő jobb keze, tudtulatla az Úr az Ő szabadtását, megemlékezett az Ő kegyelméről: hazánk újabb felvirágzásának legfőbb akadály, a trianoni békeszerződés megsemmisült.*”³⁸ A jegyzőkönyvben kimondták az MRE álláspontját a politikai, és államhatárok változásával kapcsolatban: „... *hog mi magyar reformátusok sohasem fogjuk elismerni a ránk kényszerített békeokmánynak hatályosságát és küzdeni fogunk az abban megállapított képtelen határok, valamint a színmagyar, vagy túlnyomó részben magyarlakta területeknek elszakítása ellen.*”³⁹

Mind a magyarországi, mind kárpátaljai oldalról örömmel fogadták a visszacsatolás hírt. Körlevelet kapott minden állami római katolikus, görög katolikus, református iskola igazgatója, valamennyi elemi és polgári iskolák iskola igazgatója – így a Szőlősgyulai Népiskola is (mely iratot megőrzött számunkra az Eklészia ládája) - melyben a visszacsatolás öröme kívánt osztózni Magyarország: „*Közel 20 év szenvedésében megtisztult magyarságunk*

erős akarasa, a mindenható Isten segítségével meghozta nekünk azt az örömet, hogy a Szent István birodalmából erőszakosan lekapcsolt részek magyarlakta területei visszakerülhettek az anyaországhoz. A dicső magyar hadseregnek a városokban, községekben való bevonulása óta valóságos ünnepnapokat élt a lakosság. Most a soha többé el nem választható szent találkozás utáni ünnepnapokat hétköznapiaknak kell felváltania...”⁴⁰ A körlevélben a továbbiakban az oktatás megszervezéséről ad ki utasításokat az újonnan visszakapott területre nézve.

Az 1938-as magyarországi terület gyarapodás 1939-ben folytatódott tovább. A kormány – stratégiai okokból, a lengyel-magyar közös határ megteremtése érdekében – különösen Kárpátalja visszaszerzését tartotta fontosnak. A cseh-szlovák állam teljes dezintegrálódásának

³⁶ BOTLIK József : *Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I.* Nyiregyháza, IMI PRINT KFT., 2005.id. mű. 260

³⁷ <http://www.karpatalja.com.ua/karpatalja/tortenelem.html>

³⁸ A Magyarországi Református Egyház Konventjének jegyzőkönyvei 1887-1944. *A Magyarországi Református Egyház Konventjének jegyzőkönyve 1938. /1938.október 25. id.mű . 509.*

³⁹ U.o. id. mű. 510.

⁴⁰ Szőlősgyulai Református Egyház Parókia - Eklészia Ládája (SZREP-EL) szám 1351/1938, id. mű.1

előjeleit érzékelve a minisztertanács 1939. március 10-én olyan határozatot hozott, hogy Kárpátalját egy katonai akció keretében akár német beleegyezés nélkül is visszafoglalja. Berlin jóváhagyása azonban végül megérkezett. A magyar hadsereg kisebb harcok árán elfoglalta Kárpátalját 1939. március 15. és 18. között.⁴¹

Az 1938-1939-es eseményeket az MRE Konventjének 1939. évi jegyzőkönyvében Balogh Jenő dunántúli egyházkerületi főgondnok eképp fogalmazta meg: „*Méltatlan vagyok az Urnak kegyelmére, hogy közvetlen napnyugta előtt még átélhettem a mult év november havában és a folyó év márciusában végbement történelmi eseményeket. A nagyhatalmak által is elismert népi elv alapján a felvidéki, túlnyomólag magyarlakta területsávnak visszacsatolása révén az 1938. év végén 242 református egyházközség tért haza. A folyó év március havában derék honvédeink — ezt a tényt külföldön élő és különösen más nemzetekhez tartozó református hittestvéreink előtt is külön kell hangsúlyoznunk, — nem újabb foglalás címén, hanem történelmi jogon szállották meg azt a kárpátaljai vidéket, amely ezer éven keresztül megszakítás nélkül mindenkor Magyarországhoz tartozott*”.⁴² Kárpátalja visszatérésével további 14, későbbi határigazítás révén még 3, így összesen 259 felvidéki és kárpátaljai református egyházközség tért vissza.”⁴³

Pontos adatokkal nem rendelkeztek, de összesen kb. 199.400 református lett a MRE tagja, így a reformátusok lélekszáma remények szerint meghaladta a kétmilliót.”⁴⁴ A visszacsatolt területekkel együtt Magyarország határvonalait a következőképp húzták meg :

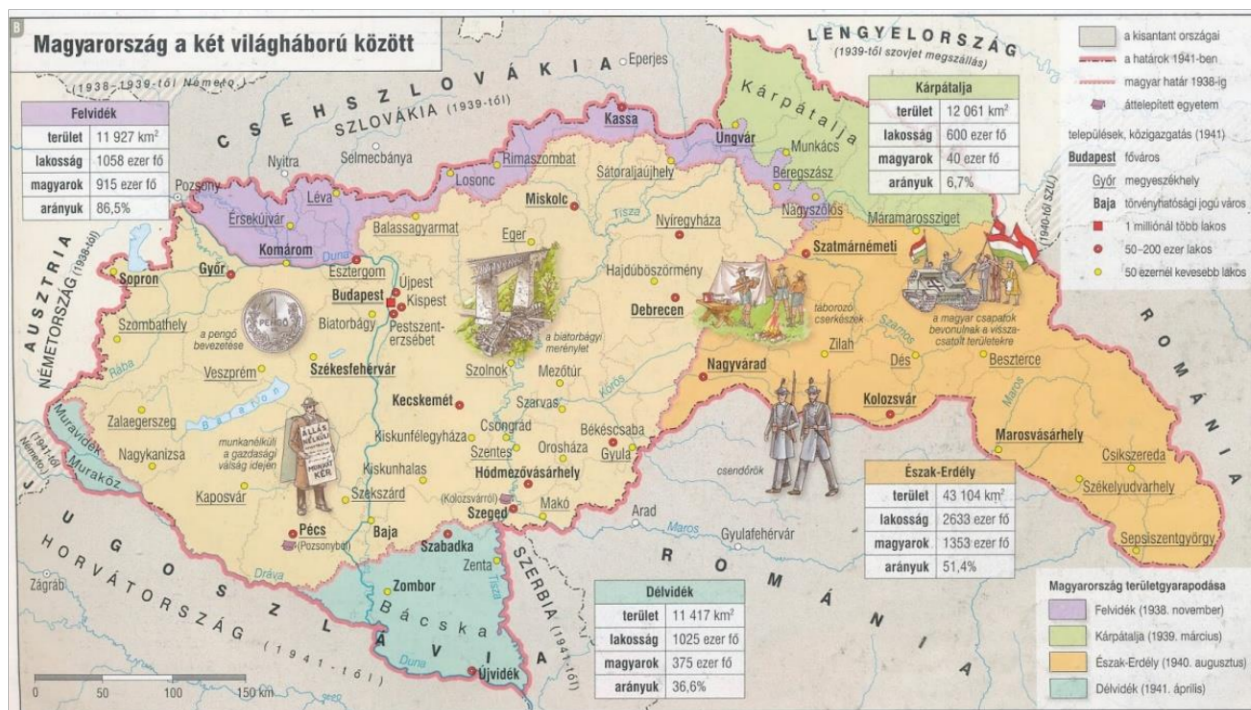
⁴¹ FEDINEC Csilla: *Kárpátalja 1938-1941. Magyar és ukrán történelmi megközelítés*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004. 85-86.

⁴² A Magyarországi Református Egyház Konventjének jegyzőkönyvei 1887-1944. 1939. Április 19-20 . 4 Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/ReformatusJegyzokonyvek_Konventi_1939/?pg=0&layout=s

⁴³ U.o., id. mű. 3-5

⁴⁴ A Magyarországi Református Egyház Konventjének jegyzőkönyvei 1887-1944. 1939. Április 19-20 . id.mű. 5.

1. ábra. Magyarország területgyarapodása 1938-1941

Magyarország terjeszkedési folyamata folytatódott, mivel 1940. augusztusában visszakapja Észak-Erdélyt, 1941. áprilisában pedig a Délvidéket.

II.2. Egyházkerületi szervezési gondok 1938-39-ben

Mivel a Trianoni békeszerződés nagy számú református gyülekezetet elszakított a MRE-től, szükség volt a határokon kívül maradt református egyházaknak az önszerveződésre. Az első nagy kérdés, amellyel szembesültek az elszakított ungi-, beregi-, és ugocsai egyházmegyék az az volt, hogy csatlakozzanak-e a Szlovákiai Református Egyházhoz, annak a tiszamelléki egyházkerületéhez, vagy szervezzenek saját egyházkerületet esetleg egyházat.⁴⁵ Az egyházmegyék közös bizottságot hoztak létre, azonban sokáig nem jutottak döntésre. A folyamatot nehezítette a Csehszlovák kormánnyal való rendezetlen viszony, s legfőképpen az, hogy a kormány nem akarta a békeszerződésekben lefektetett jogokat és az autonómiát biztosítani Kárpátaljának.⁴⁶ Az egyházmegyéket pedig kötelezték a MRE-től való elszakadásra. A tárgyalások helyszíne az egyházi és politikai képviselőkkel Ungvárról átkerültek Pozsonyba, majd Prágába, amelyben a helyi vezetésnek csak adminisztratív szerep jutott.⁴⁷ Az önálló Kárpátaljai Református Egyházkerület (vagy Kárpáti kerület Peyer-Müllert idézve, továbbiakban KRE) csak 1923. június 7-én alakult meg, de a csehszlovák kormány nem ismerte el Bertók

⁴⁵PEYER-MÜLLER, 1994, 67-69

⁴⁶ U.o., 178.

⁴⁷ U.o., 179.

Bélát, mint megválasztott püspököt.⁴⁸ Az egyházalkotmányban is módosításokat eszközöltek, azt remélve, ha a KRE kifejezi Csehszlovákiához való lojalitását, talán rendeződhet kapcsolatuk. Mivel azonban nem fordították le az szöveget szlovákra (a kisebbségi nyelvhasználatra hivatkozva), így a kormány nem vett róla tudomást. Ebből pedig azt következett, hogy anyagi támogatást az államtól az egyház nem kapott. Az állam és az egyház helyzete csak 1932 után rendeződött Bertók Béla elismerése után. 1937-38-ra pedig egyhülés volt tapasztalható az állam oldaláról.⁴⁹

Nem lehet szemet húnynunk afelett a tény felett, hogy az önszerveződést az is lassította, hogy ellentétes nézetek uralkodtak a református egyház vezetőin belül. Tulajdonképpen heves vitát váltott ki a legtöbb kérdés az egyházmegyék esperesei körében (Biki Ferenc Ugocsai esperes és Bertók Béla Bereg megyei között), de alsóbb szinteken is. Ennek példája a püspök és a belmisszióval foglalkozó lelkész, Szabó Béla ellentéte. Szabó alapította meg a Baráti kör nevű missziói tömörülést, mely aktív és áldásos munkát folytatott az árvaházi missziótól a fiatalok lelki gondozásáig. Egyre több lelkész csatlakozott hozzájuk, együtt elmélkedtek a Biblia tanításainak gyakorlati megélésén, alkalmakat szerveztek a fiatalok bevonására, s mint egy felvilágosult irányzat kezdtek kibontakozni. Bertók Béla már a kezdetektől nem jó szemmel tekintett munkájukra (bár őt is rendszeresen meghívták), mivel a belmisszióról tradicionális elképzelése volt. Mondvacsinált okkal (részletes missziói terv hiánya miatt) utasította a kör tagjait, hogy csak a megszokott módszerekkel dolgozhatnak, minek következtében vezetőjük, Szabó Béla lemondott tisztségéről, s nem sokkal később elköltözött Kárpátaljáról.⁵⁰

Más szemszögből megközelítve az eseményeket majd húsz év munkájával kialakított egyházkerületi és megyei önrendelkezést az I. bécsi döntés eltörölte, s az önállóságnak vége szakadt, mivel a területsáv visszakerült Magyarországhoz (lásd 2. ábra)

⁴⁸ U.o., 149-150.

⁴⁹ U.o., 361

⁵⁰ U.o., 365-371.

2. ábra. Térképrészlet az I. bécsi döntés utáni határvonalakról Ugocsa megyénél⁵¹

A fenti térképrészlet jól mutatja az Ugocsa megyére vonatkozó határmódosításokat: a határ magyar oldalára került Fertősalmás, Páterfalva, Forgolány, Nevetlenfalva, Akli, Csepe, Feketeerdő, Hömlőc és Szőlőgyula is, Podkarpatszka-Ruszban (Kárpát-Ukrajnában) maradt Nagyszőlős, Tiszaszászfalu, Tekeháza, Királyháza. A Podkarpatszka-Ruszban maradt településeket pedig a 3. ábra mutatja.

⁵¹ Magyarország új északi határvidéke, pesti hírlap, 1938 december
Elérhető: http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/2016-bsc/varga_csaba.pdf

3. ábra. Kárpát-Ukrajna térképe az 1939.március 1-i határvonalakkal⁵²

A kárpáti vagy kárpátaljai egyházkerület hovatartozása újra kérdésessé vált.⁵³ Ravasz László, a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspöke üdvözölte a visszakerült gyülekezeteket, s tudatta a 3 felvidéki püspökkel, Sörössel, Magdával és Bertókkal, hogy a református Felvidék kérdéseit 1939. februárig rendezni akarják. Eleinte Bertók, aki kezdetektől saját egyházkerület megalakításában foglalt álláspontot, aggodalmát fejezte ki.⁵⁴ Leszögezték, hogy egyedül a zsinat joga a három felvidéki egyházkerület helyzetét eldönteni. Bertók zsinati beszédében kijelentette, hogy a minél hamarabbi visszatérésben érdekelt, tehát fejet hajtott az anyaegyház döntésének. 1939. március 1-én a zsinat egyhangúlag elfogadta a magyarországi református egyházzal való egyesülés 9 pontos programját. Jóformán életbe sem léptek a kidolgozott rendelkezések, a március 15-17-i Kárpátalja teljes elfoglalása az egyházjogi rendeletek újra átdolgozását tette szükségessé.⁵⁵ A bizottság 3 napon keresztül (1939. május 9-11) tárgyalt, s a Kárpátaljai kerület felosztásáról döntött, mivel a cél az volt, hogy a gyülekezetek térjenek vissza az eredeti helyükre. A következő döntések születtek: az ungi egyházmegyét feloszlatták, és az ungi gyülekezetek a

⁵²<https://1939.in.ua/memoirs/vayl-hrendzha-donskyj-1-bereznja-1939/> (letöltve: 2022.05.09.)

⁵³PEYER-MÜLLER 1994, 375.

⁵⁴U.o., 375.

⁵⁵U.o., 378.

szlovákiai Ung egyházmegyéhez kerültek és a miskolci egyházkerületbe tagolták; a Beregi egyházmegyét 42 gyülekezettel a debreceni kerületbe egyesítették, Ugocsa egyh. megyéről júniusban döntöttek. A bizottság tagjának jelentkezett (a rutén autonómiára hivatkozva) Isaák Imre ugocsai esperes, kinek közbenjárásával az egyedüli egyházmegye az ugocsai lett, amelyet nem daraboltak fel, hanem meglévő adminisztrációs és személyi feltételei mellett tért vissza a debreceni egyházkerülethez.⁵⁶

Következtetésképp elmondhatjuk, hogy az 1938-39-es visszacsatolások éveiben az egyház újraszervezését mind külső, mint az egyházkerületen belüli gondok nehezítették. Az egyházmegyéek lemondtak korábbi önrendelkezésükről, s beépültek a MRE szervébe. Azonban a gyülekezeteket mind anyagi nehézségek, mind az egyre feszültebb háborús hangulat is sújtotta. Épp ezért a református egyház nagy hangsúlyt fektetett a belmissziói munkára, s igyekeztek minden hívet elérni.

⁵⁶ U.o., 381-385

III. FEJEZET

„AZ EKLÉZSIA LÁDÁJA”

III.1. Pár szó az „Eklézsia ládájá”-ról

Az 1938-44-es időszak a Csehszlovák Köztársaság összeomlását követő Magyar Királysághoz való visszakerülés, s a magyar rendszer kialakításának időszaka volt. Ez lényegében az élet minden területén változásokat jelentett a gyulaiak számára, így a közigazgatás, az oktatás, a katonai élet, és persze az egyházi élet területén is. Ebben az időszakban a közösség egyik legfontosabb összetartó-összefogó ereje a református egyház volt, így a falu életét befolyásoló mindennemű iratok: levelek, meghívók, felszólítások, kérvények, stb mind a gyülekezet parókiáján lettek megőrizve, s egy fa ládában, az ún. „Eklézsia ládájában” őriztetek (15. mellékelt). Az eklézsia szó jelentése egyház, gyülekezet⁵⁷, tehát ez volt a gyülekezet ládája. A láda történetéről, eredetéről igen keveset tudunk. „*A Magyar református egyház javainak tára*” c. kiadásban érdekes mód az Akli egyházközség felszerelési tárgyai között találunk említést egy 1985-ből származó fa ládáról, melyet Eklézsia ládájának hívnak⁵⁸, s melyben az egyházi iratokat, könyveket tárolták. Ebben a részben azt írták, hogy 1921-ig az Akli gyülekezet nem mint önálló gyülekezet, saját lelkésszel és parókiával működött, csak a Szőlősgyulai, Dabolci, Nevetlenfalui anyaegyházak filiája, s iratait e ládában őrzik.⁵⁹ Napjainkban a Szőlősgyulai gyülekezet birtokában van, de ez nem zárja ki azt a feltételezést, hogy az előzőekben a környék más gyülekezeteiben kapott helyet, s ami még érdekesebb, hogy ugyanebben a forrásban a Szőlősgyulai gyülekezet tulajdonában levő tárgyak felsorolásában nem található. Ebből arra következtethetünk, hogy a könyv 1999-es megírásakor vagy még nem lehetett a gyülekezet birtokában. Azt is meg kell említenünk, hogy a gyülekezet egyik volt gondnoka, Oroszi József évekig otthonában őrizte a ládát⁶⁰. Ebből kifolyólag is érdekes a kutatás, mivel a forrás, melyet feldolgozni kívánok az ezelőtti években ebben a formájában nem volt hozzáférhető.

III.2. A feldolgozott iratanyag tematikai csoportosítása

Az Eklézsia ládájában az iratok semmilyen módon nincsenek rendszerezve az iratok (16. melléklet). Találunk leveleket, határozatokat, imakönyveket teljes egészében, míg másokat hiányosan, megszakadva, darabokban, vagy folytatásuk nélkül. Azonban a láda nemcsak iratokat

⁵⁷<https://meszotar.hu/keres-ekl%C3%A9zsia> (megtekintve 2022.04.18.)

⁵⁸FELHŐSNÉ CSISZÁR SAROLTA, KÜLLŐS IMRE, MOLNÁR AMBRUS, P. SZALAY EMŐKE: *Magyar Református Egyházak javainak tára. A határon túli református gyülekezetek templomai, felszerelési tárgyai, iratanyaga. Kárpátaljai Református Egyház I-IV. I. Máramaros-Ugocsa Egyházmegye*, Budapest, 1999, 38.o.

⁵⁹ U.o., 38.

⁶⁰ Garanyi Gyöngyi, volt hitokató közlése alapján.

rejt magában, hanem régről való úrvacsorai kehlyeket, és szötteket is (17. melléklet). Voltak viszont iratkötegek egybefűzve, vagy cérnával összevarrva, melyek egy adott évet foglaltak magukba. Így bukkantunk rá az 1938-as évre, mely teljes egészében megmaradt.

A ládában nem csak iratok találhatók, de abroszok, terítők, egy úrvacsorai kehely és egy keresztelési kancsó is, melyeket már nem használnak. Nagyrészüket nedves, poros, ezért rengeteg olyan szöveg van, amely teljesen elhalványult az évek alatt. Néha óriási nehézségekbe kerül az olvasó számára a szövegek megértése. A legtöbb irat a XX. századból való, melyet megpróbáltunk évenként csoportokba gyűjteni. Ezután következett az 1938-1944-es évek iratainak digitalizálása, ami a modern technológiának köszönhetően nem került sok időbe. A digitalizált iratok ezután évek szerint 7 mappába kerültek, s minden mappa iratanyaga tematika szerint 5 alcsoportba :

- Egyházi jellegű levelek, értesítések, felszólítások
- a község református népiskolájával kapcsolatos levelezések, felszólítások
- A templom tornyát ért villámcsapással kapcsolatos iratok
- Erdőtelepítéssel kapcsolatos levelek
- Személyes és egyéb levelek

Talán a legfontosabb tematikai csoport az egyházi élettel kapcsolatos iratok, vagyis utasítások, határozatok, esperesi-, egyházkerületi értesítések, felszólítások, meghívók, melyek feldolgozásával az egyházközség mindennapi életével ismerkedhetünk meg a feldolgozott időszakban. Az egyházi iratok valós képet adnak a kárpátaljai mindennapokról, arról a rettenetes nélkülözésről, ami az egyházközségeket arra kényszerítette, hogy – bár tudták, a környező gyülekezetek is hasonló cipőben járnak - egymástól kértek segítséget, annyira megszorultak. Az egyházi jellegű iratokból világossá válik az állam és az egyház viszonya is. Mindezen információk beilleszthetők nemcsak Szőlősgyula falutörténetébe, de a Kárpátaljai Református Egyház történetébe is.

A másik nagy tematikai csoport az iskolaüggyel foglalkozik. Az 1938-1944-es években református népiskola, valamint 1941. szeptemberétől párhuzamosan állami iskola működött a községben. A témával kapcsolatos iratok, a tanügyi központ utasításai, határozatai, tanítóktól érkezett észrevételek, kérések bepillantást engednek az iskolai élet mindennapjaiba az 1938-1944-es években községünkben.

A harmadik nagyobb csoportot azon levelek alkotják, melyek a szőlősgyulai református egyházközség templomtornyát ért villámcsapáshoz köthetők. Az Ekklezsia ládájában tárolt iratok alapján az adott esemény történéseit megkísérlem kiegészíteni a feldolgozott iratanyag alapján.

Külön csoportot alkotnak az erdőtelepítéssel és az erdő tulajdonjogi kérdéseivel kapcsolatos iratok. Ezen iratanyagból kiderül, a politikai hatalom miként rendelkezett a település közelében található erdős részleggel, ki felügyelte, milyen fizetést kapott munkájáért, s kit illetett meg az erdő.

Az iratanyag utolsó csoportja a személyes iratok, melyek az előző tematikai csoportokba nem illeszthetők: volt egyháztagok kérései, anyakönyvi kivonatok, házasságkötési, halálozási bizonyítványok, vagy leszarmazást, egyháztagságot igazoló dokumentumok kiállítása. Ezen felül megőrzésre kerültek a ládában a katonai szolgálatkal kapcsolatos iratok is. Bár az egyház és a hadügyi osztály értesítői, felszólításai nem köthetők egyenesen össze, mégis sokszor az egyháztagok sorsáról döntött egy-egy válaszlevél, így fontos, hogy említésre kerüljenek. Másrészt viszont a vizsgált időszakban Kárpátalja fontos hadszíntér volt.

IV. FEJEZET

A SZŐLŐSGYULAI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG

1938-44-ES ÉVEKRE VONATKOZÓ IRATANYAGÁNAK ÁTTEKINTÉSE

IV.1. A Szőlősgyulai Református Egyházközség templomával kapcsolatos iratok

Mint azt már Molnár Rozália szakdolgozatában megjegyezte, nem minden fellelhető szakirodalom ugyanazzal a dátummal jelöli meg a szőlősgyulai református templom tornyának villámcsapását.⁶¹ Egyes források 1938-at⁶², míg mások 1940-et írtak (lásd 3. kép címe).⁶³ S ezt az állítást kiegészítenénk 1939-el, ugyanis Várnai Dezső, okleveles építészmérnök 1940-ben tett látogatása során a következőket jegyezte le : „ *A tornyot a múlt évben villámcsapás érte és a templomtetőt is erősen megrongálta. Megrongálta ez a villám a hajó Ény.-i diagonális támpillérjét is minek következtében faragott köveit leszórta. Tetemes repedések vannak a templom északi falán több helyen is, a sekrestye falain, sőt az arcus triumphalis felett és a nyugati falban is. A templom fedele elhanyagolt. Ezen át a belső állandó ázásnak van kitéve. Meglazultak a fedélszéket a falhoz erősítő, a főpárkány közelében levő gerendáinak áttoló ékei is.*”⁶⁴ Ezek szerint ő a villámcsapást 1939-re datálta.

Véleményünk szerint a legpontosabb információt a gyülekezet jegyzőkönyvében találhatjuk, valamint az Eklézsia ládájában talált iratok között. A gyülekezet 1933-1978-as éveket tartalmazó jegyzőkönyvében 1938. július 31-i keltezéssel a következő bejegyzés olvasható: „ *A presbitérium megdöbbenve, de Isten akaratán megnyugodva örökíti meg jegyzőkönyvében ama egyházunkat ért rendkívüli eseményt , hogy a mai napon 7 és 8 óra között a torony tetőzetének észak-keleti oldalát villám levágta, a harang körüli kötéseket erősen meghasította, a templom nyugati sarkán levő kőtámaszszlopot pedig letörte. Presbitérium kéri a lelkeszt, hogy ezen eseményről holnap, az az hetfőn telefon útján értesítse az Esperes urat a további intézkedések megtétele végett. Istentiszteletünket a torony megjavításáig az iskolában tartjuk.*”⁶⁵

Az, hogy az esperesi hivatalból milyen válasz érkezett nem tudjuk, de egy hónappal később 1938. augusztus 31-i dátummal válasz érkezik Király Kálmán helyi lelkész levelére, melyből kiderül, hogy a megmaradt tornyot a falu lakosai önkényesen megkezdték lebontani-

⁶¹Molnár Rozália

⁶²RADVÁNYSZKI Ferenc (szerk.): Kárpátaljai Református templomok. Ungvár-Beregszász 2000, 86.old.

⁶³ Szőlősgyulai Református Egyházközségének Parókiáján megtalálható Jegyzőköny (továbbiakban SZREP:Jegyzőkönyv) 1933-1978-ig. Gyula 1938. július 31, BOTLIK József- DUPKA György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Ungvár-Budapest, Interregnum kiadó, 1993, 170.old

⁶⁴szerk. Kollár Tibor Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség, Nonprofit Kft.Nyíregyháza, 2013, 212.old.

⁶⁵ SZREP: Jegyzőkönyv 1933-1978, Gyula, 1938. Július 31.

„egyesek önhatalmúlag megakarják nyitni, s a toronyból a harangot lehozták”⁶⁶. Az esperes szigorúan figyelmezteti a falusiakat, hogy addig semmilyen intézkedést ne foganasítsanak, míg a helyi hatóságok nem helyszíneltek, s mérték fel a keletkezett károkat és a templom állapotát. Felhívta a figyelmet, hogy a gyülekezet a helyi ácsok és presbiterek döntésére, de szigorúan csak saját felelősségükre tarthatják a megrongált templomban az istentiszteleteket, türelemre inti a gyülekezetet, s ígéretet tesz, hogy a megrongált torony ügyét a Műemlékvédők Országos Bizottsága (továbbiakban MOB) elé terjeszti, amit ha érdemesnek talál, felújítását anyagilag finanszírozzák. Az utóbbival kapcsolatban ez év november 26-án újabb értesítés érkezik az eperesi hivatalból, miszerint az „ungvári iskolaügyi referátus” egy képviselőt mint műemlékvizsgálót kiküld, aki jelentése után az ügy, ha érdemes, a minisztérium elé kerül.⁶⁷

3. ábra . A szőlősgyulai református templom délnyugatról, és keletről, 1940⁶⁸

Azonban azt meg kell említenünk, hogy még 1938. augusztusában beérkezik egy a szőlősgyulai református egyházközség, mint károsult számára címzett kárösszeg megállapítás az Általános Bíztoító Részvénytársaságtól Bratislavából, melyben arról van szó, hogy 2443 Kc

⁶⁶ SZREP:EL, Tacovo-Técső ,1938.VIII.31.

⁶⁷SZREP:EL, Tacovo-Técső ,1938.II.26

⁶⁸szerk. Kollár Tibor Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség, Nonprofit Kft.Nyíregyháza, 2013, 213.old.

összeget azon a napon a gyülekezet címére átutaltak, „s ezzel ezen kárügyet elintézettnak tekintjük”⁶⁹Ezen összegről a jegyzőkönyvben nem olvashatunk.

Az ügyben a bizottság csak 1940-ben döntött: „... a templomot mint műemléket eredeti valóságában tovább fenntartani, mivel annak javítására fedezete nincs, nem hajlandó, hanem mindent megtesz, hogy annak lebontására az engedélyt megkapja, hogy mielőbb új templomot építhessenek”⁷⁰. Ez azt jelentette, hogy a MOB nem járult anyagilag hozzá templom tornyának kijavításához, így a gyülekezetnek, ha nem szeretné lebontani, önerőből kell a munkálatokat véghez vinnie.

A következő presbitériumi gyűlésen a presbitertagok között nem volt egyetértés a templom sorsát illetően, így szavazásra bocsátották, mely eredményeként két lehetséges megoldás született: a templomot akkori állapotában kijavítani és megerősíteni úgy „... hogy majd annak idején, mikor a jelenlegi fatorony elpusztul, tornyot lehessen hozzáépíteni”⁷¹, vagy pedig „a torony teljes egészében lebontassék és új templom építtessék toronnyal együtt”⁷²

Egy héttel később közgyűlést hívtak össze, melyen újra a torony ügyéről döntöttek. Ezen a gyűlésen 5 különböző javaslatot állítottak fel, de a tagok nagytöbbsége, 45-en „a templom és a torony teljes kijavítása”⁷³ mellett szavaztak; ezen felül arról is, hogy a gyülekezet a templomot eredeti mivoltában óhajtja megőrizni, villámhárítóval ellátni, valamint a közgyűlés felajánlja, hogy vállalja az anyagok helyszínre történő szállítását.

Amint azt a presbitérium elvállalta, villámhárítók felszerelésére hirdetett meg ajánlattevőket. 1938 folyamán érkezett egy kassai cég ajánlata akik elsőrendű alapanyagokkal dolgoznak, s „a villámhárító rúdja tűzben aranyozva, vagy chromozva, ezüstplatina csuccsal szállítatik, s húsz éves garanciát vállal”⁷⁴ A felszerelés részletfizetés esetén havi 50 kc egy évre, vagy 570 kc egy összegben. Karbantartás ára évi 4 kc. A villámhárító nem lett megrendelve.

Az 1942. április 19-i gyűlésen⁷⁵ a templom átalakításának tervrajzát és költségvetését vitatták meg. A lelkész felolvasta a műemlékhivatal felhívását, majd a presbitérium közös megegyezésre levélben fordul Rózsási József Tiszaböki építkezési vállalkozóhoz, aki útiköltség nélkül kiutazik, hogy a részleteket megbeszéljék.

Tervezetek születtek, azonban érdembeli helyreállítás, vagy munkálat a tornyot helyre állítani éveken át nem történt. Erről tanuskodik egy 1944-es felszólítás, melyet az esperesi hivatal a Szőlősgyulai Református Egyházközség presbitériumának címzett, mivel előtte

⁶⁹SZREP:EL, Bratislava, 1938. augusztus 17.

⁷⁰ U.o. 213.old

⁷¹ SZREP: Jegyzőkönyv 1933-1978-ig.Gyula. 1940.március 22.

⁷² U.o 1940.március 22.

⁷³ U.o 1940.március 31.

⁷⁴ SZREP: EP, Anton Puschauer tech.zrladenec, fy.B. Kana.Kosice, Nizniy Uvrat, 17

⁷⁵ SZREP: Jegyzőkönyv 1933-1978-ig.Gyula. 1940. április 19

felszólítást kapott a püspöki hivataltól, akiket viszont Halmi járás Főszolgabíró értesített a templom siralmas állapotáról. Az ügy fontosságáról tanuskodik, hogy dr. Révész Imre püspök úr személyesen vitte el az értesítőt az esperesi hivatalba, aki pár napon belül elküldte másolatát az egyházközségbe. Halmi járás főszolgabírója - kinek nevét nem tudjuk meg a levélből - arról tesz jelentést, hogy a község megrongálódott templomát az évek alatt nem sikerült helyreállítani, bár „... erre a célra, vagyis templomalapban elhelyezve az 1938-as évben is nagyobb összeg volt, s folyó évben is tudomása szerint 16 000 pengője van, s ennek ellenére mégsem tesznek semmit. Az évek alatt a templom épülete csak rongálódott, beázott; jelenleg életveszélyes, s félő, jövőre összeomlik. Nem szép dolog egyetlen gyülekezetnek sem ennyire elhanyagolni templomát már csak műemlék jellegéből adódóan sem. Ezért felszólítom a püspöki hivatalt, minnél hamarabb intézkedjen a templom helyreállítása ügyében, s ha a püspök úr útján az Egyházi Hatóság nem rendeli el a javíttatást, a Főszolgabíró Ur saját határhörében fog intézkedni”⁷⁶

A falu ajkán még él az a szóbeszéd, miszerint a villámcsapás után a lebontott faanyagot a gondok hazavitte, a rézharang pedig az egyik gyülekezeti tagnál lett elhelyezve, majd onnan nyomtalanul eltűnt a háború éveiben.

A templom tornyot 1944 után sem sikerült helyreállítani, egyes szakirodalmak a háborút nevezve meg indokul. Ami bizonyos, hogy 1959. nyarán a tornyot a templomról teljesen lebontották, s csak 1977-ben épült új, a templom mellett álló fa harangláb⁷⁷, melyet pár évvel ezelőtt felújítottak. (lásd 4. ábra)

4. ábra. A Szőlősgyulai Református Egyházközség haranglábja (a szerző felvétele)

⁷⁶ SZREP: EP, Máramarossziget, 557/1944.május 15.

⁷⁷ RADVÁNSZKI 2000.86

Az utóbbi pár év történéseihez szeretnénk hozzátenni, hogy 2019-ben bukkantak rá a templom mennyezetének eredeti, kézzel festett fakazettáira, melynek restaurálásáról döntöttek. (5. ábra)

5. ábra. A Szőlősgyulai templom mennyezete (a szerző felvétele)

A templom, s a hozzá tartozó parókia arculata az utóbbi években sokat változott. Az egyház visszakapta a népiskola területét, melyen Ifjúsági ház épült egyházi finanszírozással. Területén található még egy mellékhelyiség, melyben a temetkezési kellékeket tárolják: az ún. „Szent Mihály lovát” (ravatal), egy fa ládában pedig a fekete lepleket, valamint pár éve játszóteret építettek a község gyermekei számára.

A gyülekezet már évtizedek óta gyűjtött a templomalapba, mely idén megvalósulni látszik. Megkezdődött a templom tornyának a nyugati bejáráthoz való hozzáépítése. (6. ábra)

6. ábra . A templom tornyának alapzata (a szerző felvétele)

IV.2. A Református Népiskola iratai 1938-44-es időszakban

Az Eklézsia ládájában viszonylag érintetlenül maradtak ránk az oktatási életre vonatkozó levelezések, felhívások, értesítések, melyek mind bővítik a már birtokunkban levő ismereteket ezen időszakról.

Az oktatási és nevelési folyamat megszervezése az újonnan visszacsatolt területeken nem történt zökkenőmentesen. Nemsokkal a visszacsatolás után minden oktatási intézmény felekezettől és fenntartási formától függetlenül körlevélben értesült arról, hogy hogyan folytatódik a megkezdett tanév immár a magyar királyi közoktatásügyi kormány szervezésében.⁷⁸ Miután üdvözölték a visszacsatolt területeket, a vallás- és közoktatási miniszter a következő irányelveket állapította meg:

1. Az iskolákban a felszabaduláskor érvényben volt tanrend szerint folyhat a tanítás a folyó év végéig;
2. A folyó iskolai év alatt nem történhetik változás az iskolafenntartó személyében sem; az előző kormány alatt fenntartott iskolák magyar állami iskolákká váltak;
3. Az iskolák anyaga nem változik, viszont kiegészül a nemzeti vonatkozású ismeretek (magyar irodalmi, történelmi, földrajzi és magyar alkotmánytani ismeretek) oktatásával;

⁷⁸SZREP:EL, 1938, szám 1351, 1.

4. A szlovák vagy ruszin gyerekeknek az iskolákban az anyanyelven való oktatás érintetlen marad, azonban haladéktalanul biztosítani kell a magyar szellem és igazság érvényesülését;

5. A tankönyvek nagyrésze is tovább használható, kivéve azok, melyek „a megelytett felülvizsgálat folytán nem találtattak megfelelőnek”;

6. A színmagyar községekben működő idegen nyelvű iskolákat haladéktalanul meg kell szüntetni, a nem magyar községekbe pedig bevezetni a magyar nyelv tanítását;

7. A középfokú-, polgári-, és szakiskolákban is zavartalanul folytatni kell a tanulást a megkezdett rend szerint. A nem magyar nyelvű iskolákba be kell vezetni a magyart;

8. Céljuk a visszacsatolt területek oktatási intézményeinek a magyar királyi közoktatásügyi kormány szervébe való mihamarabbi becsatolása.

Ezen felül részletes információt kértek az intézményekről, tanárokról, gyerekek létszámáról, tanulási nyelvről stb.

Mivel színmagyar községről beszélünk, így az oktatási folyamat a maga nemében zavartalanul folytatódott. A Gyulai Református Elemi Iskola 1840-ben kezdte meg működését - az 1938-44-es időszakban is mint elsődleges oktatási intézmény működött - az állami iskola pedig 1941 szeptemberében nyílt meg, eleinte a református iskola épületében.

Az Eklézsia ládájában javarészt csak a református népiskolával kapcsolatos iratokra bukkantunk, s mivel a vizsgált korszakban előttünk már tanulmányozták az állami iskola történetét levéltári források alapján, így a továbbiakban csak a református népiskola történetét részletezzük. (lásd 1. kép)

7. ábra. A Szőlősgyulai református népiskola épülete 1920-ban⁷⁹

1938-ban a tanítónői állást Halmágyi Irén töltötte be, aki az év végén lemondott, a tiszakeresztúri elemi iskolában töltött be tanári állást(2. melléklet).⁸⁰ A tanítói beosztás megüresedett, ami nagy gondot jelentett a községnek. A presbitérium a következő hónapban meghirdette a megüresedett állást, s előre kijelölte annak mind pénzbeli, mind természetbeni juttatásait, melyben többek között lakást, tűzifát, termőföldet, évi 120 pengőt, valamint fizetéskiegészítést jelentett.⁸¹ Mindezeket támasztja alá a népiskola 1939. évi statisztikai kimutatása, melyben a gyülekezet lelkésze, Király Kálmán beszámol az iskola épületének állapotáról, a tantermek felszereléséről (ami az „uralomváltásnál” is teljes maradt), a tanszemélyzetről, valamint kiemeli a tanár távozását és jelenlegi szolgálatát a Tiszakeresztúri elemi iskolában. Az iskola udvara 400 m², kertje 150 m², saját kúttal rendelkezett. A kimutatásból azt is megtudhatjuk, hogy a szőlősgyulai népiskola fenntartója a református egyház volt, a tanév 10 hónapból állt és az oktatási intézményben a tanítás minden hétköznapi folyt. Továbbá a kimutatás közli a népiskola tanulóinak anyanyelvi és felekezeti hovatartozás szerinti megoszlását az 1939/40-es tanévben (1. táblázat).⁸²

⁷⁹MAROSI Anita: *Kárpátalja anno: Szőlősgyula – 1920*.Kárpátalja.ma – kárpátaljai magyar hírportál, 2013. március 21.Elérhető: <https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-szolosgyula-1920/> (letöltve 2022. 04. 02.)

⁸⁰ SZREP: Jegyzőkönyv 1933–1978, Szőlősgyula 1938. december 20.

⁸¹ SZREP: Jegyzőkönyv 1933–1978, Szőlősgyula 1939. január 6.

⁸²SZREP:EL, 1939. január 1.

1. táblázat: A szőlősgyulai református népiskola tanulói az 1939/40-es tanévben⁸³(szerk. a szerző)

Osztály	Szám	Vallása					Anyanyelve					Lány
		Róm.k	Gör.k	Ref	Izr	egyéb	magy	szl	rusz	ném	egyéb	
I												
II												
III												
IV												
V												
VI	17	-	1	15	1	-	17	-	-	-	-	10
VII	15	1	-	13	1	-	15	-	-	-	-	11
VIII	9	-	-	9	-	-	9	-	-	-	-	5
Összesen	41	1	1	37	2							26
TANÍTÓ												
Összesen												

A mint a fenti összesítésben is láthatjuk, a református népiskola tanulói csak magyar anyanyelvű gyerekek voltak és többségük református vallású. Az adott tanévben a református népiskolának 41 tanulója volt összesen, a 6,7,8 osztályoknak megfelelő korcsoportban, de egy vegyes osztályt alkottak. A 6. osztályt 17 tanuló alkotta, akik közül 15-en reformátusok voltak, 1 tanuló görög katolikus, 1 pedig izraelita vallású - zsidó; 10 lány és 7 fiú. Mindegyikük magyar. A 7. osztály 15 tanulóval állt, akik közül 1 római katolikus, 1 izraelita, 13 tanuló pedig református. A 8. osztály létszámában a legkisebb 9 tanulóval, viszont mindannyian reformátusok, közülük 5 lány. A 41 tanulóval 37 református, 4 nem, 26 lány és 15 fiú. Király Kálmán tanított ideiglenesen.

A tanítói állást először a miniszteri főtanácsos javaslatára Czövek Lajos kántortanító töltötte be, aki 1939. június 30-ig dolgozott.⁸⁴ Ezután újra meghirdetésre került a tanítói beosztás, melyet végül Cséke Lajos fancieskai tanító vállalt el. Az új tanító református felekezetű volt, így jártas volt a kántorkodásban is, ám erről végzettséggel még nem rendelkezett. Az egyház azzal a feltétellel alkalmazta, hogy képesítését minél hamarabb megszerzi.⁸⁵

Érintetlenül megmaradt egy 1940/41-es kimutatás a gyülekezet missziói életéről.⁸⁶ A kimutatás szerint Szőlősgyula református gyülekezetének lélekszáma 810 főt számlált. A falu állami iskolájába 146, míg a református népiskolába harminc 6–12 éves gyerek járt. A református iskolában minden reggelt bibliaolvasással kezdték, de a lelkész hetente kétszer az állami iskolában is tartott foglalkozást. A községben működött a vasárnapi iskola is, melyet

⁸³SZREP: EL, 1939. január 1, 1.

⁸⁴SZREP: Jegyzőkönyv 1933–1978, Szőlősgyula 1939. július 2.

⁸⁵Uo. 1939. augusztus 2.

⁸⁶SZREP:EL, 1941. július 20.old 1.

Cséke Lajos kántortanító vezetett. Ifjúsági munka is folyt Szöllősgyulán, mellyel szintén Cséke Lajos foglalkozott. Ő vezette a konfirmációi előkészítést is. A lányoknak háztartási- és himző tanfolyamot tartottak. 1941. június 30-án a szöllősgyulai református egyházközséghez felhívás érkezett a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumból, mely szerint a „*cséplési munkálatok ellenőrzésének lebonyolítása 7000 népiskolai tanítónak az írásbeli munkálatokba való bevonását teszi szükségessé*”⁸⁷. Ezek szerint valamennyi tanító utasításba kapta, hogy „*feltétlenül tartózkodjanak állomáshelyükön, hogy országos és közérdek szempontjából bármelyik tanító rendelkezésre állhasson a helyi közigazgatási hatóságnak a cséplési munkáknak való igénybevétele céljából.*”⁸⁸

Ez év (1941) októberének második vasárnapján meg kellett szervezni minden fokú iskolában az Árvanapot, melynek a *szeretmunkáról* kellett szólnia⁸⁹, valamint megkezdődött az iskolán kívüli népnevelés. A program feladata volt elméleti és gyakorlati foglalkozások megtartása a nemzeti öntudat, magyar értékek és hagyományok megőrzése céljából⁹⁰. A megvalósítást Cséke Lajos tanító vállalta, a helyszínt a református népiskola épülete biztosította. (lásd a 8. ábra)

8. ábra. A szöllősgyulai református népiskola az oldalsó bejárat irányából⁹¹

⁸⁷SZREP:EL, Budapest: 1941. július 24. szám 1991. old 1.

⁸⁸U.o. old 1.

⁸⁹SZREP:EL, Budapest, 1941. szeptember

⁹⁰KTÁL fond. 270, op. 1, ed. hr. 15, ark 1.

⁹¹SZREP:EL

Egy 1941-es körlevélben értesítették az egyházakat és az iskolákat a leventeképzés megszervezésére, melynek célja volt „*az ifjúságot a magyar katonai erényekben való nevelés útján a haza védelmének magasztos feladataira testben és lélekben előkészíteni*”⁹². A leventeképzés két részre oszlott: az első a kötelező leventeoktatás, amely hetente több órát jelentett nyári táborral, a másik pedig gyakorlati tudásszerzés, mely testnevelést, a helyes időbeosztás gyakorlását, valamint sportot és szórakozást is jelentett. A leventéknek minden vasárnap- és ünnepnapokon részt kellett venniük az istentiszteleten, rendszeresen úrvacsorával élniük, esetenként külön nekik szólt az istentisztelet. Figyelmet fordítottak a leventeoktatók felkészítésére, valamint a tanulók erkölcsi és nemzeti öntudatra való nevelésére. Levente egyesületeket hoztak létre, melyeket a leventebizottságok irányítottak. Az utóbbiak tagjai lettek a helyi lelkesek is, ugyanis a leventeképzést semmiképpen nem akarták szembeállítani az ifjúsági egyesületekkel, vagy egyházakkal, hanem egymás kiegészítéseként kellett működniük.⁹³ Ezen kívül 1941-ben tandíjkárpótló segítyt kapott a gyülekezet. (9. melléklet)

1942-ben változtattak a tanítói és kántori javadalmakon, mely mindkettő Cséke Lajost illette meg. A tanári javadalmat 10 q búzában és 60 pengő kézpénben állapították meg, a kántori fizetés pedig: „... lakás kerttel és melléképületekkel, 8 magyar hold szántó, melynek adóját az egyház fizeti, valamint az egyházkerület által megszabott stóla”.⁹⁴ (10. melléklet)

1943. szeptemberében Cséke Lajos átkérte magát állami tanítónak. Erről tanuskodik a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöki hivatalának értesítője, melynek tárgya „*Cséke Lajos Szöllősgyulai református kántortanító kérelme állami szolgálatba lépéséhez egyházfőhatósági hozzájárulás megadása iránt.*”⁹⁵ Esperesi ajánlásra Révész Imre püspök hozzájárult hogy „*Cséke Lajos ref. kántortanító állami tanítói szolgálatra alkalmaztassék*”. Így tehát 1943 október 2-án lemondott kántortanítói állásáról a református egyháznál, s a gyülekezet újra tanító nélkül maradt. Pár nap múlva, október 18-án levelet küldtek a Néptanítók lapja szerkeztőségének⁹⁶, a megüresedett állás ügyében, s a munkát Faragó József okleveles kántor vállalta el havi 10 pengő és 1 m³fa ellenében.⁹⁷ Érdekes megjegyezni, hogy nem bizonyos ezen utóbbi adat pontossága, mivel az egy évvel későbbi jegyzőkönyvi bejegyzésben (1944. november 14.) a következő olvasható: „*A presbitérium miután a Cséke Lajos volt kántortanító eltávoztása után az üresedésben levő kántortanítói állásra a pályázatokat úgy az egyházi mint az állami hivatalos lapokban már két részben is meghirdette, pályázó egyáltalán nem jelentkezett. A mai napon megjelenő a presbitérium előtt Biró Károly debreceni II. éves református tanítóképző intézeti*

⁹²SZREP:EL, Budapest, 1941. október 30, 10.972 szám,1.

⁹³SZREP:EL. Budapest, 1941. október 30, 10.972 szám, 2.

⁹⁴SZREP:EL, 1942. augusztus 16.

⁹⁵SZREP:EL, Debrecen, 1943. szeptember 30.

⁹⁶SZREP:EL, Szöllősgyula, 1943. október 18.

⁹⁷SZREP: Jegyzőkönyv 1933-1978, Szöllősgyula 1943. október 24.

növendék, ki hajlandó a kántortanítói állást betölteni”⁹⁸. Mindeközben 1944. februárjában felhívás érkezett a Bereg és Ugocsa vármegyék kir. tanfelügyelőjétől Cséke Lajos számára – aki immár állami tanító – hogy a február hó 28-án lejáró 1943/44-es OM meghagyási igazolványát sűrűn adja le. A levél tárgya szigorúan bizalmas megjelölésű volt.⁹⁹ Ezek szerint az 1943/44-es évben ő, mint állami tanító sorkatonai felmentést kapott. S itt felmerül a kérdés: vajon épp azért kérette át magát állami szolgálatba ?!

Az, hogy mikor mondott fel Cséke Lajos, és vissza jött-e egy évre dolgozni, vagy állami tanítóként maradt a községben, az iratokból nem derült ki. Az viszont biztos, hogy az 1944/45-ös tanévre találtak református kántortanítót Biró Károly személyében, akinek a fizetését a szülők is kiegészítették 1945. január 1-ig havi 5 pengővel¹⁰⁰. A szegényebb családokét a gyülekezet átvállalta. (14. melléklet)

Összegzőként elmondhatjuk, hogy a község gyermekeinek taníttatása nem volt egyszerű feladat egy ilyen összetett és nehéz időszakban. Folyamatos problémát jelentettek a fejük fölött változó államalakulatok folytonos intézkedései, a folyamatos elszámoltatás, és gyakran tanárhiánnyal is küzdöttek. Az éppcsak visszakerült Kárpátalján kevés megfelelő képesítésű pedagógus volt, s a tanárutánpótlásnak nem kedvezett sem a II. világháború kitörése, sem pedig Magyarország háborúba lépése. Ezzel szemben pozitívumként emelnénk ki a község református lelkészének és gyülekezetének összefogását, akik bár maguk is nehézkesen éltek, mégis szárnyuk alá vették a gyermekek oktatását, a szülők ha kellett kétkezi vagy anyagi segítséget nyújtottak, a lelkész pedig saját teendői mellett ha kellett tanítóként is helytállt.

Meg szeretnénk említeni, hogy bár a népiskola épülete már lebontásra került, talapzata mai napig áll. (9. ábra)

9. ábra. A szőlősgyulai református népiskola talapzata napjainkban (a szerző felvétele)

⁹⁸U.o. 1944. november 14.

⁹⁹SZREP:EL, Beregszász, 1944, február 15.

¹⁰⁰SZREP:EL, Szőlősgyula, 1944, december

IV.3. Az egyházi élettel kapcsolatos iratanyag 1938 és 1944 között

Az 1938-44-es időszak nem mondható könnyűnek a református egyház számára. A csak pár évvel azelőtt alakult Kárpátaljai Református Egyház embertpróbáló időket élt meg a Csehszlovák államapparátusban. Visszakerülve a Magyarországi Református Egyházhoz azonban ugyanazt a mércét használták a hátrányos helyzetben lévő, épphogy a cseh államalakulatból kiszabaduló Kárpátaljával, mint bármely magyarországi gyülekezettel. Az egyházi élet nagyobb eseményeihez sokat kellett utazniuk, bár a gyülekezet fenntartására is alig volt fedezetük. Meg kellett jelenniük az egyház által szervezett rendezvényeken, sokszor nagy nehézségek árán is. Az Eklészia ládájában a szőlősgyulai református egyházközség életébe bepillantást engedő levelezések általában értesítések, meghívók, felszólítások, hivatalos válaszevelek, kötelezvények voltak. A legfontosabb események tehát, melyek meghatározták a gyülekezet életét a következők voltak:

1938. februárjában értesítő érkezett Técsőről, miszerint 1938. február 23-án, szerdán presbiteri konferenciát rendeznek, melyre meghívták a lelkészt és tanító testvéreket többek között a gyulai ref. gyülekezetből is.¹⁰¹ Márciusában a gyülekezet hanyagságáról találunk egy incidenst, miszerint az 1937-es évben a kormány részéről adócsökkentés történt, amelyről minden gyülekezetnek a kitöltött nyugtát postafordulóval vissza kellett küldenie, a lelkész és a gondnok aláírásával ellátva, s „*amíg egy nyugta is hiányzik, egy egyházközség sem juthat a pénzhez.*”¹⁰² Majd a hónap végén újabb értesítő érkezik a gyülekezet lelkésze felé (1. melléklet), melyben ezt olvashatjuk: ... *minden érdekelt egyházközséget kértem, hogy azt a gondnom és lelkész aláírásával és pecsétjével ellátva postafordultával hivatalomhoz küldjék be. Tehát semmi egyéb dolguk nem lett volna, mint aláírni, egy borítékba betenni, a hivatalomnak megcimezve elküldeni. Ezt a csekélységet mind a mai napig nem tették meg az alábbi egyházközségek lelkészi hivatalai, ezáltal a legkellemetlenebb helyzetbe hozták, mert a nyugtákat és az egész elszámolást nekem már március 20-ig be kellett volna terjesztenem a konventi pénztárba, melynek viszont az állammal március 31-ig kell elszámolni. Kérem Nagytiszteletű Urat, hogy a nyugtákat az alábbi lelkész hivataloktól, ha másként nem, külön személyes megbizottal, a mulasztó terhére azonnal beszereztetni sziveskedjék, s ezen kívül fennmarad a mulasztók fegyelmi felelőssége is. Az egyházközségek a következők:*

- Feketeardó
- Fertőszalmás
- Nagypalád
- Szőlősgyula

¹⁰¹ SZREP:EL, Tacovo - Técső, 1938.II.11.

¹⁰² SZREP:EL, Munkács, 1938.III.08.

- *Tiszakeresztúr*
- *Tiszaújlak*
- *Tiszaújhegy*
- *Tivadar*¹⁰³

A felsorolt gyülekezetek lelkészeit a hanyagságuk miatt fejenként 30 koronára sújtja az esperes. Az ügy elrendezésre került, mivel az egyik fent említett levélben azt olvashatjuk, hogy addig egy gyülekezet sem kaphatta meg az adócsökkentési államsegélyt, amíg akár egy gyülekezet is nem küldte vissza a nyugtát, így valószínűleg a mulasztás pótolva lett, mivel egy későbbi értesítőn az összegről úgy olvashatunk, hogy *„kézpénzben elküldetett: 68 korona 0 fillér”*.¹⁰⁴

A gyülekezet egy másik ügye, melyről több levelezést találunk a parókia Eklészia ládájában a lelkész számára a nyugdíjalapba történő illeték befizetése, mely még az 1937-es évtől fennmaradt. Március 22-ei dátummal értesítő érkezik az Országos Lelkesi Nyugdíjintézetől, miszerint a Szöllősgyulai lelkési hivatal tartozása a következő:

2. táblázat. A Szöllősgyulai lelkési hivatal nyugdíjalapnál fennálló tartozása 1937-ben

Lelkészhátralék	787,78	Egyházhátralék	1738,40
Kamat	31,55	Kamat	69,55
Folyó évi előírás	180,00	Folyó évi előírás	120,00
Összesen	999,35	Összesen	1927,95

Tisztelettel kérték a fenti tartozások sürgős befizetését, *„hogy az egyházak megszabaduljanak a tartozás bekebelezésével járó költségektől”*¹⁰⁵

Majd egy kötelezvényben arról olvashatunk, hogy Király Kálmán lelkész képviselőjében elismerték, hogy *„a református egyházközségnek a Slovenskoi és kárpátaljai református egyház lelkési nyugdíjintézeténél 1937.december 31-ig terjedő időre fenntartói járulékból 1738 korona 40 fillér tartozása áll fenn”*¹⁰⁶. Ezen tartozását az elkövetkező 5 évben törlesztenie kellett 5 egyenlő részletben, s ha a valamely befizetés elmaradt, akkor *„a tőke, s annak 5%-os kamata a a Dulai református egyházközség Dula községbeli sz.telekjegyzőkönyvben foglalt ingatlanaira az Orsz. Ref. Lelkesi Nyugdíjintézet javára bekebeleztessek és pedig a mulasztó egyházközség költségén”*¹⁰⁷.

¹⁰³ SZREP:EL, Tacovo - Técső, 1938.III.23.

¹⁰⁴ SZREP:EL, Munkács, 1938.III.30.

¹⁰⁵ SZREP:EL, Szöllős, 1938.III.22.

¹⁰⁶ SZREP:EL, Dula, 1938

¹⁰⁷ u.o.

Nem sokkal később újabb felszólítás érkezett az egyházközség hivatalába a 1937. december 31-ig fenálló tartozás befizetésének módjáról, melyben csak a lelkész tartozásáról, a 787 korona 80 fillérről szól. Ebben a kötelezvényben arról olvashatunk, hogy a lelkész megengedte, hogy „*törlesztését a Podkarpatska Rusi Uzhorodi Országos Hivatal a részemre kifizetendő kongrua-összegeből havonként 100 kc , azaz száz koronát levonásba hozzon, és közvetlenül a nyugdíjintézet pénztárának kifizessen*”. Tehát a fennálló tartozást a papi állami jövedelempótlékból vonták le úgymond „automatikusan”. A kötelezvényt pontos dátummal nem látták el.

A következő fontos esemény a Debrecenben tartandó Református Világgyűlés napja, melyről augusztusban körlevél érkezett a Kárpátaljai Ref. Lelkészegyesület minden tagjának. Jelentkezni június 25-ig bezárólag lehetett Isaák Imre esperes úrnál; vizumügyben az esperesi hivatal segítséget tudott nyújtani.¹⁰⁸ A következő esemény, melyre meghívó érkezik, „*a magyarok második világkongresszusára, mely 1938. augusztus 16-21 közötti napokon fog lezajlani Budapesten, és Székesfehérvárott. A rendezőség a külföldről érkező magyarok részére vízum-, útlevelet és egyéb kedvezményekről is gondoskodik*”.¹⁰⁹

Az általunk tanulmányozni kívánt időszakban (1938-1944) a gyülekezet csak pár értesítőt kapott. Az első a visszacsatolást üdvözlő körlevél, mely szerint „*...közel 20 év szenvedésében megtisztult magyarságunk erős akarása, a mindenható Isten segítségével meghozta nekünk azt az örömet, hogy a Szent István birodalmából erőszakosan lekapcsolt részek magyarulakta területei visszakerülhettek az anyaországához.*” A másikban pedig leírták kérték minden gyülekezettől, hogy a hatalomváltás után mi maradt a gyülekezetnek. Három kimutatást kértek:

- a szeptember 1-je előtti vagyontárgyakról
- szeptember 1. után mi maradt
- a csehek, vagy cseh hatóságok mit vittek el, hova, és mit rongáltak meg¹¹⁰.

Az 1939-es évből sajnos alig maradt meg iratanyag az utókornak az Eklézsia ládjában. Ami ránk maradt, az egy meghívó, amely június 12-i keltezéssel Husztról érkezett egy „*...barátkozós, ismerkedős kirándulásra*” hívja meg a lelkészt és a tanítót családjaikkal. A kirándulást Husztra szervezték, utazást, és étkezést biztosítottak felnőtteknek 10 p, gyerekeknek 6 p. fejében.¹¹¹

Az 1940-es év érdekes eseménnyel kezdődik: egy kötelezvényre bukkantunk, melyben a község lakói (számszerint 43) kölcsönt vettek fel az egyházközségtől (6-7. melléklet). Az

¹⁰⁸SZREP:EL, Técső, 1938. VI.03.

¹⁰⁹SZREP:EL, Budapest-Debrecen, 1938. január hó.

¹¹⁰SZREP:EL, Feketeardó, 1938.december 7.

¹¹¹SZREP:EL,Huszt, 1939. június 12. 1.

alábbiakat olvashatjuk: „... kötelezzük magunkat, hogy a felvett pénz összeget amennyiben arra az egyháznak szüksége lesz a kölcsön felmondásától számított 3 hónapon belül az önként felajánlott 8%-os kamattal együtt visszafizetjük. Kötelezzük magunkat továbbá arra, hogy a kölcsönvett pénz mindenféle kamatját, valamint mindeféle adó és más egyházi tartozásainkat minden évben legkésőbb december 15-től 31-ig pontosan megfizetjük. Kinyilatkoztatjuk továbbá azt, hogy amennyiben vállalt kötelezettségünk közül bármelyiknek is nem tennénk eleget, úgy az egyháznak jogában áll azt rajunk per útján is behajtani.”¹¹² A lelkész, a gondnok és a pénztáros jelentletében került az összeg átadásra, valamint minden hitelfelvevőnek szüksége volt 2-3 kezesre, akik szintén aláírták a hitelátvételt és a kötelezettségek elfogadását. A hiteligénylők neveit, és az általuk felvett összeget a 3. számú táblázat ismerteti.

3. táblázat. Az 1940-es hitelfelvevők névsora¹¹³

Szorszám	Név	Felvett pénzösszeg	
		Pengő	Fillér
1.	Bakó Sándor	100	-
2.	Csatlós Bertalan	100	-
3.	Fehér József	100	-
4.	id. Tankóczi József	600	-
5.	ifj. Tankóczi József	150	-
6.	Kozma Károly	50	-
7.	Oroszi János	500	-
8.	Rezes Géza	300	-
9.	Szabó Árpád	130	-
10.	özv. Sebestyén Lajosné	60	-
11.	Gécse Bertalan	100	-
12.	Kocsis Pál	109	30
13.	Molnár István	121	40
14.	Hadadi József	35	-
15.	özv. Domokos Károlyné	71	40
16.	Zsendely Lajos	50	-
17.	Oláh Pál	100	-
18.	Hevesi István	98	40
19.	Sápi Bertalan	71	40
20.	Csetneki István	71	40
21.	Paládi György	71	40
22.	özv. Molnár Lajosné	100	10
23.	Magyari Bertalan	57	10
24.	Tankóczi Károly	200	-
25.	Paládi Sándor	100	-
26.	Dénes Pál	313	-
27.	Nagy Pál	100	-
28.	Nagy Sándor	42	80

¹¹² SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. február 28. 1.

¹¹³ SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. február 28. 1-2.

29.	Bocskor Károly	125	40
30.	Dénes Béla	146	30
31.	Nagy Mihály	262	90
32.	id.Sápi Ferenc	160	-
33.	ifj. Sápi Zsigmond	100	-
34.	Paládi András	100	-
35.	Garanyi Ferenc	100	-
36.	Sápi Pál	100	-
37.	Zsendej Pál	50	-
38.	Balázs András	50	-
39.	Magyari István	50	-
40.	Oroszi Elek	150	-
41.	Nagy Béla	250	-
42.	Hevesi Lajos	100	-
43.	Károlyi Zsigmond	50	-

Amint láthatjuk a fenti táblázatból a legtöbben, 13 gyülekezeti tag 100 pengő kölcsönt vett fel, hatan 50 pengőt, a többség azonban 100 pengő fölött igényelt. Hogy honnan volt a gyülekezetnek ennyi pénze, és pontosan milyen célból nyújtott kölcsönt az egyházközség a tagoknak sajnos az iratból nem derült ki.

Majd értesítő érkezett a református egyetemes konvent elnökségétől a kötelezően megtartandó „biblia-vasárnapról”. Az alkalmon befolyt perselypénz a Brit és Külföldi Bibliatársulat valamint a Skót Nemzeti Bibliatársulat között került megosztásra. Ezen kívül elrendelték, hogy „...a jövőben a biblia-vasárnapi perselypénzek az m. kir. postatakarékpénztárnál nyitandó, s az egyetemes konvent rendelkezése alatt álló külön folyószámlára fiztessenek be.”¹¹⁴ A levél alsó része maga a befizetési lap, melyet levágtak. A levél aljára ceruzával „1 p 50 f” volt írva, valószínű ezt az összeget fizették be a csekkclapon. Az irat nincs pontos dátummal ellátva, de a levél tartalmából következtetni lehet hogy valamikor 1940. április- szeptember között íródott.

Továbbá 1940. május 10-én körlevél érkezett a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökétől, Révész Imrétől a legáció intézményének újraszervezéséről (5. melléklet). Kihangsúlyozta, hogy a református egyház „anyagi erőinek elégtelensége miatt más úton diákjait intézményesen hathatós támogatásban nem tudja részesíteni, csak a legáció ősrégi intézményeivel”¹¹⁵. Továbbá felhívta a figyelmet arra is, hogy a kiküldött diákok lesznek a jövőbeli lelki pásztorok, tanítók, kántorok, akikre többet között Kárpátalján is szükség volt, így az ők támogatásuk „... természetes szükség ...”¹¹⁶. Módosítás történt a legáció szabályrendjében is (1939.362.közgyűlési határozat), miszerint a 800-as lélekszámot elérő gyülekezetek tekintet

¹¹⁴SZREP:EL, Budapest, a református egyetemes konvent elnöksége, 1940.

¹¹⁵SZREP:EL, Debrecen, 1940. május 10, 1.

¹¹⁶ U.o.

nélkül eddigi gyakorlatukra már 1940. karácsonyától kötelesek legátust fogadni. Ezen kívül minden gyülekezetnek informálnia kellett a hivatalt az eddigi legációi szokásokról, ezután kívántak e fogadni, s ha igen, évente hányszor, önállóan vagy más gyülekezettel társulva.

Az 1940-es év nyaráról rábukkantunk egy 3 oldalas iratra az egyházi próvent (adó¹¹⁷) begyűjtéséről. Két oldalon a búza-és kukorica próventet beszolgáltatók névsora olvasható, a harmadikon pedig ezen adatok összegzése. Az egyszerűbb átláthatóság érdekében az adatokat táblázatba gyűjtöttük: (4. táblázat, 5. melléklet)

4. táblázat. 1940-ben búzapróventet fizettek¹¹⁸(szerk a szerző)

Sorszám	Az adófizető neve	Búza	Kiváltotta		
			Tengeri	Pengő	Fillér
1.	Molnár Károly	6			
2.	Garanyi Ferencz	13	16		
3,	Fogarasi Endre	154		30	80
4.	Oroszi Elek	23		4	14
	Összesen:	196			

A fenti táblázatból láthatjuk, hogy az adófizetőknek lehetőségük volt a búzapróventet kiváltani: kiváltható volt akár kukoricára, ha abból jobban jutott, vagy kézpénzre. Akinek több volt, az többet adott. Fogarasi Endre 154 kg búzát adózott az egyháznak, valamint 30 pengő 80 fillért. A következő táblázatban az ez év június 30-ig begyűlt tengeri próventet adózók névsorát láthatjuk. (5. táblázat)

5. táblázat. 1940-ben tengeri próventet fizettek¹¹⁹(szerk a szerző)

Sorszám	Dátum	Az adófizető neve	Tengeri	Kiváltotta		
				Búza	Pengő	Fillér
1.	1940.02.17	Hevesi Pál	4			
2.	02.17	Polgár József	7			
3,	02.17	Nagy Mihály	10			
4.	02.17	Molnár Károly	8			
5.	02.17	Nagy Béla	4			
6.	02.17	Sápi Bertalan	55			
7.	02.17	Elek János	9			
8.	02.17	Péter Imréné	10			
9.	02.17	Garanyi Ferencz	1	16		
10.	02.17	Kocsis Pál	2			
11.	02.17	Szabó Béla	28			

¹¹⁷http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rYOAuUv3o7wJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/achun_2007_18_49.pdf+%cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua.
Mentett verzió, megtekintve 14.04.2022

¹¹⁸ SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. június 30, 1. old

¹¹⁹ SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. június 30, 2. old

12.	02.17	Simon István	97			
13.	02.17	Oroszi Elek	5			90
		Összesen:	240			

A fenti táblázatból láthatjuk, hogy a gyülekezetből többen szolgáltatnak be kukoricát az egyháznak, mint búzát, valószínű ebben az esetben is mindeki a saját lehetőségéhez mérten. A legtöbbet Simon István gyülekezeti tag adózott, 97 kg kukoricát. A következő táblázatban 1940-es év első felére vonatkozó termény próvent adatait közöljük (6. táblázat)

6.táblázat. Éves egyházi próvent 1940. június 28-ig¹²⁰(szerk a szerző)

Búza begyűlt 1940. június 28-ig			
Sorszám			Összesen
1.	Tisztán búza	2852 kgr 3254 kgr	3756 kgr 2354 ? kg
2.	Tengerivel fizetve	261 kgr	
3.	Pénzzel fizetve	241 ? 47,34 p	47,34 p
Tengeri begyűlt 1940. június 28-ig			
1.	Tisztán tengeri	1966 kgr	2302 kg
2.	Búzával fizetve	336 kgr	
3.	Pénzzel fizetve	3,62 p	3,62 p

Az 6. táblázatban láthatjuk, hogy az 1940-es évben több mint 2852 kg búzapróvent gyűlt össze, tengeri pedig 1966, plusz összesen kb 51 pengő. Sajnos a fenti táblázatból nem minden adat egyértelmű, mivel az eredeti elszámoláson az adatok többször javításra kerültek, így több számjegy nem teljesen kivehető, s valószínű a javítások miatt a búzapróvent végösszegének kiszámolása is hibás lehet. Sajnos a község jegyzőkönyvének ezen feljegyzéséhez nem férünk hozzá, hogy az adatokat pontosítani tudjuk.

A következő irat, melyet 1940. novemberében küldtek ki a Polgári református missziói egyház segítségkérő levele volt az alábbi szöveggel: „ ... az áldozatos szeretetnek csak egy morzsáját juttassák el hozzánk a mellékelt csekklapon, a nagy nyomorúságban vergődő református egyházunk és iskolánk megsegítésére. Ha sürgős segítséget nem kapunk, beláthatatlanok lehetnek következményei, amiért pedig a felelőséget mindnyájunknak hordozni kell...”¹²¹A körlevélben Bartha László Tiszalöki esperes, valamint dr. Révész Imre Debreceni püspök is a gyülekezet megsegítésére biztat; utóbbi eképp: „ Az anyagi problémával küzdő Polgári Református gyülekezet kérését a tiszántúli református egyházkerület tehetősebb és szerencsésebb anyagi körülmények között élő gyülekezeteinek áldozatos szeretetében melegen

¹²⁰SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. június 30, 3. old.

¹²¹SZREP:EL, Polgár, 342-1940.szám, 1. old

ajánlom.”¹²² Ebből arra következtethetünk, hogy a szőlősgyulai gyülekezet nem számított a legszegényebb gyülekezetek közé „magyarországi viszonylatban” sem.

Az 1941-es évről több irat maradt ránk az Eklésia ládájában, s ezek kitűnő állapotban vannak, mivel a papírkötegeket cérnával összűzték.

Az év elején a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal küldte ki az 1940-es évre vonatkozó egyházi és hitéleti adatokat bekérő kimutatást. A levélben részletes magyarázattal látták el a kimutatást, s az „... legkésőbb kézhezvételtől számított 14 nap alatt a M. kir. Központi Statisztika Hivatalhoz terjesztendő be.”¹²³ A kimutatásból kiderült, hogy az istentisztelet levezetése és az éneklés magyarul folyt¹²⁴, más nyelveket egyáltalán nem használtak; az 1940-es évben összesen 35 gyermeket kereszteltek meg, melyből 22 fiú és 13 lány volt, felnőttkeresztségre nem került sor. Nyolc református házasságot kötöttek, 14 temetésre került sor, melyből 6 férfi és 8 nő volt.¹²⁵ A kimutatást január 15-én töltötte ki Király Kálmán, a gyülekezet lelkésze.

Az 1941-es évben Munkácson került megrendezésre a Kárpátaljai Reformátusok Segítő Egyesületének rendkívüli közgyűlése. Megvitatandó kérdések között volt Munkácson a Szeretet-árvaház épületének (Zrinyi út 23. szám alatt) eladása, a nagyszőlősi és munkácsi árvaházak különválasztása (mivel immár a Nagyszőlősen levő a Tiszántúli egyházkerülethez tartozott) új elnökségi tagok, igazgató választása, mivel 3 éves mandátumuk lejárt.¹²⁶

Az 1941-es évben a gyülekezet lelkipásztora, Király Kálmán hiteligenylyést nyújtott be az Tiszántúli egyházkerület hivatalába, melyre válasz a Técsői Ref. esperesi hivatalból 1941. április 2-án érkezett. Ezek szerint az egyház hajlandó volt 800 pengő hitelt nyújtani a lelkésznek, de biztosítékot kért és a felvételt feltételekhez kötötte. A hitelt 5 éves futamidőre nyújtotta, a kamat pedig „... a mindenkori nemzeti Bank kamatlába + ½ % kezelési költség, ami jelenleg összesen 3,5 % kamatot jelent”.¹²⁷ A kölcsönt évente kétszer kellett folyósítani: július 30-án és december 31-én. A lelkésznek biztosítékot kellett adni arra az esetre, ha nem tudna időben fizetni. Több megoldás is létezett: tulajdonában levő magán vagyonnal, esetleg kongrua-, korpótlék, családi pótlékkal, risico biztosítás, életbiztosítás, de ha ezek egyike sem állt fenn, akkor a lelkész személye-megbízhatósága felől a körzeti esperes döntött. A gyülekezet presbitériuma is tudott a hiteligenylyésről, s ha a lelkész nem folyósította az esedékes részletet időben, a presbitérium a

¹²²SZREP:EL, Debrecen 1940. november 2.

¹²³SZREP:EL, Budapest, M.kir.Központi Statisztikai hivatal, 1.027/1941, 1. old

¹²⁴U.o , 2. old

¹²⁵ U.o , 3. old

¹²⁶SZREP:EL, Munkács, 1941. február 25. 1. old

¹²⁷ SZREP:EL, Técső, április 2, 1. old

fizetéséből, vagy fizetéskiegészítéséből egyenesen átutálhatta az összeget.¹²⁸ Ha a lelkész időközben elhalálozott, a feleségre szállt a hiteltörlesztés megduplázott futamidővel.

Nemsokkal később, az 1941. június 26-i kassai bombázás következményeként Magyarország hivatalosan belépett a második világháborúba¹²⁹ a Tengelyhatalmak oldalán, mely esemény az élet minden szférájára, így az egyházak működésére is hatással volt. Az egyházaknak kellett helyt állniuk az özvegyek, árvák, megsegítésében, segítették a honvédeket, s a megszorult gyülekezetekért is közösen léptek fel, bár minden gyülekezet maga is szűkölködött. Ebből kifolyólag a következő iratok a fentebb felsorolt tematikát követik.

1941. augusztus 1-én Nagyszőlősről értesítő érkezett Horkay Barna lelkésztől, aki felhívta a figyelmet a megváltozott cséplési rendszabályra, amely nem engedélyezte a megszokott módon az árváknak szánt termény begyűjtését, mivel „... *mindenkinek csak a fejadagját hagyják meg, s abból már senki nem ad*”¹³⁰. Az egyház megoldotta az adományozás lehetőségét, s kérte a lelkészt, hogy tudassa a hívekkel, hiszen „... *Isten után tőlünk függ, hogy árváinknak meglegyen a mindennapi kenyere*”¹³¹

Egy hasonló problémával küzdő gyülekezet is felkereste a szőlősgyulai híveket. A szatmárpálfalvai református leányegyház kért segítséget: „...*egyházunkat bármilyen csekély összeggel támogatni méltóztassék, hogy az összedőléssel fenyegető templomunk tornyát felépíthessük és templomunkat kijavíthassuk.*”¹³² A levélben részletesen leírták a gyülekezet nehéz sorsát, hogy a 22 éves oláh megszállás alatt a gyülekezet minden erejét ref. népiskola fenntartására fordította, s eközben a templom épülete teljesen tönkrement. Mivel kis létszámú gyülekezet, így lehetőséikhez mérten mindent megtettek, de még így is hiányzott 8000 pengő. Ezért kérték a gyülekezetet, ha csak egy kevéssel is, járuljanak hozzá az Isten ügyéhez. Majd július 10-én ezzel az kéressel kapcsolatban a m. kir. kolozsvári IX. honvéd hadtest református lelkésze, Vitéz Huszár Endre is levelet intézett a gyulai egyházközség felé, hogy „... *a kért célra egy pár fillért sziveskedjenek küldeni. Ez az egyházközség megérdemli a támogatást, mert minden eloláhosító munka ellenére megtartotta magyarságát és felekezeti iskoláját. Tudom hogy az idő nem alkalmas a gyűjtésre, azonban sok jó akarattal és megértéssel minden lehetséges. Ebben a kisfaluban nevelkedtem, itt töltöttem gyermek éveimet, s kötelességemnek tartom, hogy templomépitő nagy munkájukban támogassam. Az építkezést már megkezdjük, minden fillérre szükségünk van. Kétszer ad, aki gyorsan ad!*”¹³³

¹²⁸ SZREP:EL, Técső, április 2, 1-2. old

¹²⁹ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/magyarorszag-es-a-magyar-kiralyi-honvedseg-a-xx-szazadi-vilaghaboruban-1914-1945-BB49/bekapcsolodas-az-ujjaeledo-vilaghaboruba-23B/> megtekintve 2022.04.18.

¹³⁰ SZREP:EL, Nagyszőlős, 1941. augusztus 1.

¹³¹ U.o.

¹³² SZREP:EL, Debrecen, 1941. június 23. 1.old.

¹³³ SZREP:EL, Kolozsvár, július 10. 1.

A következő segítséget kérő gyülekezet a Macsolai református egyházközség volt, amely a romokban levő parókiájuk lakhatóvá tételét szeretne volna lelkészük számára, aki már egy éve bérelt házban lakott. Mivel a bérleti díjat tovább a gyülekezet nem tudta fizetni, így a lelkész parókiára való átköltöztetéséről döntöttek, s bár *„háborús világban élünk, ... azt is tudjuk, hogy egy perselypénz vagy 1-2 pengő elküldése még a legkisebb egyházainkat sem teheti szegényebbé.”*¹³⁴

1941. novemberében az Érsekújvári ref. fiókegyház új templomának megépítéséhez kérte, hogy járuljon hozzá a gyülekezet az általuk elpostázott sorsjegyek eladásával, mivel *„... hiveink teherbíró képességét a templom megépítésének költsége meghaladja.”*¹³⁵

Érkezett továbbá pár értesítő, mely a háborús helyzettel volt kapcsolatos. Ilyen volt Ung vármegye főispánja, dr. Siménfalvy Árpád levele, melyben a Magyar Vöröskereszt számára irányozott gyűjtést az 1941. október 5-i istentiszteleten, s az azt követő hét bármely napján, mivel *„... honvédjeink a messze keleti orosz mezőkön harcolnak a Szovjet ellen, s a segítségre szükség van a hit, a haza, jobb jövőnk és sebesült katonáink mennél tökéletesebb ellátása érdekében.”*¹³⁶

Ezekon kívül az 1941-es évben gyűjtést szerveztek az árvízkárosultak megsegítésére¹³⁷, a Kökösi ref. templom földrengés utáni újjáépítésére¹³⁸, a megözvegyült lelkészfeleségek és családjaik megsegítésére¹³⁹.

Az 1942-es évből csupán egy jegyzőkönyvi kimutatás, valamint egy segítségkérő levél maradt ránk az Eklézsialádájából. A kézzel írt kimutatáson nehezen kiolvasható a gyülekezet 1942-es évi költségvetése, melyet az 7. táblázat szemléltet.

¹³⁴ SZREP:EL, Macsola, 1941, július 18., 1.

¹³⁵ SZREP:EL. Érsekújvár, 1941. November 20. 1.

¹³⁶ SZREP:EL, Ungvár, 1941. szeptember 27. 1.

¹³⁷ SZREP:EL, Szöllősgyula, 1941. április 9.

¹³⁸ SZREP:EL, Kökös, Sz:133-1941

¹³⁹ SZREP:EL, Debrecen, 1941. szeptember 24. 1.

7. táblázat. Az 1942-es év költségvetése¹⁴⁰ (szerk. a szerző)

Költségvetési szükséglet :	14621,44 P
Fedezet :	15273 P
Maradvány:	651,56 P

Mint láthatjuk, a gyülekezet tervezett kiadásaira van fedezetük, a 651 pengő maradt.

Majd májusban felhívás érkezik a Szanki ref. lelkész hivatalból segítségkéréssel eképp: „*Móricgáton, a kunsági homokban él 5000. kat hold földön széjjelszórva 63 magyar református földműves család. Szélhordta és vízjárta homok veritékes harcosai mind... Eleik valamikor Kiskunlacházáról szálltak ki ide a pusztára pásztorkodni. Aztán belegyökereztek a homokba szívósan, mint az ákác... Szegénységük mellett van egy nagy gazdagságuk: a gyermek. Az egykettőkét nem ismerik, de annál inkább a 6-7-8-9-10, sőt 14 gyereket....E maroknyi református seregnek vágya és álma egy kicsiny templom: Istennek a pusztában épült háza. Nem hatalmas dómra, kicsiny fehér templomra vágnak, ahová hétről-hétre elvihetnék örömeiket, bánatukat, elvezethetnék gyermekeiket. s ahol megkaphatnék Isten ígérében a lélek eledelét*”¹⁴¹A gyülekezet saját erejéből megvette a földet, vállalták, hogy elkészítik a szükséges vályogot, állták a fuvardíjakat, s a gyülekezet minden pénzét erre fordította, de így sem volt elég, ezért megkértek minden olyan gyülekezetet, ahol van templom, gondoljanak azokra, akiknek nincs. A lap alján a lelkész azt írta, hogy küldött 2 pengőt.

Az 1943-as év iratanyaga a lelkész ellennyugtájával kezdődik, aki az 1942-es évről megmaradt „*pénzmaradványt*”¹⁴² fizette be az egyház kasszájába, viszont az összeg 823,54 pengő, nem pedig 651, amit az előző iraton láthattunk. Január 3-n Cséke Lajos kivett a gyülekezet kasszájából 24 pengőt „*vasúti arcképes igazolvány megtérítésére*”.¹⁴³

Majd az év áprilisában az egyházmegye értesítőt küldött a gyülekezetnek, melyben felhívta a figyelmet a be nem fizetett egyházmegyei- valamint nyugdíj járulékára, mely ügyben a következő döntést hozták: (8. táblázat)

¹⁴⁰SZREP:EL, Szöllősgyula, 1942. December 31.

¹⁴¹ SZREP:EL, Szank-Móricgát, 1942. májusa

¹⁴² SZREP:EL, Szöllősgyula, 1943. január 1.

¹⁴³ SZREP:EL, Szöllősgyula, 1943. január 3.

8. táblázat. Egyházmegyei értesítő 1943. áprilisában (szerk. a szerző)¹⁴⁴

TARTOZIK:		FIZETETT:	
194.. évi nyugdíj hátralék	... P... f	1943. adósegélyből	554 P 25 f
1943. évi nyugdíj járulék	154 P 25f		... P... f
194.. évi egyh. m. jár. hátr.	... P... f		... P... f
1943. évi egyh .m. járuléka	400 P... f		... P... f
Összesen:	554 P 25 f	Összesen:	554 P 25 f

Amint azt a fenti táblázatból láthatjuk, a szállósgyulai ref. egyházközségnek az előző évről nem maradt fenn tartozása, csak az 1943-as év lelkészi nyugdíj járulékának, valamint az egyházmegyei járulék kifizetése; s láthatjuk azt is , hogy azt a döntést hozták, hogy a fennálló összeget az 1943-as év adósegélyéből utalják ki. Ezek szerint a tartozás ki lett fizetve.

Az esperesi hivatalból április 21-én felhívás érkezett néhány lelkész számára, melyben családi változások bejelentését kérte az orsz. ref. nyugdíjintézet. A felsoroltak 3. pontja így szól: *„Király Kálmán jelentse, hogy második korpótlékát mely időponttól kérte és kapja, s ugyan ő terjessze be Levente-Csaba nevű 1942. VI. hó 6-án született gyermeke szül. akvi kivonatát”*¹⁴⁵

Több meghívó érkezik az egyházközségbe 1943. őszén. Az egyik az 1943. szeptember 13-án tartandó lelkészegyesületi gyűlés Nagyszőlősen,¹⁴⁶ a másik az október 26-án tartott rendes közgyűlés. A közgyűlés napirendi pontjai a következők voltak:

- az esperes halálának bejelentése s a vele kapcsolatos intézkedések
- esperesi, missiói, tanügyi jelentések
- egyházkerületre felküldendő ügyek
- Máramarosszigeti gimnázium ügyei

Ezen az iraton szerepel egy körlevél, melyben a megüresedett esperesi tisztség ideiglenes betöltőjéről, az adminisztráció menetéről, a vallástanítás tanmenetéről és az „Adatgyűjtő ívek” mihamarabbi beküldéséről szólt.¹⁴⁷

A megüresedett tisztségre az 1943. november 11-i lelkészgyűlésen szavaztak. A két jelölt közül „ 3 szavazat esett Papp József testvérünkre, 14 pedig Lajos Sándor testvérünkre”.¹⁴⁸

A következő iratban az egyházmegye pénztárából, Tiszaujhelyből 302 pengő 80 fillér adósegélyt utaltak ki az 1943-as év I. felére.¹⁴⁹

¹⁴⁴ SZREP:EL, Tiszaujhely, 1943 április 14.

¹⁴⁵ SZREP:EL, Técső, 1943. április 21.

¹⁴⁶ SZREP:EL, Fancsika, 1943. szeptember 6.

¹⁴⁷ SZREP:EL, Fancsika, 1943. október 19.

¹⁴⁸ SZREP:EL, Tiszaujhely, 1943. november 11.

¹⁴⁹ SZREP:EL, Tiszaujhely, 1943. november 12.

Az 1943-as év az esperes helyettes főjegyző körlevelével zárult, aki ismét lelkesgyűlést sürget a megüresedett tisztségek betöltésére. Ez arra enged következtetni, hogy bár a szavazást megartották novemberben, mégsem született meg a végleges döntés. A gyűlés tárgysorozata az alábbi volt:

- elnökválasztás
- tisztségek és választmányi helyek betöltése
- esetleges indítványok

Az 1944-es év a háború legsötétebb időszakát hozta el. Március 22-én miután megszállták Magyarországot, német katonaság érkezett Ungvárra, s Kárpátalját hadműveleti területté nyilvánították.¹⁵⁰ Ezt követően megkezdődött a zsidó lakosság gettókba zárása, majd gyorsított kitelepítése. Mindeközben dúlt a háború, s már egyre érezhetőbb volt, hogy Kárpátalja sorsa napról-napra bizonytalanabb. A református egyház pedig magára vállalta még ilyen körülmények között is a hívek megsegítését lehetőségeikhez mérten.

Az iratokat egy 1944. február 23-i keltezésű meghívó indítja, mely a március 23-án megtartandó közgyűlésre hívja a lelkeseket. A gyűlés főbb pontjai a következők:

- a szavazatbontó bizottság jelentése és az ezzel összefüggő intézkedések
- helyettes-esperes időszaki jelentése
- egyházmegyei tanács és különféle bizottságok tagjainak választása
- Nagy Béla-féle hagyaték letárgyalása
- egyházközségi felterjesztések¹⁵¹

A Máramarosszigetre érkezők igény szerint szállást kaphattak, s a felterjesztéseket előre el kellett küldeni.

A következő irat egy márciusi körlevél Fancsikából, az esperesi hivatalból érkezett, amelyben szavazást rendeltek el egy tanácsbírói és egy tanítóképviselői tisztségre¹⁵². Majd áprilisában felhívást kaptak a lelkesek a tehetséges árva gyerekek tanulási lehetőségeiről az 1944-45-ös tanévben. Kérték a lelkipásztorokat, ha van a gyülekezetben olyan 11-15 év közötti árva gyerek, akinek kimagasló eredményei és kitűnő bizonyítványa van, azok listáját terjessze be a hivatalba.¹⁵³

Ezen kívül sürgős felhívás érkezett a Tiszántúli Ref. Egyházkerület Nőszövetségeihez, melyben a háború, s az egyre gyakoribb bombázások lehetséges teendőiről, s megoldandó kérdéseiről szóltak: „... *amint a háború vitele elsőrendben a férfiak dolga, úgy a szenvedések*

¹⁵⁰ Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-44, Fórum intézet, Lilum Aurum Könyvkiadó, Galánta-Dunaszerdahely, 2002, 408-412

¹⁵¹ SZREP:EL, Nagyszöllős-Máramarossziget, 1944. február 23. 1. old

¹⁵² SzREP:EL, Fancsika, 1944. március 20. 1. old

¹⁵³ SzREP:EL, Nagyszöllős, 1944. április 27.

enyhítése mindenekfelett a nők legszebb és legszentebb kötelessége különösen a Nőszövetségekben, melyek munkáikat Krisztus szeretetének jegyében végzik. Elsősorban ... a Nőszövetségek kell hogy sietségére siessen a rászorulóknak.”¹⁵⁴

Mivel a bombázások elsődleges következménye a épületek tönkretétele, így a segítség megszervezését elsősorban a lakóhelyet pótlására irányították, s abból a következtetésből indultak ki, hogy a településeket nem bomázzák le teljesen, hanem csak részben. „*Ha a városnak vagy községnek csak egy része pusztult el, a segítség módja hogy minden család testvérszövetséget köt egy másik családdal kölcsönösségi feltétel mellett. Ha az egyik családot kibombázzák, a másik hajlékot ad a kársultaknak. Lehetőleg az egymáshoz közelebb lakók kössenek ilyen szövetséget ... Arra az esetre ha az egész utcasor romba dőlne nem kielégítő és nem hoz segítséget az egymáshoz közel álló házakkal kötött szövetség. Ezért az egymáshoz közel lakók testvérszövetségébe be kell kapcsolni a város vagy község ellenkező oldalán lakókat , tehát végeredményben egy kis testvérközösségben 2-4 család is benne lehet”¹⁵⁵*

A református egyház két megoldást jelölt ki a nők testvércsaládi közösségének megszervezésére:

1. A nőszövetségek kijelölnek egy helyet és fogadóórát, ahol jelentkezni lehet testvércsaládnak

2. Abból a célból, hogy a segítő munkában résztvevő szervező egyénre minél kevesebb munka és fáradalom essék, osszák fel a helységet kisebb körzetekre.

Minden ilyen körzetnek legyen egy központja, ahova az önkéntes munkaerők szervezés közben tartoznak, s mindenkit fel tudnak keresni, hogy nyilvántartásba kerüljön.

Mindkét esetben kartotékot kellett nyomtatni, amelyen a szükséges adatokat feltüntették.

A kartotékra a következő adatokat kellett feltüntetni:

9. táblázat. A kitöltendő kartoték adatai (szerk. a szerző)

a)	A családfő neve, foglalkozása, pontos lakcíme
b)	A szobák száma
c)	A családtagok száma
d)	Hány gyermeke van és milyen korúak
e)	Van-e beteg köztük és mi a baj? (Fertőző?)

Több szempontot figyelembe vettek a családok kiválasztásakor. Például nagycsaládokat kisebbel hoztak közösségbe, hogy legyen elég hely mindenkinek. Ezen kívül lehetett egyoldalúan igényelni, vagy csak segítséget nyújtani menekülésre kényszerülő családoknak. Amint kiválasztották a 2-3 családból álló közösséget, a ház asszonyainak meg kellett látogatniuk

¹⁵⁴SzREP:EL, Debrecen, 1944. április 21. 1. old

¹⁵⁵ U.o. 1.

egymást, hogy „... ismerkedjenek meg személy szerint és helyszín szerint egymás körülményeivel, hogy amikor a baj bekövetkezik, ne álljanak tájékozatlanul és tehetetlenül.”¹⁵⁶ Látogatásuk során értékeikből, ruhaneműből is el kellett helyezni a közösség többi családjánál, s mivel több helyen volt tárolva, így nagyobb volt az esélye, hogy marad olyan értékük, amit nem pusztítanak el a bombázások. Ezen kívül a Nőszövetségek „gyors-bizottságok” felállítását szorgalmazták, melyeknek bombázás esetén azonnal segítséget kellett nyújtania úgy gyógyszerrel, mint étellel, kötszerekkel. Nekik kellett megőrizniük a kartotékok másolatait is. A Nőszövetség feladataul tűzte ki továbbá a megárvult gyerekek gondozását, gyermektelen családokhoz való elhelyezését. S ezt mind törvényes keretek között kellett tenniük, nem akadályozva a hatóságok munkáját.¹⁵⁷

Amint azt a népiskola iratai közt már megemlítettük, Szöllősgyulán nem nagy számban, de éltek zsidók származásúak. A gyülekezet parókiáján levő Eklézsia ládjában a zsidóság ügyeivel kapcsolatos iratokat nem találtunk, így a történetükről csak néhány adat bizonyos. A zsidó közösségek döntő többsége nem önálló hitközséggé alakult, hanem nagyobb anyaközségek alá tartozott. Ugocsa megyében hat önálló hitközség létezett, és azok többségükben a halmi és a nagyszőlősi anyahitközségek alá tartoztak¹⁵⁸. A szöllősgyulai zsidóság a szomszédos halmi anyahitközség tagja volt, melynek lélekszáma 1944-ben 1167 fő, elnöke Tóth Májer, főabbija Klein Jakab volt.¹⁵⁹ A gyulai zsidó közösségnek saját zsinagógája volt a faluban a mai kultúrház helyén.¹⁶⁰ Az 1941-es népszámlálási adatok szerint a településen az 1123 összlakosból 54 zsidó, ami csupán néhány családot jelent.¹⁶¹ 1944. április második felében a szöllősgyulai zsidókat először Halmiba, onnan pedig a vármegye bevagonírozási központjába, Nagyszőlősrre vitték. Nagyszőlősről június 2-án Auschwitzba deportálták őket.¹⁶² (10. ábra)

¹⁵⁶SzREP:EL, Debrecen, 1944. április 21. 2.

¹⁵⁷SzREP:EL, Debrecen, 1944. április 21. 3. old

¹⁵⁸ Bányai Viktória, Fedinec Csilla, Komoróczy Szonja Ráhel: Zsidók Kárpátalján, történelem és örökség a dualizmus korától napjainkig, Aposztróf kiadó, Budapest, 2003, 56. old.

¹⁵⁹ szerk. Komoróczy Géza : Magyarországi zsidó hitközségek 1944. április. A magyar zsidók központi tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán. I. rész, adattár. Budapest, MTA Judaisztikai kutatócsoport , 1994, 264. old.

¹⁶⁰[https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyula_\(Ukrajna\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyula_(Ukrajna)) megtekintve: 2022.márc 27.

¹⁶¹ szerk. Randolph L. Braham ,Tibori Szabó Zoltán: A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája. Park könyvkiadó, Budapest, 2007, 1173. old

¹⁶² u.o. 1181. old

10. ábra . Ortodox zsidók a halmi zsinagóga előtt az 1900-as évek elején¹⁶³

A következő irat egy 1944. májusában érkezett körlevél Tiszaújhely lelkészétől, Párducz Rezsőtől, melyben mély fájdalommal közölte, hogy a háború következtében nem találkozhattak a lelkészek, nem oszthatták meg gondolataikat, s nem meríthettek erőt egymás terhének hordozásával. Mivel azonban a lelki élet nem állhatott meg, így egyes lelkészeket felkérték egy-egy téma feldolgozására, gondolataik papírra vetésére, s a lelkészközösséggel való megosztására körlevél formájában.¹⁶⁴

Majd 1944. júniusában a Tiszántúli Ref. Egyházkerület püspöke, Ravasz László körlevele érkezett a gyülekezetbe. A terjedelmes levél legfontosabb üzenete a lelkészekhez szól, helyükről, feladatukról a háború idejében. A lelkész szava mécses legyen a sötétben, ne vádaskodjon, vagy politizáljon, hanem mindenkor bátorítson, s szóljon az ígéről; érje el a fiatalokat (bár az iskolák szüneteltek) és időseket egyaránt. „... *Igehírdetésünkben csengjen továbbra is tisztán és bátran a református keresztyén tanítás, a család szentségéről és tisztaságáról, termékenységéről, hagyományt termő erejéről; tegyünk bizonyosságot továbbra is arról hogy magyarok vagyunk, nem is akarok soha mások lenni, reánk nézve a magyarság egyetlenegy életforma, rajta kívül életünket elképzelni sem tudjuk. Valljuk és hirdessük a magyarság nép- és nemzetközösség... Fáradhatatlanul hangsúlyozzuk, hogy csak az a magyar, aki nem fél a szenvedéstől, vállalja a kockázatot és az áldozatot, s életét is képes odaadni az életnél magasabb rendű értékekért, amilyen például a becsület, igazság, lelkiismeret, egyszóval emberibb és nemesebb élet.*¹⁶⁵ A levélben a zsidóság kérdésével is foglalkoztak. Nem elvi, vagy politikai szempontból közelítette meg a református egyház a kérdést, hanem hit és emberség szempontjából. „ ... *Kétségtelen*

¹⁶³<https://erdelyikronika.net/2021/01/23/hogyan-neztek-ki-az-erdelyi-zsidok/>

¹⁶⁴ SzREP:EL, Tiszaújhely, 1944.május 22. 2. old

¹⁶⁵ U.o. 2-4. old

dolog, hogy az áttérők között voltak olyanok, akiket nem Krisztus szerelme szorongatott amikor keresztvíz alá hajtották a fejüket, de kétségtelen dolog, hogy a zsidó származásának minősített keresztyének között sok olyan van, akinek Krisztusba vetett hite, és a szentlélek által megbizonyított élete több keresztyénségre vall, mint igen sok magát ősi, vagy tiszta keresztyénnek valló ember élete.... A keresztyén egyház azért hívta a kívülállókat, hogy ismerjék meg Krisztust, fogadják el az ő halálának büntörlő elégtételét, álljanak be az Élet fejedelmének láthatatlan seregébe”¹⁶⁶. Azonban azt is kiemelte, hogy „ A keresztyénség nem életbiztosítás, amely kiszámíthatatlan történelmi katasztrófák pusztítása ellen megvéd...”¹⁶⁷ Arról, hogy a Szöllősgyulai ref. gyülekezetbe történt átkereszttelkedés, adatunk nincs. Az iratok között megtalálható még az 1944- es év január-decemberi időszakára vonatkozó választói névjegyzék, melyet Király Kálmán (lelkész), Paládi Károly (gondnok) aláírt, és az esperes pecséttel ellátott.¹⁶⁸

IV.4. Az erdőséggel kapcsolatos levelezések

A trianoni békeszerződés talán egy gazdasági ágazatot sem sodort olyan nehéz helyzetbe Magyarországon, mint az erdőgazdaságot. Az ország elvesztette erdőterületeinek 84%-át, fakitermelése csaknem teljesen megbénult.¹⁶⁹ Az elcsatolt területek között voltak a felvidéki bükkösök, a Délvidék tölgyesei, de a legnagyobb veszteséget a Kárpátok hatalmas fenyeveseinek elvesztése okozta.¹⁷⁰ A megmaradt fakészleteknek nemcsak a mennyisége, de minősége is aggodalomra adott okot: az alföldi borókások, aminek nagyobb része bokros mint fával borított terület, vagy a dombvidéki agyonlegeltetett és agyonsarjasztatott erdők. Az erdős területek továbbá aránytalanul oszlottak meg az országban. A Trianon előtti és utáni erdősültség összehasonlítását a 10. táblázat szemlélteti.

¹⁶⁶U.o.4-5. old

¹⁶⁷ U.o. 5. old

¹⁶⁸SzREP:EL, Szöllősgyula, 1943.december 10. 1-5.old

¹⁶⁹Király Pál: Az országos erdészeti egyesület története 1866-1966. Készült az MTESZ Házi Nyomdájában, felelős kiadó: Fekete Gyula.p. 118

¹⁷⁰ U. o., p. 118

10. táblázat. A trianoni békeszerződés erdőgazdasági hatásai számokban¹⁷¹

Sor-szám	Megnevezés	Mértékegység	1920 előtt	1920 után
1.	Erdőterület	ha	7.398.976	1.175.202
2.	Az ország erdősültsége	%	26	11,8
3.	Egy főre eső erdőterület	ha	0,40	0,15
4.	Fatermelés	tömör/ m ³ / ha	2,3	1,4
5.	Évi összes termelés	tömör/ m ³ / ha	17,1	1,6*
6.	Egy főre eső évi fatermelés	m ³	0,9	0,2
7.	Állami erdő	ha	1.180.453	48,320
8.	Állami erdő összesben	%	15,9	4,1
9.	Tölgyerdő	ha	1.946.711	631,961
10.	Bükk és egyéb lomb	ha	3.668.890	495,271
11.	Fenyőerdő	ha	1.783.375	47,970
12.	Tölgyerdő	%	26,3	53,8
13.	Bükk és egyéb lomb	%	49,6	42,1
14.	Fenyőerdő	%	24,1	4,1

Amint láthatjuk a fenti táblázatból, az ország erdősültsége 26 %-ról 11,8 %-ra esett vissza, a megmaradt területek nagyrésze tölgyerdő volt, míg az elcsatoltaké fenyő. Nem beszélve arról, hogy az évek alatt az ország faigénye és a faanyag piaci ára egyre növekedett. Magyarország fakészletek tekintetében egyike lett Európa legszegényebb országainak. Mindezekből kifolyólag hatalmas öröm és fellelegzés követte az I. (1938. november 2.) majd a II. (1940. augusztus 29.) bécsi döntést, amely Magyarországhoz csatolta a Felvidék egy részét, Kárpátalját és Észak-Erdélyt. Majd 1941-ben Jugoszláviának magyar segédlettel való német lerochanása jutalmaképpen a Délvidék is az ország területéhez került.¹⁷² Feltehetőleg az ország erdősültsége 22,3 %-ra nőtt.¹⁷³ Az Erdészeti lapok 1939. évi áprilisi számában eképp írtak az eseménnyel kapcsolatban: „Mire ezek a sorok napvilágot látnak, már majd egy hónapja múlik el annak, hogy a magyar trikolor visszakerült a Kárpátok határbérceinek egy részére, visszakerült azon a részen, ahol a legmagyarabb folyó, a Tisza ered. Bár még nem ismerjük teljesen a visszakerült területek határvonalait a hozzávetőleges számításokból megállapíthatjuk azt, hogy ez a terület a régi magyar erdőknek kb 8-10 %-át, a régi állami erdőbirtokoknak kb 20 %-át foglalja magában... hozzávetőleges számolgtatás szerint 1-1,1 millió kat. holddal, tehát a Csonkaország erdőterületeinek mintegy 50 %-ával gyarapodik a magyar erdők állománya... Nem tudjuk, mi volt a sorsuk ezeknek az erdőknek az idegen uralom alatt, de minden reménységünk

¹⁷¹ U. o., p. 119

¹⁷² U. o., p. 132

¹⁷³ U. o., p. 133

megvan, hogy az utolsó 20 esztendő nem rontotta el, nem tette tönkre a magyar erdészet előző évszázados munkásságának az eredményeit”¹⁷⁴. Meg voltak róla győződve, hogy miután felmérték a visszakerült erdők mennyiségét és állapotát, ésszerű fakitermelés mellett nemsokára az egész ország faigényeit saját készleteiből tudja majd kielégíteni.

Valamivel részletesebb képet tár elénk a visszacsatolt kárpátaljai faállományról Szent-István Aladár írása az Erdészettörténeti lapok ugyanezen számában „Kárpátalja erdőkincse” címen. A szerző eképp fogalmazott: „*És a Gondviselés meghallgatta 10 millió magyar kérését: visszaadta azóta Kárpátalját, s a Magyar Koronának ezt az elveszett ékkövét visszaillesztette a régi helyére*”¹⁷⁵ A Bedő-féle adatokat alapul véve Szent-István Aladár kimutatást végzett a visszakerült erdőségek mennyiségéről vármegyékre és járásokra lebontva. E kimutatás szerint az 5 vármegyéből összesen több mint 1.156.980 kataszteri hold erdős terület került vissza Magyarországhoz, melynek 70 %-a bükk és más lomblevelű faféle, 23 %-a fenyves, míg 7 %-a tölgyes. Az említett adatokat a 11. táblázat részletezi.

11. táblázat. A Magyarországhoz visszakerült erdőségek lebontása¹⁷⁶

Vármegye	Tölgy	Bükk- és más lombfa kataszteri hold	Fenyő	Összesen
I Zemplén	400	55.577	68	56.045
II Ung	16.089	176.435	24.123	216.647
III Bereg	24.330	161.544	13.820	199.694
IV Ugocsa	8.218	17.411	–	25.629
V Máramaros	29.257	397.073	232.635	658.965
Együtt:	78.294	808.040	270.646	1.156.980
Területarány:	7%	70%	23%	

A fenti táblázatból láthatjuk, hogy a legtöbb erdős területet Máramaros vármegye visszacsatolása hozta, összesen mintegy 659 ezer kat. hold erdőséget jelent, melynek több mint fele bükk és más lombfa. Százalékban mérve a visszakerült erdős részek 70 %-a bükk és lombos fafajták, 23 %-a tűlevelű, és 7 %-a tölgy. Kiemelkedőnek tartották a legértékesebb Kárpátok tűlevelűit.

A számunkra fontos Ugocsa vármegyében összesen 25.629 kat. hold. erdő került vissza,. A megye 2 járásból, Tiszáninneni- és Tiszántúliból áll. A Tiszántúli járás Szöllősgyula községének 583 kat. hold erdős területe tért vissza. A vármegye településekre való bontását a következő táblázat szemlélteti. (12. táblázat)

¹⁷⁴ Erdészeti lapok: Az országos erdészeti egyesület közlönye, Budapest, 1939.78. évf. 04. füzet, pp. 349-350

¹⁷⁵ U.o., p. 360

¹⁷⁶ U.o., p 366

12. táblázat. Ugocsa vármegye erdős területei számokban (szerk. a szerző)

Tiszáninneni járás		Tiszántúli járás	
Helység	kataszteri hold	Helység	kataszteri hold
Alsókaraszló	26	Csornató és Sósujfalu	3132
Alsósárad	185	Gödénháza	59
Kiskupány	558	<u>Gyula</u>	<u>583</u>
Nagy- és Kiscsongova	102	Hömlőc	43
Nagy- és Kisrákócz	3672	Péterfalva	105
Nagyszőlős	7304	Szárazpatak és Bocskó	188
Ölyvös	104	Tizsakirva	655
Rakasz	3742	Veléte	2397
Sásvár	7	Veréce	937
Szirma	1		
Szöllősvégárdó	397		
Verbóc	511		
Veresmart	652		
Összesen:	17261	Összesen:	8099

A Tiszáninneni járásban több mint 17 ezer kat. hold erdő került vissza, míg a Tiszántúl járásnak 8099 kat. hold erdeje. Ezek nagyrésze (összesen 17411 kat. hold) bükk és lomblevelű erdők, valamint egy kevés tölgy. Fekvéséből adódóan a vármegyében tűlevelű erdőket nem találunk. A vármegye összesített adatait a következő táblázat szemlélteti. (13. táblázat)

13. táblázat. Ugocsa vármegye visszacsatolt erdőségei számszerűsítve

Járás		Tölgy	Bükk- és más lombfa	Fenyő	Összesen
		kataszteri hold			
1.	Tiszáninneni	4.611	12.919	–	17.530
2.	Tiszántúli	3.607	4.492	–	8.099
	Együtt:	8.218	17.411	–	25.629

Az erdészeti lapok 1941-es szeptemberi számában azonban tisztább képet láttak az Kárpátaljai erdőkészletekről: „Az elmúlt 22 év alatt az erdélyi és ruszinszkói erdőkben egyaránt rablógazdálkodás folyt. Az utak és vasutak mellettfekvő állományokat úgyszólván mind letarolták. Némelyik területet később beerdősítették, a legelőnek kisajátított részek azonban

pusztán maradtak,sőt róluk az ú.n. talajvédelmi, kitermelésre nem engedélyezett pászták és foltok faállománya is eltűnt a hanyag ellenőrzés következtében ”¹⁷⁷

Sajnos Szőlősgyula erdős területeiről erről részletesebb információt nem találtunk, így marad azon iratok feldolgozása, melyek az 1938-44-es évek között érkeztek a parókiára. Az 1938-as évből nem találtunk egyetlen iratot sem, 1939-ből viszont maradt két irat. Az egyik egy sürgető levél Budapestről, a Magyar Királyi Erdőfelügyelőség nagyszőlősi kirendeltségén keresztül érkezett, s „... az erdőgazdasági termelés előrehaladására vonatkozó megküldött Jelentőlap”¹⁷⁸ kitöltéséről, és postafordulóval azonnali visszaküldéséről szól(3. melléklet). Ellenkező esetben erdőrendészeti büntető eljárást indítanak a község ellen. A másik irat Gelbman Vilmos Beregszászi fakitermelőtől érkezett a ref. egyház előljáróságának, miszerint az „F.M.12462/939. számú vágatási engedély alapján kijelölt 18,6. kat. hold tölgy- és vegyes faállományból Oenök lemérnek saját részre 2 kat. holdat, ennek levonása után a fennmaradt 16,6 kat. hold. erdőért ajánlok t. címnek P-4000, azaz négyezer pengőt a következő feltételek mellett ... ”¹⁷⁹ A vételárat 2 részben fizette volna ki: az első felét a szerződés megkötésekor, a másikat pedig 1940. márciusának végén. A fakitermelést 3 részben valósította volna meg, 1/3 részét a megkötéskor, 2/3-t pedig miután az elsőt sikerült eladnia. Az ajánlat november 5-ig állt fenn.

Az 1940-es év elején válaszlevél érkezik a Vármegyei Központi fogalmiadóhivatalból Beregszászból, mely tisztázni kívánta a „fáknak lábon/tövön/szálanként való eladása esetén az esedékes forgalmiadóváltásgot. ”¹⁸⁰ A levélből kiderül, hogy január 8-án a hivatal egy második levelet is kapott a szőlősgyulai ref. egyház előljáróságától, melyben konkretizálták az értékesítési módot, s mivel „... a kitermelendő erdőt/ erdőrészt/nem tövön szálanként, vagy kis parcellákban / nyilasokban/ értékesíti, hanem egy tételben adja el, ebben az esetben az erdőbirtokost sem ált. forgalmiadó, sem forgalmiadóváltáság fizetési kötelezettsége nem terheli, hanem a forgalmiadóváltásgot a vevő/ kitermelő/ vállalkozó lesz köteles az értékesítés során bevallani és befizetni. ”¹⁸¹ Ebből kifolyólag az adóhivatal a vevő nevét és címét kéri 15 napon belül. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy ezen lap alján Király Kálmán saját kezűleg számolt ki 1005 pengő értékben eladott fa után befizetendő adót, s feljegyezte azt is, hogy az összeget 1940. február 15-én befizették. Az iratról készült fotót a 11. ábra mutatja.

¹⁷⁷ Erdészeti lapok: Az országos erdészeti egyesület közlönye, Budapest,1941. szeptember 15. p. 514

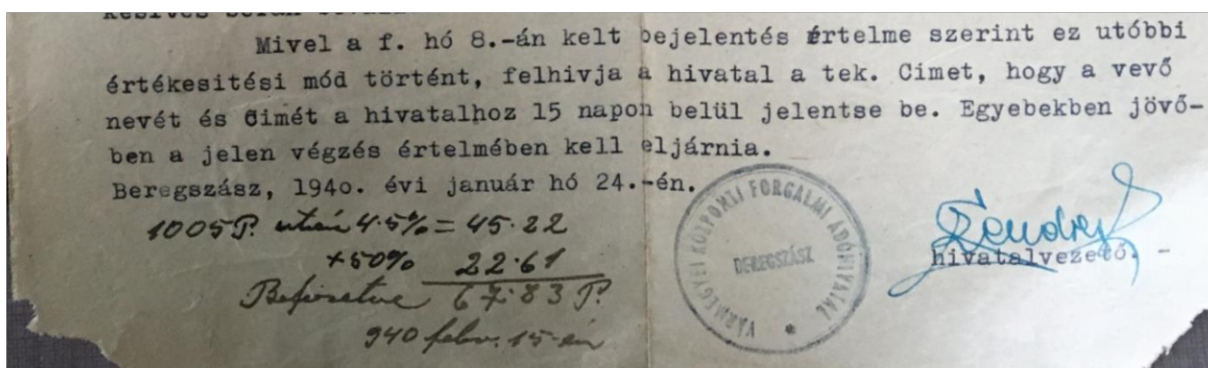
¹⁷⁸ SzREP:EL, Stádium Rt, Budapest, 1939/43, p. 1

¹⁷⁹SzREP:EL, Beregszász, 1939. október 26. p 1.

¹⁸⁰SzREP:EL, Beregszász, 38/1-1940. szám, 1940. január 24. p. 1

¹⁸¹SzREP:EL, Beregszász, 38/1-1940. szám, 1940. január 24. p. 1

11. ábra. Király Kálmán széljegyzete¹⁸² (a szerző felvétele)

A fenti ábra alapján elmondhatjuk, hogy az egyház lábön/tövön/ szálon adott el fát 1005 pengő értékben, s nem fakitermelőn vagy vállalkozón keresztül történt az eladás, mivel az egyház maga fizette be az eladásért számított adókat.

Az 1941-es évből ránk maradt egy november 29-i keltezésű a M. Kir. Erdőfelügyelőség Szatmárnémeti kirendeltségének véghatározata az egyházközség számára (12. melléklet). Eszerint az „*egyház tulajdonában levő állami kezelés alatt álló 39,2 kat. hold erdejében a 80 éves vágásfordulónak megfelelő 0,4 kat. hold terület faállományát tarvágás, 50 %-os szálalás útján a folyó termelési időny alatt kihasználhassa.*”¹⁸³ A vágásterületet a helyszínen jelölték ki, a végrehajtás kötelező volt. A faanyag elszállítását és az utána maradt fahulladék eltakarítását az egyháznak kellett megoldania 1942. március 30-ig. Ezen felül a kivágott terület fásításáról is nekik kellett gondoskodni: „*... legkésőbb 1942. év végéig a talajnak legjobban megfelelő tölgy csemetékkel, makkrakással teljes sűrűségig újra kell erdősíteni; azültetésben mutakozó hézagokat a legközelebbi erdősítési időny alatt ki kell pótolni.*”¹⁸⁴ Az újraerdősítés biztosítására 20 pengő pénzbiztosítékot kellett előre befizetni, melyet csak a sikeres erdősítés után lehetett visszaigényelni. a kihasznált faanyagot nyilvános vagy zártkörű árverésre kellett bocsátani az erdőfelügyelőség által megállapított ár alapul vételével, a befolyt összeget pedig köztartozások kiegyenlítésére vagy az erdőséggel kapcsolatos kiadásokra kellett fordítani. A termelés befejezését követő 8 napon belül a kitermelt faanyagot az erdőfelügyelőségnél beszerezhető bejelentő lapon a földművelésügyi minisztérium valamint az erdőfelügyelőségnek be kellett jelenteni. A véghatározat átvételtől számított 15 napon belül fellebezhető volt, másolatát megkapta a ref. gyülekezet, Molnár Károly járási erdőőr, és a M. Kir. Pénzügyigazgatóság.¹⁸⁵

Nemsokkal később, 1941. decemberében értesítő érkezik a M. Kir. Erdőfelügyelőségtől, melyben 5000 db 2 éves tölgy a Mezőfényi állami csemetekertből való kiutalásáról értesített 45

¹⁸²U.o., 1.

¹⁸³SzREP:EL, Szatmárnémeti, 1941. november. 29. p. 1

¹⁸⁴U.o., p. 1

¹⁸⁵U.o., p. 2

pengő beküldése fejében¹⁸⁶. Ebből következtethetünk arra, hogy a királyi erdőfelügyelőség gondoskodott a kiültetni kívánt facsemetékről, levéve annak terhét a gyülekezetek előjáróiról.

Az 1943-as évből valamivel több itat maradt ránk az Ekklézsia ládájában. Az első egy márciusi felhívás volt a M. Kir. Erdőfelügyelőség Nagyszőlősi kirendeltségétől bányafa kitermeléssel kapcsolatban. Felszólították a községet, hogy az előírt mennyiséget ki kell termelni, se többet, se kevesebbet, valamint 8 napon belül be kellett küldeni az alábbi adatokat:

1. Hogy az előírt bányafákból milyen mennyiséget termelt ki a mai napig?
2. Hogy a még ki nem termelt bányafák pontosan mikor lesznek kitermelve?¹⁸⁷

Az 1943-as évben több iratot is találunk az iskolához tartozó erdős terület tulajdonjogának kérdése ügyében. Először az év márciusában kapott a ref. népiskola értesítőt Bereg és Ugocsa vármegyék kir. tanfelügyelőjétől az alábbi szöveggel: „...*Szöllősgyulán közös iskolai tulajdonban levő erdőbirtok címén 3 kat. hold 10. öl területi ingatlant mutatott ki az erdőfelügyelőség hivatalom címére azzal, hogy abból az év vágási terület 0,05 kat. hold. Az állami iskola igazgatóságát utasítottam az erdőfelügyelőség fenti tartalmu megkeresése alapján a fa kitermelésére. Az iskola igazgatója jelentette azonban, hogy a református egyházközség mint iskolafenntartó formál jogot teljes egészében az erdőre mint tulajdonos.*”¹⁸⁸ Az ügy tisztázása végett a tanfelügyelőség bekérte a terület telekkönyvi kivonatát. Április 9-én újabb felhívás érkezett ugyanezen ügyben, a telekkönyvi kivonat minél hamarabbi felmutatása, s az ügy lezárása végett.¹⁸⁹ Majd április 27-én újabb felhívás érkezett a tanfelügyelőségtől, melyben azt tanácsolták, hogy a halmi kir. járásbiróságtól próbálják meg beszerezni az erdőbirtok tulajdonjogi kivonatát.¹⁹⁰ Az ügy végére csak szeptemberre tudtak pontot tenni, amikor értesítő érkezett a tanfelügyelőségtől az alábbi üzenettel: „... *a beszerzett és itt fekvő 961. számú telekkönyvi betétmásolatból megállapíthatólag az erdő községi iskolai alapvagyon jelleggel van nyilvántartva. Jövedelme tehát a fennálló rendelkezések szerint – az állami iskolát illeti községi iskola hiányában. Ha állami iskola sem volna a községben, akkor igényelhetné a református iskola segélyként a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrtól az ingatlan jövedelmét. Így azonban nem vitás, hogy az erdő jövedelme kizárólagosan az állami iskolát illeti és az erdő vagyonkezelés szempontjából is az állami iskolához tartozik.*”¹⁹¹

Az 1944-es évből is maradt ránk pár irat, mely nagyon rossz állapotban volt, s alig kiolvasható. Ezek egyike egy februári felhívás az erdőfelügyelőség Nagyszőlősi kirendeltségétől, melyben „... *az egyház erdőbirtoka őrzetére felfogadott erdőőr, erdőkerülő személyzet adatait*

¹⁸⁶SzREP:EL, Szatmárnémeti, 1941. december 28. p. 1

¹⁸⁷ SzREP:EL, Nagyszőlős, 1943. március 17. p. 1

¹⁸⁸SzREP:EL, Beregszász, 1943. március 13. p. 1

¹⁸⁹SzREP:EL, Beregszász, 1943. április 9. p. 1

¹⁹⁰SzREP:EL, Beregszász, 1943. április 27. p. 1

¹⁹¹SzREP:EL, Beregszász, 1943. szeptember 7. p. 1

haladéktalanul szíveskedjék beküldeni.”¹⁹² Az alábbi adatokat kellett feltüntetni a kimutatáson (14. táblázat)

14. táblázat. Az erdőőr, erdőkerülő személyzet adatainak kimutatása¹⁹³(szerk. a szerző)

Az őrizetére bízott erdő fekvése (község)
Az erdőbirtok tulajdonosának neve
Az erdőbirtok területének nagysága (kat. hold)
Az erdőőr, erdőkerülő neve
Lakhelye (község)
Az erdőőr születési ideje (év.hó.nap)
Családi állapota, nős-e?
Gyermekeinek száma
Szolgálatba lépésének ideje (év.hó.nap)
Napi bére illetve havi fizetése

Az irat alján Király Kálmán kézírásával azt olvashatjuk : „Válaszoltam, 944. III. 18-án. 1944. márciusában értesítés érkezett a Szilágysomlyói Erdőfelügyelőségtől, mely szerint „... a március 20-n kelt. erdei facsemeték kiutalása iránti beadványára felkérem a benti igénylést gondosan kitölteni, s azt legkésőbb 8 napon belül a Szilágysomlyói M. kir. erdőfelügyelőségi kirendeltség címére beküldeni.”¹⁹⁴

Az 1944-es évből megmaradt egy hiányos irat, melynek első oldala nem volt az iratok között. A megmaradt oldalakból arra következtethetünk, hogy a M. Kir. Erdőfelügyelőség Nagybányai kirendeltsége véghatározatot küldött az egyházközség számára a kötelező erdőírtásról, melynek faanyaga vasuti talpfaként lett felhasználva. Hogy pontosan milyen területről, és mennyi bükkfát kellett kivágni az nem derül ki , azt viszont tudjuk, hogy „... az előírt bükk talpfa rönk döntését 1944. április hó végéig be kell fejezni, a kitermelt talpfát pedig 1944. június 20-ig szállításra elő kell készíteni ...a termelt faanyagok vágásterületről való kiszállítását, továbbá a vágás hulladékának eltakarítását legkésőbb 1944. április 30-ig be kell fejezni.”¹⁹⁵ Utasítást adtak ezen felül a kivágott terület fásításáról, és legeltetési tilalmáról az adott évben. A határozat ellen az következő 15 napon belül volt lehetőség fellebbezni.

Összességében elmondhatjuk, hogy a magyar kormány ésszerű politikát folytatott az erdős területekkel kapcsolatban. Kötelezően előírták bizonyos famennyiség kitermelését, amelyet elsősorban az előregedő állományból kellett kivágni. A kitermelt fából bizonyos

¹⁹²SzREP:EL, Nagyszőlős, 1944. február 11. p. 1

¹⁹³ U.o., p. 1

¹⁹⁴ SzREP:EL, Szilágysomlyó, 1944. március 22. p. 1

¹⁹⁵SzREP:EL, Nagybánya, 1943. szeptember p. 2-3

menyiséget célirányosan kellett elküldeni az erdőfelügyelőség számára, a megmaradt résszel az erdőbirtokos szabadon rendelkezett, de ajánlották, hogy az ebből származó jövedelmet valamilyen közteher enyhítésére fordítsák. A Szöllősgyulai Ref. Egyházközség is hasonlóan tett az 1938-44-es években.

IV.5. Személyes és egyéb iratok

A feldolgozni kívánt időszakhoz tartozó iratanyag között számos olyan irattal találkoztunk, amelyet nem tudtunk egyik témakörhöz sem csoportosítani. Ennél fogva a négy tematikai csoportot kiegészítettük egy „egyéb” kategóriával. Egyéb kategóriába kerültek a személyes levelek, kérések, nyugták, ellennyugták, stb. A leggyakrabban előforduló irat anyakönyvi kivonat kiállításának kérelme volt. A gyülekezet lelkészéhez címezték, és saját¹⁹⁶, vagy valamely családtag, esetenként felmenők¹⁹⁷ anyakönyvi kivonatát kérték. Több okból is szükség lehetett rá: volt akinek a munkahelyén¹⁹⁸ kérték származási igazolásához¹⁹⁹, másoknak nyugdíj folyósításához²⁰⁰ volt szükséges felmenőinek igazolása, míg volt, akinek a katonaságon kérték származásának igazolását²⁰¹.

A második leggyakrabban kért irat házassági anyakönyvi kivonat kiállítása (8. melléklet) és elküldése volt. Leggyakrabban szülők vagy nagyszülők házassági levelét²⁰² kérték, s a feltüntetendő adatokat – születési dátumot, helyet, házasságkötés idejét – sokszor nem tudták pontosan az igénylők. Több levél alján a „Megküldtem” és egy dátum olvasható.

Az egyházi élet mindennapjainak részét képezték a nyugták és ellennyugták (11. melléklet), azonban ezeket is az egyéb kategóriába helyeztük át, mivel tartalmilag nem alakították az egyházi élet menetét. Legtöbbször átvett összegről, próventről állítottak ki nyugtát, a tanító²⁰³, lelkész, kántor fizetése felvételekor, vagy valamely gyülekezeti tag természet- vagy pénzbeli adományának átvételekor. Ellennyugtát akkor állítottak ki, ha valaki kivett, vagy elvitt valamit a gyülekezettől.

Meg kell említenünk, hogy az 1938-39-es évbentöbb értesítő érkezett a M. Kir. Nagyszőlősi járási katonai parancsnokságtól. Általában felméréseket, esetleg származási igazolásokat igényeltek egy-egy tag számára²⁰⁴.

¹⁹⁶ SzREP:EL, Szatmárnémeti, 1941. február 12.

¹⁹⁷ SzREP:EL, Budapest, 1944. március 12.

¹⁹⁸ SzREP:EL, Karád, 1941. október. 8.

¹⁹⁹ SzREP:EL, Tiszaújlak, 1941. február 21., Beregszász, 1941. július 5.

²⁰⁰ SzREP:EL, Munkács 1944. április 21.

²⁰¹ SzREP:EL, Csepel, 1943. szeptember 17.

²⁰² SzREP:EL, Nagybárod, 1941. március 5.

²⁰³ SzREP:EL, Szöllősgyula, 1943. október 1.

²⁰⁴ SzREP:EL, Szöllősgyula, 1941. április 25.

Az iratok között találtunk ezeken kívül egy presbiteri tisztségből való felmentés kérését²⁰⁵ (13. melléklet), és egy hatósági szegénységi bizonyítványt²⁰⁶ is.

Az 1938-44-es időszak egyéb kategóriába sorolt iratait számszerűsítve a 15. táblázat összesíti, százalékarányosan pedig az 1. diagram szemlélteti.

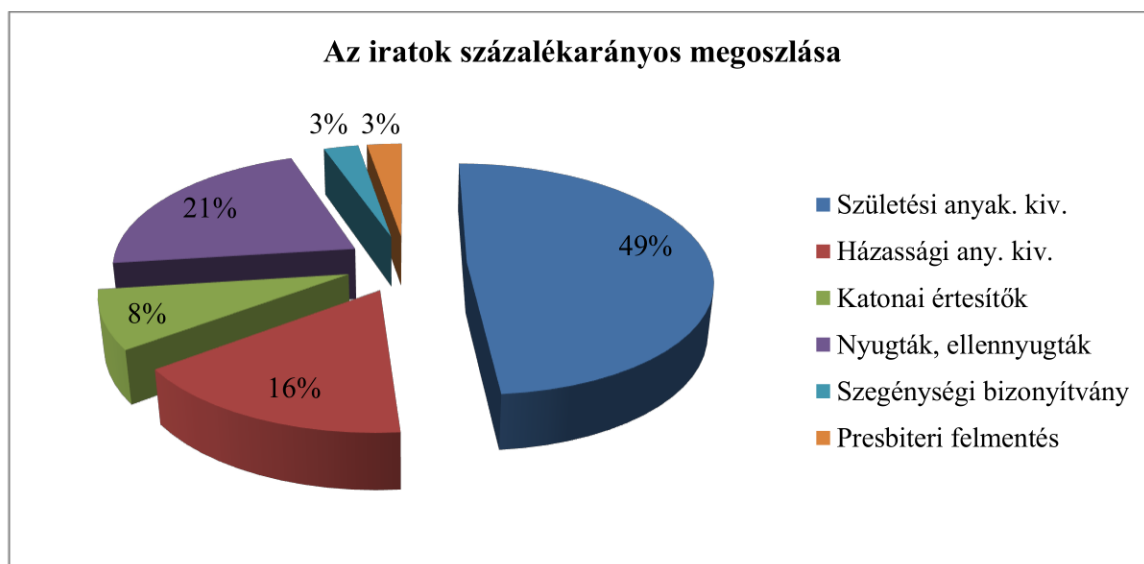
15. táblázat. Az 1938-44-es időszak egyéb kategóriájába tartozó levelek

számszerűsítve(szerk a szerző)

Születési anyakönyvi kivonat kiállításának kérelme	18 db
Házassági anyakönyvi kivonat kiállításának kérelme	6 db
Katonasággal kapcsolat iratok	3 db
Nyugták, ellennyugták	8 db
Szegénységi bizonyítvány	1 db
Presbiteri tisztségből való felmentés kérelme	1 db

Amint láthatjuk, a legtöbb irat anyakönyvi kivonat kiállítása ügyében érkezett a gyülekezet parókiájára, valamint nyugták és ellennyugták, és házassági anyakönyvi kivonatok kiállításának kérése. Százalékarányban eképp alakult az iratok megoszlása. (1. diagram)

1. diagram. Az 1938-44-es személyes és egyéb iratainak százalékarányos megoszlása(szerk. a szerző)

²⁰⁵ SzREP:EL, Szöllősgyula, 1944. február 25.

²⁰⁶ SzREP:EL, Hetyen, 1941.április 1.

ÖSSZEFOGLALÓ

A diplomamunka Szőlősgyula egyháztörténetét mutatja be 1938 és 1944 közötti időszakban szakirodalmi adatok és a község parókiáján megtalálható „Eklézsia ládájában” őrzött iratok alapján.

A munka négyfejezetből áll.

A témával kapcsolatban már korábban megfogalmazott ismeretek feltárása céljából az első fejezetben a vonatkozó szakirodalmat, digitális adatbázisokat, valamint internetes forrásokat soroltuk fel egy rövid historiográfiai áttekintés formájában.

Ahhoz, hogy átlássuk az egyházi történéseket, meg kellett ismerkednünk részletesen a vizsgált időszak politikai eseményeivel, s azok református egyházra gyakorolt hatásaival is. A második fejezetben ezért az 1938-1939-es eseményeket tekintettük át politikai és főként egyházi szemszögből. Az első bécsi döntés következtében Kárpátalja déli, magyarlakta sávja visszakerült Magyarországhoz. A határvonalat Ugocsa megyében a Királyháza-Halmi vonalon húzták meg, Tiszaszászfalu, Nagyszőlős, Királyháza, Tekeháza maradt Podkarpatszka Ruszban, Feketeardó, Csepe, Hömlóc, Nevetlanfalu és Szőlősgyula pedig magyar közigazgatás alá került. A „csehszlovák évek” alatt sok nehézség ellenére megalakult Kárpátaljai Református Egyház amaga formájában megszűnt létezni, s egyházmegyéi visszakerültek az 1918 előtti egyházkerületekhez. Ugocsa megye, amelyhez Szőlősgyula is tartozott, volt az egyetlen, amelyet nem daraboltak fel, esperesével Isaák Imrével, és adminisztrációs felosztásával csatlakozott a Debreceni Egyházkerülethez.

A harmadik fejezetben az egyházközség parókiáján található Eklézsia ládájának történetét ismertettük, mely valószínű, hogy nem állt mindig a Szőlősgyulai Egyházközség tulajdonában, s volt olyan idő, mikor a gyülekezet gondnoka otthonában tárolta, így nem volt elérhető a község számára. Pontosán nem tudjuk, mikor került vissza a parókiára, azonban az iratok nem megfelelő körülmények között voltak tárolva, s rendszerezésüket sem sikerült befejezni. Az általunk vizsgált időszak iratanyagai viszonylag épségben maradtak, amelyeket tanulmányuzásuk során tartalmuk és témájuk szerint öt nagyobb csoportba soroltunk: 1) a templom tornyát ért villámcsapással kapcsolatos levelezésekre; 2) a református népiskola irataira; 3) az egyházi élettel kapcsolatos iratokra; 4) a község és az egyház birtokában levő erdőséggel kapcsolatos iratokra; 5) a személyes kérésekre, katonaiügyi felszólításokra.

A negyedik fejezetben az 5 tematikai csoport iratanyagát dolgoztuk fel, és ismertettük. A gyülekezet templomával kapcsolatos iratokból kiderült, hogy tornyát 1938. július 31-én villámcsapás érte, s azt a hatósági kárfelmérés előtt a gyülekezet tagjai megkezdték lebontani. Miután a Magyar Királyság részévé vált a település, a Műemlékvédők Országos Bizottsága

döntött a templom sorsáról. Nem találták elég értékesnek, hogy a templom tornyát helyreállítsák, így azt a gyülekezetnek önerőből kellett volna megtennie. A község évekig használta a templomot, míg annak megrongálódott tetőszerkezete lassan teljesen beázott, mígnem 1944-ben a halmii szolgabíró felszólítást intézett a püspökhöz, hogy vagy elkezdik az épület kijavítását, vagy saját hatásköre alá helyezi a templom sorsát. Csak évekkel később bontották le a tornyot, évekig a templom mellé épített fatoronyban harangoztak. Napjainkban megkezdődött a templom eredeti alakjában történő helyreállítása, s ha Isten áldását adja, a Szőlősgyulai Református Egyházközség temploma pár éven belül újra régi fényében tündökölhet.

A negyedik fejezet második részében a Szőlősgyulai Református Népiskolával kapcsolatos iratokat ismertettük. Mivel színmagyar községről beszélünk, így a Magyarországhoz való csatolás után az oktatási folyamat a maga nemében zavartalanul folytatódott. Az iratokból kiderült, hogy 1938-ban a népiskola tanára és kántora Halmágyi Irén volt, aki az év végén lemondott, és Tiszakeresztúrbán dolgozott tovább. Ettől kezdve a gyülekezet folyamatos tanítóihiánnyal küzdött. Többször is pályázatot írtak ki a megüresedett kántortanítói pozícióra, melyre először Czövek Lajos református kántortanító jelentkezett az 1939/40-es tanévben. Ekkor az iskolának 41 tanulója volt, melyből 37 református. Miután Czövek lemondott, újra tanítót keresett a gyülekezet. Végül Cséke Lajos tanítóképzős növendék vállalta el a munkát, aki idővel megszerezte képesítését. Ő volt, aki megszervezte az oktatást, az órán kívüli foglalkozásokat, és a levontképzést. Cséke Lajost, saját kérésére, 1943-ban áthelyezték állami iskolába és közben meghagyási bizonyítványt kapott, amely pár hónapig felmentette őt a sorkatonai kötelezettség alól. Így a Szőlősgyulai Református Népiskola újra tanító nélkül maradt. Az 1944/45-ös tanévre többszöri pályázatkiírás után Biró Károly jelentkezett, aki még nem rendelkezett diplomával. Pozitívként emelnénk ki a község református lelkészének és a gyülekezet összefogását, akik bár maguk is nehézkesen éltek, mégis szárnyuk alá vették a gyermekek oktatását, a szülők ha kellett kétkezi vagy anyagi segítséget nyújtottak, esetenként fizeteskiegészítést a tanítónak, a lelkész pedig saját teendői mellett ha kellett tanítóként is helytállt.

A negyedik fejezet legterjedelmesebb része a gyülekezet egyházi életével kapcsolatos iratanyagának bemutatása. 1938 és 1944 között a Szőlősgyulai Református Egyházközség lelkésze Király Kálmán, aki a presbitériummal karöltve az egyházi élet fenntartásáról és megszervezéséről gondoskodott mind a cseh-, mind a magyar időkben. Megszervezte a gyülekezeti alkalmakat, kiutazásokat, válaszolt a beérkező felszólításokra, segílyt küldött a bajba jutott, eladósodott gyülekezetnek, bár saját templomuk kijavíttatását nem sikerült megszerveznie.

Az 1938-39-es években a gyülekezet kifizetési gondokkal küzdött a nyugdíjalapba történő illeték befizetésénél, melyet végül a papi állami jövedelempótlékból vontak le.

1940-ben a gyülekezet 43 tagja hitelt vett fel az egyházközségtől, melyet 8%-os kamattal fizettek vissza. Visszaállították a legáció intézményét, s ebből az évből ránk maradt az éves búza- és kukorica próvent befizetésének kivonata. A kukorica próventet ki lehetett váltani búzával és fordítva, vagy pedig pénzzel. Mindhárom lehetőséggel éltek a szőlősgyulai egyháztagok.

1940–1942-es években egyre gyakrabban kapott a gyülekezet segélykérő leveleket egy-egy bajban lévő gyülekezettől (macsolai, szatmárpálfalvai, érsekújvári, szanki, mórlicgáti stb.), ezen kívül a magyar honvédek, árvízkárosultak, bombatámadást szenvedők, árvaházak megsegítésére. Király Kálmán lehetőségeikhez mérten igyekezett minden kérésre küldeni pár pengőt. Ő maga azonban 1941-ben 800 pengő hitelt vett fel.

Az 1943-as évről több nyugta, és ellennyugta maradt ránk, valamint több meghívó érkezett a lelkeszegyesületi ülésekre.

1944-ben meghívók érkeztek lelkeszegyűlésekre, és a gyülekezetek nőszővetségeinek tagjaihoz testvércsaládi közösségek megszervezésére. Említésre került továbbá, hogy a községben élő kis lélekszámú zsidó felekezetűeket 1944 áprilisának második felében először Halmiba, onnan pedig a vármegye bevagonírozási központjába Nagyszőlősrre, majd 1944. június 2-án Auschwitzba szállították.

Az erdőséggel kapcsolatban kevés iratanyag állt rendelkezésünkre. Azt azonban elmondhatjuk, hogy magyarországi oldalról különösen örültek Kárpátalja visszatérésének, mivel így a magyar erdőkészletek gyarapodtak, az ország faellátottsága biztosítottá vált. Az erdős területekkel kapcsolatos felszólítások, kérelmek a Magyar Királyi Erdőfelügyelőség kirendeltségeitől érkeztek, általában Nagyszőlősről, s az éves kötelező fakitermelés mennyiségét, a kivágással, elszállítással, határidőkkel kapcsolatos részleteket, valamint a kötelező erdősítés menetét tartalmazták. Az iskolaügy-erdőség témában több levelezést találtunk, mivel kérdéses volt, hogy az iskolához tartozó erdős rész melyik iskola tulajdonában van: az állami iskoláé, vagy a református népiskoláé, amely igényt tartott rá. Az ügy végére hónapokkal később került pont, s kiderült, hogy az állami iskola rendelkezhet felette. 1940-ben pedig a lelkeszeg, Király Kálmán a Vármegyei Központi Forgalmiadóhivataltól Beregszásztól faanyag eladása utáni esedékes forgalmiadó kifizetéséről érdeklődött, vagyis a gyülekezet tulajdonában levő erdőkészletből szerettek volna eladni. Amint az kiderült, gyülekezet eladott 1005 pengő értékben fát, mely után 67,83 pengő adót fizetett. 1941-ben a kötelező tarvágásról kaptak értesítőt, s a fásításhoz szükséges 5000 db 2 éves tölgyet utaltak ki a község számára.

Az egyéb kategóriába kerültek azok a személyes levelek, kérések, nyugták, ellennyugták stb., amelyeket egyik fenti témakörhöz sem tudtunk besorolni. A leggyakrabban előforduló irat anyakönyvi kivonat kiállításának kérelme volt, számszerint 18 db. A gyülekezet lelkeszegéhez

címezték, és saját, valamely családtag, esetenként felmenők anyakönyvi kivonatát kérték munkaügyben, származás igazolásához, nyugdíj folyósításához. Második leggyakrabban kért irat házasságlevél kiállítására irányult (6 db). Találtunk még nyugtákat, ellennyugtákat (8db) és a katonasággal kapcsolatos értesítőket (3 db).

A diplomamunkában közzétett eredmények alapján végezetül elmondható, hogy a kutatásunk értékesnek és hasznosnak bizonyult, mivel sikerült a vonatkozó szakirodalom és az eddig még nem vizsgált levéltári adatok segítségével újabb részleteket, adalékokat feltárni a Szőlősgyulai Református Egyházközség múltjáról az 1938 és 1944 közötti időszak vonatkozásában.

ÖSSZEFOGLALÓ UKRÁN NYELVEN (РЕЗЮМЕ)

У дипломній роботі представлено історію церкви села Дюла, між 1938-1944 роками, на основі літературних даних та документів, що збереглися в «Скрині Еклезії» в парафії села.

Робота складається з чотирьох розділів.

Щоб дослідити попередні знання з теми, у першому розділі ми перерахували відповідну літературу, цифрові бази даних та Інтернет-ресурси у вигляді короткого історіографічного огляду.

Щоб мати уявлення про те, що відбувалося в церкві, ми повинні були детально ознайомитися з політичними подіями досліджуваного періоду, а також їх впливом на реформатську церкву. Тому в другому розділі ми розглядаємо події 1938–1939 років з політичної та переважно церковної точки зору. У результаті першого рішення Відня, південна угорська зона Закарпаття повернулася до складу Угорщини. Лінія кордону була проведена на лінії Королево-Холмеу в повіті Угоча, Сасово, Виноградів, Королево, Теково залишилися в Підкарпатській Русі, а Чорнотисово, Чепа, Холмовець і Неветленфолу перейшли під адміністрацію Угорщини. За «чехословацьких років», незважаючи на багато труднощів, Закарпатська реформатська церква перестала існувати у власному вигляді, а її єпархії повернулися до єпархій до 1918 року. Повіт Угоча, до якого також належало село Дюла, було єдиним, який не був розрізаний, з його єпископом Імре Ісааком із приєднанням до Дебреценської єпархії з адміністративним поділом.

У третьому розділі ми описуємо історію «Скрині Еклезії», яка знаходиться у парафії церкви села Дюла, який ймовірно, не завжди був власністю парафії, і був час, коли доглядач зберігав його у своєму будинку, тому він був недоступний для села. Коли саме він повернувся до парафії, ми не знаємо, але записи зберігалися в неналежних умовах і їх організацію не вдалося завершити. Записи досліджуваного нами періоду залишилися відносно неушкодженими, які були згруповані у п'ять основних груп відповідно до їх змісту та тематики: 1) листування щодо удару блискавки у вежу церкви; 2) документи Реформатської народної школи; 3) документи, що стосуються церковного життя; 4) документи, що стосуються лісу, що належить селу та церкві; 5) для особистих звернень та військових викликів.

У четвертому розділі опрацьовано та описано документи 5 тематичних груп. Документи, що стосуються церкви, показали, що її вежу вдарила блискавка 31 липня 1938 року, і члени громади почали руйнувати її до офіційної оцінки збитків. Після того, як поселення увійшло до складу Угорського королівства, Національний комітет охорони

пам'яток прийняв рішення про долю церкви. Вона не була визнана достатньо цінною для відновлення церковної вежі, тому громада мала зробити це самостійно. Село використовувало церкву роками, поки її пошкоджена конструкція даху поступово повністю просочилася, поки в 1944 році суддя Халмеу не закликав єпископа або почати ремонт будівлі, або віддати долю церкви під свою владу. Лише через роки вежу знесли, і роками дзвонили в дерев'яній вежі, зведеній біля церкви. В наш час розпочалося відновлення церкви до його первісного вигляду, якщо Бог дасть благословення, церква реформатської парафії в Дюлі може знову засяяти в старому світлі за кілька років.

У другій частині четвертого розділу ознайомилися із документами, що стосуються Реформатської народної школи в селі Дюла. Оскільки ми говоримо про угорське село, то після приєднання до Угорщини навчальний процес продовжувався безперебійно. Документи свідчать, що в 1938 році вчителем і кантором народної школи була Ірина Халмаді, яка наприкінці року звільнилася і продовжила працювати у Перехресті. Відтоді громада боролася з постійною нестачею вчителів. Заявки на вакантну посаду вчителя-кантора оголошувалися кілька разів, на що вперше подав заяву в 1939/40 навчальному році Лайош Цовек, реформатський учитель-кантор. На той час у школі навчався 41 учень, 37 з яких були реформатської віри. Після того, як Цовек пішов у відставку, громада знову шукала вчителя. Врешті-решт Лайош Чеке, стажист-вчитель, прийняв роботу і з часом отримав свою кваліфікацію. Саме він організував навчання, позакласні заходи та уроки. Лайоша Чеке за власним бажанням у 1943 році перевели в державну школу і тим часом отримав свідоцтво про звільнення, яке звільняло його від військової служби на кілька місяців. Таким чином, Реформатська народна середня школа в селі Дюла знову залишилася без викладача. Після кількох конкурсів на 1944/45 навчальний рік Кароль Біро, який ще не мав диплому, подав заявку. З позитивного боку хотіли б виділити співпрацю між реформатським пастором села та громадою, він також був хорошим учителем.

Найбільш об'ємною частиною четвертого розділу є виклад записів церковного життя церкви. З 1938 по 1944 рік Кальман Кіраль був священником реформатської парафії Дюла, який разом із пресвітерієм опікувався підтриманням та організацією церковного життя як у чеські, так і в угорські часи. Він організовував церковні заходи, поїздки, відповідав на вхідні дзвінки, надсилав допомогу бідним, хоча не зміг організувати ремонт їхньої церкви.

У 1938-39 роках громада боролася з проблемами сплати внесків до пенсійного фонду, які врешті-решт вираховувалися з надбавки до державного доходу священника.

У 1940 році 43 члени громади взяли у парафії позику, яку повертали під 8% відсотків. Відновлено інституцію легації, і з цього року нам залишилася виписка з сплати щорічних авансів за пшеницю та кукурудзу. Кукурудзу можна було замінити пшеницею і навпаки, або грошима. Члени церкви у Дюла скористалися всіма трьома можливостями.

У 1940–1942 роках громада отримувала все більше листів із проханням про допомогу від громади, яка потрапила в біду. Калман Кіраль намагався надіслати кілька пенго на кожен запит. Однак у 1941 році він сам позичив 800 пенго.

З 1943 року ми отримали багато квитанцій і розписок, а також декілька запрошень на пастирські зустрічі і засідання.

У 1944 році було отримано запрошення на пастирські збори та членів жіночих об'єднань у зборах для організації братських громад. Згадувалося також, що у другій половині квітня 1944 року дрібні єврейські конфесії, які проживали в селі, спочатку були вивезені до Халмеу, а звідти – до окружного залізничного центру у Виноградів, а потім 2 червня 1944 року його перевезли до Освенцима.

У нас було мало даних про ліс. Проте, можна сказати, що вони були особливо задоволені поверненням Закарпаття з угорської сторони, оскільки лісові ресурси Угорщини збільшилися, а постачання країни деревиною було забезпечено. Запити пов'язані з лісовими ділянками, надходили від відділень Королівської лісової інспекції Угорщини, як правило, з Надьшолоша, і містили кількість щорічних обов'язкових лісозаготівель, подробиці, пов'язані з рубкою, вирубкою, термінами та процесом обов'язкового заліснення. Ми знайшли більше листування на тему шкільного лісництва, оскільки було сумнівним, якій школі належить лісова частина школи: народній школі чи реформатському народному училищу, яке претендувало на нього. Через місяці справа закінчилася, і виявилось, що державна школа може нею розпорядитися. У 1940 році пастор Кальман Кіраль запитав у повітовому центральному податковому управлінні про сплату податку з продажу після продажу деревини з Берегшаса, тобто вони хотіли продати її з лісового фонду, який належав громаді. Як виявилось, громада продала деревини на 1005 пенго, після чого сплатила 67,83 пенго податку. У 1941 році їх повідомили про примусову рубку, і селу було виділено 5 тис. 2-річних дубів, необхідних для заліснення.

Інша категорія включала особисті листи, прохання, квитанції, зустрічні підтвердження тощо, які ми не могли класифікувати за жодною з наведених вище тем. Найпоширенішим документом була заява на видачу свідоцтва про народження, 18 у кількості. Звернення до пастора громади і просили від нього власне свідоцтво про народження або когось із сім'ї, інколи за походженням, щоб підтвердити своє походження та виплатити пенсію. Другим за частотою запиту був документ на видачу свідоцтва про

шлюб (6 штук). Також ми знайшли квитанції, зустрічні квитанції (8) та військові повідомлення (3).

Виходячи з результатів, опублікованих у дипломній роботі, можна сказати, що наше дослідження виявилось цінним і корисним, оскільки нам вдалося дослідити нові деталі та доповнення про минуле реформатської парафії Дюли між 1938–1944 рр. за допомогою відповідного літератури та раніше невивчених архівних даних.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM JEGYZÉKE

I. Publikálatlan források

A Szőlősgyulai Református Egyházközség jegyzőkönyve: 1933-1978

1. 1938. július 31.
2. 1938. december 20
3. 1939. január 6.
4. 1939. július 2.
5. 1939. augusztus 2.
6. 1940.március 22.
7. 1940.március 31.
8. 1940. április 19
9. 1943. október 24.
10. 1944. november 14.

A Szőlősgyulai református egyházközség parókiáján található „Eklézsia ládája” (SZREP:EL)

11. SZREP:EL, Tacovo-Técső ,1938. február .26
12. SZREP:EL, Bratislava, 1938. augusztus 17.
13. SZREP:EL, Tacovo-Técső ,1938.augusztus 31.
14. SZREP: EL, Máramarossziget, 557/1944.május 15.
15. SZREP:EL, 1938, szám 1351, 1.
16. SZREP:EL, 1939. január 1.
17. SZREP: EL, 1939. január 1, 1.
18. SZREP:EL, 1941. július 20.
19. SZREP:EL , Budapest: 1941. július 24. szám 1991. 1.
20. SZREP:EL, Budapest, 1941. szeptember
21. SZREP:EL, Budapest, 1941. október 30, 10.972 szám,1.
22. SZREP:EL. Budapest, 1941. október 30, 10.972 szám, 2.
23. SZREP:EL, 1942. augusztus 16.
24. SZREP:EL,Debrecen, 1943.szeptember 30.
25. SZREP:EL,Szőllősgyula, 1943.október 18.
26. SZREP:EL, Beregszász, 1944, február 15.
27. SZREP:EL, Szőlősgyula, 1944. december 7.
28. SZREP:EL, Tacovo - Técső, 1938. február 11.
29. SZREP:EL, Munkács, 1938.március.08.

30. SZREP:EL, Tacovo - Técső, 1938.március.23.
31. SZREP:EL, Munkács, 1938.március .30.
32. SZREP:EL, Szöllös, 1938.március.22.
33. SZREP:EL, Dula, 1938
34. SZREP:EL, Técső, 1938. június 03.
35. SZREP:EL, Budapest-Debrecen, 1938. január hó.
36. SZREP:EL, Feketeadó, 1938.december 7.
37. SZREP:EL,Huszt, 1939. június 12.
38. SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. február 28. 1.
39. SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. február 28. 1-2.
40. SZREP:EL, Budapest, a református egyetemes konvent elnöksége, 1940.
41. SZREP:EL, Debrecen, 1940. május 10,
42. SZREP:EL, Szöllősgyula, 1940. június 30, 1-3
43. SZREP:EL, Polgár, 342-1940.szám, 1.
44. SZREP:EL, Debrecen 1940. november 2.
45. SZREP:EL, Budapest, M.kir.Központi Statisztikai hivatal, 1.027/1941, 1-3.
46. SZREP:EL, Munkács, 1941. február 25. 1.
47. SZREP:EL, Técső, április 2, 1-2.
48. SZREP:EL, Nagyszöllös, 1941. augusztus 1.
49. SZREP:EL, Debrecen, 1941. június 23. 1.old.
50. SZREP:EL,Kolozsvár, július 10. 1.
51. SZREP:EL, Macsola, 1941, július 18., 1.
52. SZREP:EL. Érsekújvár , 1941. November 20. 1.
53. SZREP:EL, Ungvár, 1941. szeptember 27. 1.
54. SZREP:EL, Szöllősgyula, 1941. április 9.
55. SZREP:EL, Kökös, Sz:133-1941
56. SZREP:EL, Debrecen, 1941. szeptember 24.
57. SZREP:EL, Szöllősgyula, 1942. December 31.
58. SZREP:EL, Szank-Móricgát, 1942. májusa
59. SZREP:EL, Szöllősgyula, 1943. január 1.
60. SZREP:EL, Szöllősgyula, 1943. január 3.
61. SZREP:EL, Tiszaújhegy, 1943 április 14.
62. SZREP:EL, Técső, 1943. április 21.
63. SZREP:EL, Fancsika, 1943. szeptember 6.
64. SZREP:EL, Fancsika, 1943. október 19.

65. SZREP:EL, Tiszaújhely, 1943. november 11.
66. SZREP:EL, Tiszaújhely, 1943. november 12.
67. SZREP:EL, Nagyszőlős-Máramarossziget, 1944. február 23. 1.
68. SZREP:EL, Fancsika, 1944.március 20. 1. old
69. SZREP:EL, Nagyszőlős, 1944. árilis 27.
70. SZREP:EL, Debrecen, 1944. április 21. 1-3 .
71. SZREP:EL, Tiszaújhely, 1944.május 22. 2-5.
72. SZREP:EL, Szőlősgyula, 1943.december 10. 1-5
73. SZREP:EL, Stádium Rt, Budapest, 1939/43, 1
74. SZREP:EL, Beregszász, 1939. október 26. p 1.
75. SZREP:EL, Beregszász, 38/1-1940. szám, 1940. január 24. 1
76. SZREP:EL, Beregszász, 38/1-1940. szám, 1940. január 24. 1
77. SZREP:EL, Szatmárnémeti, 1941. november. 29. 1-2
78. SZREP:EL, Szatmárnémeti, 1941. december 28.
79. SZREP:EL, Nagyszőlős, 1943. március 17.
80. SZREP:EL, Beregszász, 1943. március 13.
81. SZREP:EL, Beregszász, 1943. április 9.
82. SZREP:EL, Beregszász, 1943. április 27.
83. SZREP:EL, Beregszász, 1943. szeptember 7.
84. SZREP:EL, Nagyszőlős, 1944. február 11.
85. SZREP:EL, Szilágysomlyó, 1944. március 22.
86. SZREP:EL, Nagybánya, 1943. szeptember 2-3.
87. SZREP:EL, Szatmárnémeti, 1941. február 12.
88. SZREP:EL, Budapest, 1944.március 12.
89. SZREP:EL, Karád, 1941. október. 8.
90. SZREP:EL, Tiszaújlak, 1941. február 21., Beregszász, 1941. július 5.
91. SZREP:EL, Munkács 1944. április 21.
92. SZREP:EL, Csepel, 1943. szeptember 17.
93. SZREP:EL, Nagybárod, 1941. március 5.
94. SZREP:EL, Szőlősgyula, 1943. október 1.
95. SZREP:EL, Szőlősgyula, 1941. április 25.
96. SZREP:EL, Szőlősgyula, 1944. február 25.
97. SZREP:EL, Heteny, 1941.április 1.

I. Szakmunkák, monográfiák

98. BÁNYAI Viktória, FEDINEC Csilla, KOMORÓCZY Szonja Ráhel: Zsidók Kárpátalján, történelem és örökség a dualizmus korától napjainkig, Aposztróf kiadó, Budapest, 2003, 56.
99. BÍRÓ Sándor – TÓTH Endre – BUCSAY Mihály – VARGA Zoltán: *A magyar református egyház története*. Sárospataki Református Kollégium Theológiai Akadémiája, Sárospatak, 1995.
100. BOTLIK József- DUPKA György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Ungvár-Budapest, Interregnum kiadó, 1993, 170.
101. BOTLIK József : *Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I.* Nyiregyháza, IMI PRINT KFT., 2005.id. mű. 260
102. CSOMÁR Zoltán: *A Csehszlovák államkeretbe kényszerített Magy. Ref. Ker. egyház húszéves története*. Állami Nyomda. Ungvár, 1940. id. mű. 5
103. DESCHMANN Alajos: *Kárpátalja műemlékei*. Tájak-Korok-Múzeumok Egyesület, Budapest, 1990.
104. DUPKA György – BOTLIK József: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1993.
105. DUPKA György: *A nagy háború emlékezete Kárpátalján 1914-2018. Haditettek, hősök, haditemetők, emlékművek, népemlékezet és ünnepek*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2018.
106. DUPKA György: *Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991*. Szolyvai Emlékparkbizottság – Intermix Kiadó. Ungvár – Budapest, 2017. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/18100/18119/18119.pdf>
107. DUPKA György: *Hova tűnt a sok virág... Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet* – Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 2012. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/11300/11392/11392.pdf>
108. FEDINEC Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. Fórum Intézet. Lilium Aurum Könyvkiadó Galánta–Dunaszerdahely, 2002. 63.
109. FEDINEC Csilla : *Iratok a Kárpátaljai Magyarság Történetéhez 1918-1944. Törvények, rendeletek, kisebbségi programok, nyilatkozatok*. Galánta—Dunaszerdahely, Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002.
110. FEDINEC Csilla—VEHES Mikola: *Kárpátalja 1919—2009 történelem, politika, kultúra*. Argumentum Kiadó, Ungvár – Budapest, 2010.

- 111.FELHŐSNÉ CSISZÁR SAROLTA, KÜLLŐS IMRE, MOLNÁR AMBRUS, P. SZALAY EMŐKE: *Magyar Református Egyházak javainak tára. A határontúli református gyülekezetek templomai, felszerelési tárgyai, iratanyaga. Kárpátaljai Református Egyház I-IV. I. Máramaros-Ugocsa Egyházmegye*, Budapest, 1999, 38.o.
- 112.Fritz PEYER-MÜLLER: *A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között- kitekintéssel a jelenre*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya. Budapest, 1994.
- 113.KIRÁLY Pál: Az országos erdészeti egyesület története 1866-1966. Készült az MTESZ Házi Nyomdájában, felelős kiadó: Fekete Gyula.p. 118
- 114.szerk. KOLLÁR Tibor: *Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig.Középkori templomok útja Szabolcsban, Beregben, és Kárpátalján*. II. kötet. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség Nonprofit kft. Nyíregyháza, 2013.

II. Szakmunkák

- 115.FELHŐSNÉ CSISZÁR SAROLTA, KÜLLŐS IMRE, MOLNÁR AMBRUS, P. SZALAY EMŐKE: *Magyar Református Egyházak javainak tára. A határontúli református gyülekezetek templomai, felszerelési tárgyai, iratanyaga. Kárpátaljai Református Egyház I-IV. I. Máramaros-Ugocsa Egyházmegye*, Budapest, 1999, 38.o.

III. Tudományos tanulmányok és szakkikkek

- 116.Baltazár Dezső: Elnöki megnyitó az O. R. L. E. választmányi gyűlésén. In: *Lelkészegyesület*, 1920. 25-26. sz. (június 26.) id. mű. 69-70.
- 117.BARCZA József – BOLYKI János – BÖLCSKEI Gusztáv – DIENES Dénes – LADÁNYI Sándor – SZENTIMREI Mihály: *A magyarországi református egyház története 1918–1990*. Tanulmányok. Sárospataki Református Kollégium Theológiai Akadémiája, Sárospatak, 1999.
- 118.Erdészeti lapok: Az országos erdészeti egyesület közlönye, Budapest, 1939.78. évf. 04. füzet, pp. 349-366.
- 119.Erdészeti lapok: Az országos erdészeti egyesület közlönye, Budapest, 1941. szeptember 15. 514.
- 120.HARSÁNYI Béla: *A felvidéki és kárpátaljai egyetemes református egyház törvényalkotó munkája a két világháború között. A lévai és a pozsonyi zsinatok*. Elérhető: <https://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/harsanyibela.pdf>

- 121.FEDINEC Csilla: Kárpátalja közigazgatása és tanügyigazgatása 1933-1944 között. In *Magyar Pedagógia*, a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata, 96. évf. 4. szám, Szeged, 1996.
- 122.FEDINEC Csilla: *Kárpátalja 1938-1941. Magyar és ukrán történeti megközelítés*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004. 85-86.
- 123.FEDINEC Csilla: ACsehszlovákiától a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalja magyar kisebbségének helyzete (1944-1946). In *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat — MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008.
- 124.Király Pál: Az országos erdészeti egyesület története 1866-1966. Készült az MTESZ Házi Nyomdájában, felelős kiadó: Fekete Gyula, 118-133.
- 125.ORBÁN Marianna: Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936-1947). In *Acta Beregsasiensis*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. VIII. évfolyam, 2. kötet, Ungvár, Poliprint Kft., 2011.
- 126.RADVÁNSZKY Ferenc, Dr.: Megtörő kegyelem. Avagy, a Kárpátaljai Református Egyház (KRE) előttálló kihívások és látható irányai, különös tekintettel a KRE struktúrájára és demográfiai tendenciáira. In *Történelmi egyházak társadalmi szerepvállalása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Kárpátalja magyar lakta településein*, 2017.
- 127.VISKY István : [A magyar református egyház újjászerveződése az elcsatolt területeken](#). In: Mediárium: társadalom – egyház – kommunikáció. 2. évf, 3-4. szám, 2008. 67–68. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/01500/01515/00004/pdf/>

IV. Publikált források (statisztikai adatok)

- 128.szerk. KOMORÓCZI Géza : Magyarországi zsidó hitközségek 1944. április. A magyar zsidók központi tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán. I. rész, adattár. Budapest, MTA Judaisztikai kutatócsoport, 1994, 264.
- 129.szerk. RANDOLPH L. – BRAHAM – TIBORI SZABÓ Zoltán: A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája. Park könyvkiadó, Budapest, 2007.

V. Digitális adatbázisok, internetes felületek

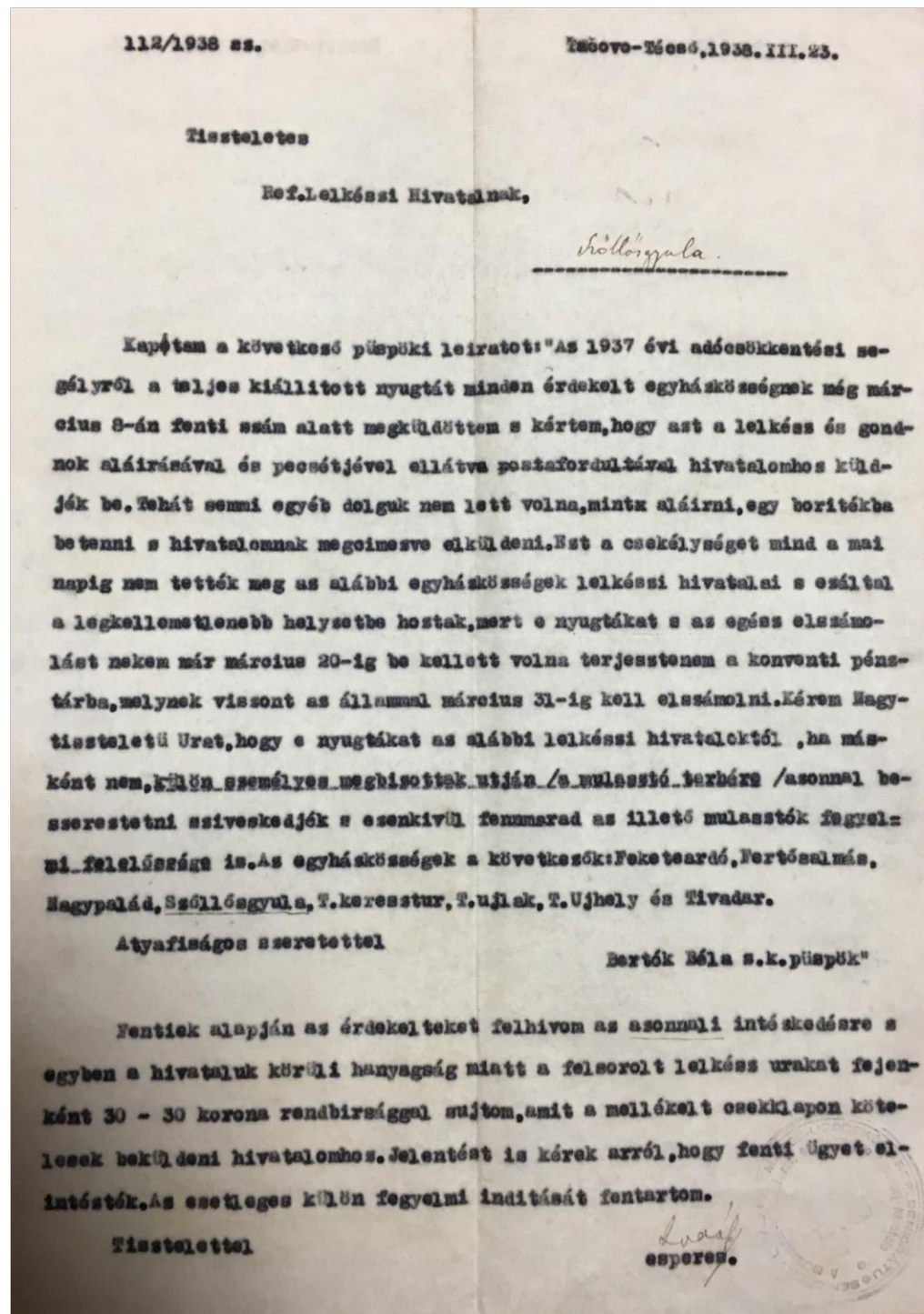
- 130.A Magyarországi Református Egyház Konventjének jegyzőkönyvei 1887-1944. 1939. Április 19-20 Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/ReformatusJegyzokonyvek_Konventi_1939/?pg=0&layout=s (megtekintve 2022.03.01)

131. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/magyarország-es-a-magyar-kiralyi-honvedseg-a-xx-szazadi-vilaghaboruban-1914-1945-BB49/bekapcsolodas-az-ujjaeledo-vilaghaboruba-23B/>
(megtekintve: 2022.04.18.)
132. Elérhető : <https://erdeszetilapok.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=1886&id=1192>
(megtekintve: 2022.04.02)
133. Magyarország új északi határvidéke, pesti hírlap, 1938 december. Elérhető:
http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/szakdolg/2016-bsc/varga_csaba.pdf
134. MAROSI Anita: *Kárpátalja anno: Szőlősgyula – 1920*. Kárpátalja.ma – kárpátaljai magyar hírportál, 2013. március 21. Elérhető: <https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-szolosgyula-1920/> (megtekintve: 2022. 04. 02.)
135. <http://ttre.hu/tartalom/94/a-keruelet-toertene> (megtekintve: 2011.02.26)
136. <https://meszotar.hu/keres-ek%C3%A9zsa> (megtekintve 2022.04.18.)
137. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rYOAuUv3o7wJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/achun_2007_18_49.pdf+%cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (megtekintve: 2022.03.04.)
138. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyula_\(Ukrajna\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Gyula_(Ukrajna)) (megtekintve: 2022.03. 27.)
139. <https://erdelyikronika.net/2021/01/23/hogyan-neztek-ki-az-erdelyi-zsidok/>
140. (megtekintve: 2022. április.12)
141. <https://1939.in.ua/memoirs/vayl-hrendzha-donskyj-1-bereznja-1939/> (letöltve:2022.05.09.)
142. <http://www.szittya.com/Merenyletamagyarsagellen.html> (letöltve: 2019.01.17.)
143. <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/csohany-trianon.htm>
(megtekintve : 2022.05.11.)

MELLÉKLETEK

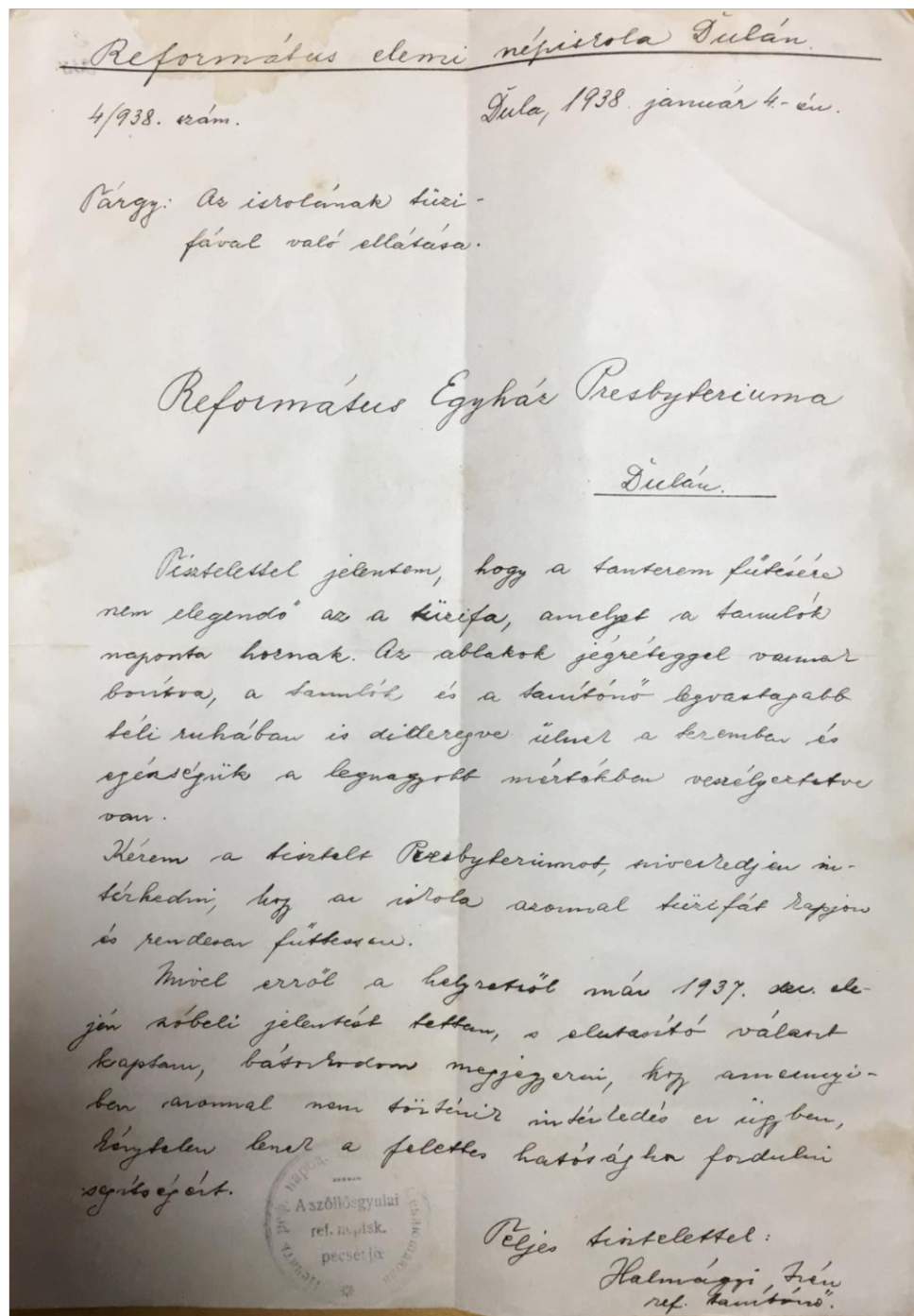
1. melléklet. Püspöki hivatali értesítő 1938-ból

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

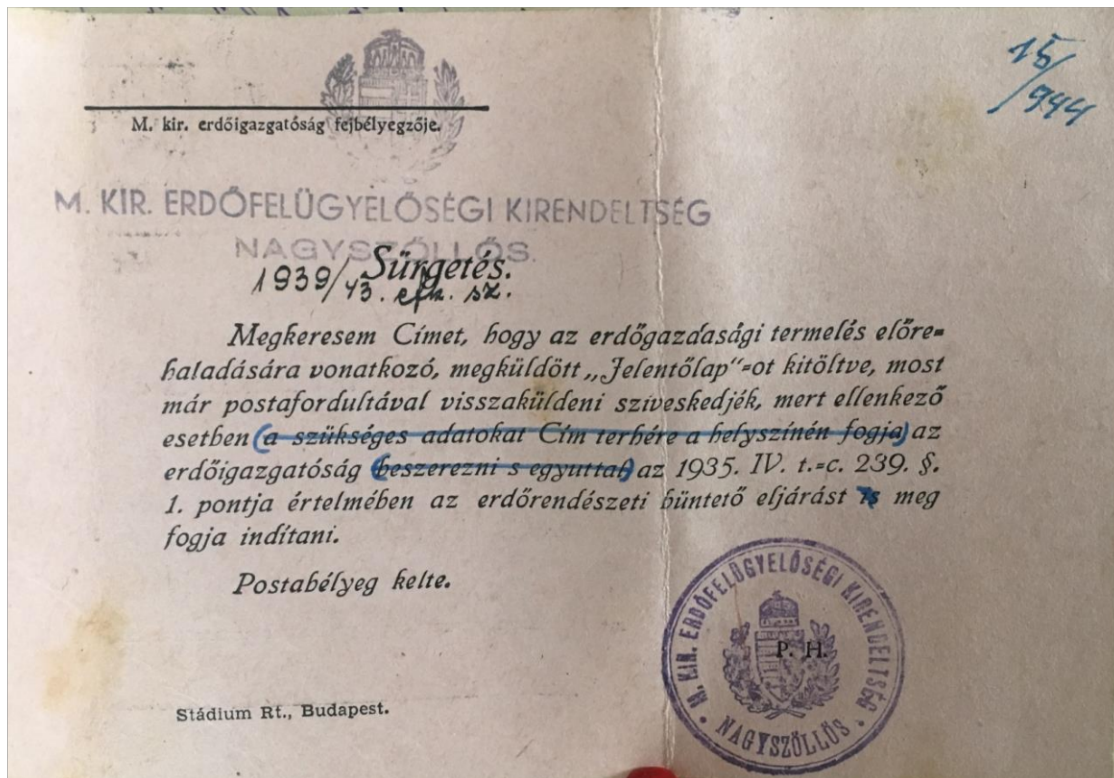
2. melléklet. Halmágyi Irén kántortanító levele a presbitériumhoz 1938-ból

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

3. melléklet. Erdőfelügyelőségi felhívás 1939-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

4. melléklet. Búzapróventet fizetők névsora 1940-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

A 1940-ik évben búza próventet fizettek.

Szám	Adófizető neve	Búza	Megváltott Férfj. P. Fél	Fizetés.
1	Holnár Károly	6		
2	Garami Péter	13	16	
3	Fogarasi Endre	154	—	30 80
4	Oroni Elek	23		4 14. Eklézsia pénze 1940. 7. 30. án
5				
6				
7				
8				
9				
10				

5. melléklet. Körlevél a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökétől 1940-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

A TISZÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET PÜSPÖKÉTŐL.

2141/1940. szám.

K Ö R L E V É L

a beregi és a máramaros-ugocsai egyházmegyékbe kebelezett egyházköz-
ségek preszbiteriumaihoz.

Tiszteletes Preszbiterium !

Az ősi debreceni Kollégiumnak hagyományos szép szokása a köz-
te és a tiszántúli gyülekezetek közötti kapcsolat állandó fenntartá-
sára a legáció intézményének ápolása. A három sátoros Unnep alkalmá-
val kiküldi Unnepköveteit az egyházkerület minden részébe azzal, hogy
mindannyian vigyék magukkal az Ige üzenetét. A gyülekezetek pedig
meghatóan mutatják meg a jövőre iránt áldozatkészségüket akkor, ami-
kor a náluk járó legátusoknak Unnepenként eljuttatják adományait. Hiszen azok a diákok, akiket a Kollégium kiküld, a jövőre lelkipász-
torai, tanítói, tándrai, vagy más, református szellemű vezetői lesz-
nek. Református egyházunk anyagi erőinek elégtelensége miatt, más ú-
ton diákjait intézményesen hathatós támogatásban nem tudja részesíte-
ni, csak a legáció ősrégi intézményével. Hiszem, hogy a jövőre ez
áldozatos szolgálatból a beregi és a máramaros-ugocsai gyülekezetek
sem akarják kivonni magukat. Ez egyházmegyékben azonban a hazatérés
természetes következményeként szükség van a legáció intézményének a
tiszántúli egyházkerület törvényes rendjéhez alkalmazva új rendezé-
sére.

Mind ezek következtében folyó évi július hó 1-ig feleletet ké-
rek a következő kérdésekre :

1. Mi volt a legátusfogadás terén az eddigi gyakorlat?
2. Kíván-e a gyülekezet rendszeresen fogadni legátust?
3. Önállóan-e, vagy más gyülekezettel, esetleg gyülekezetekkel
társulva?
4. Minden Unnepen-e, vagy ha nem, melyik Unnepen, vagy Unne-
peken?

E kérdőpontokra a legkésőbb július 1-ig megadandó feleletek
nem egyenesen hozzám, hanem az illetékes Baptes Urakhoz küldendők
be, akiket arra kérek és hívok fel, hogy a feleleteket összegyűjtve,
felülvizsgálva és saját megjegyzéseikkel ellátva, hozzám f.é. augusztus
1-ig méltóztatassanak eljuttatni.

Hangsúlyozni kívánom, hogy legátusküldés és legátusfogadás a
beregi és máramaros-ugocsai egyházmegyék bármely egyházközösségére néz-
ve is csak az érvényben álló legációi szabályrendelet /1929:425.sz.
közgyűlési határozat/ és annak az 1939. évi 362.sz. közgyűlési hatá-
rozattal Beregre nézve történt módosítása keretében lesz ezután le-
hetséges. Ebből az is következik, hogy a fenti kérdőpontok közül a
2., 3. és 4. csak a 800 lelken aluli népességű egyházközösségekre vo-
natkozik, mert a 800-as lélekszámot elérő egyházközösségek, tekintet
nélkül eddigi gyakorlatukra, már 1940. karácsonytól kötelesek legá-
tust fogadni. Az 1. pontra nézve azonban ezektől az egyházközösségek-
től is kérek és várok jelentést.

A debreceni kollégium ifjúságát s ezzel a tiszántúli magyar
református jövőre szeretettel kérem a mi drága hazatért beregi és
máramaros-ugocsai gyülekezetek édesanyjai gondjába.

Atyáinkon tisztelettel :

Debrecen, 1940. május 10.

püspök.

6. melléklet. Az egyházközségtől hitelt felvettek névsora 1940-ből (1. oldal)

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

Kötelezvény.					
Alulírottak, kik a mai napon a szőlősgyulai református egyház pénztárából az alább nevrünk után írt összeget hiány nélkül felvettük, kezesekkel együtt kötelezzük magunkat, hogy a felvett pénz összeget amennyiben arra az egyháznak szükség lesz a kölcsön felmondásától számított három hónapon belül az önként felajánlott 8%-os kamattal együtt visszafizetjük. Kötelezzük továbbá magunkat arra, hogy a kölcsönvett pénz kamatait, valamint mindenféle adó és más egyházi tartozásainkat minden évben legkésőbb december 15-től 31-ig pontosan megfizetjük. Hinnemlékhatjuk továbbá azt, hogy amennyiben vállalt kötelezettségünk körül bármelyiknek is nem tennénk eleget, úgy az egyháznak jogában áll azt raktunk per útján is végrehajtani. Fenti kötelezvény, hogy az adósság és kezesek előtt felolvasatott és megmagyaráztatott alulírottak saját kezű aláírásával bizomlyuk. Szőlősgyula 1940 február 28-án. <i>Egyház pénztárnok</i> <i>Kezesek</i>					
Sorrend	A felveto neve	Összeg P. fill.	A felveto saját keze aláírása	A kezesek saját keze aláírása	Fizetett.
1.	Bakó László	100 -	Bakó László	Epimondy János	
2.	Csatlos Bertalan	100 -	Csatlos Bertalan	Mészáros Zoltán	
3.	Fehér József	100 -	Fehér József	Csatlos Bertalan	
4.	Tankóczy József	600 -	Tankóczy József	Tankóczy József	
5.	Tankóczy József	150 -	Tankóczy József	Tankóczy József	
6.	Kozma Károly	50 -	Kozma Károly	Kozma Károly	
7.	Vörösi János	500 -	Vörösi János	Vörösi János	
8.	Rexer Gyula	300 -	Rexer Gyula	Rexer Gyula	
9.	Kabó György	130 -	Kabó György	Kabó György	
10.	Székely János	60 -	Székely János	Székely János	
11.	Jécs Bertalan	100 -	Jécs Bertalan	Jécs Bertalan	
12.	Kocsis Pál	109 30	Kocsis Pál	Kocsis Pál	
13.	La Molnár István	121 40	La Molnár István	La Molnár István	
14.	Hadadai József	35 -	Hadadai József	Hadadai József	
15.	Székely János	71 40	Székely János	Székely János	

7. melléklet. Az egyházközségtől hitelt felvettek névsora 1940-ből (2. oldal)

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

Sz.	A felvettő neve	Vétség	A felvettő sajátkezű aláírása	A kezesek, sajátkezű aláírása	Megjegyzés
16	Körmendely Lajos	50 -	Körmendely Lajos	Örosi Elek, V. Elek, Seil	
17	Oláh Pál	100 -	Oláh Pál	Oláh László, Örosi György, Örosi János	Dénes Béla
18	Keresi István	98 40	Keresi István	Keresi István, Katalin, Károly János	
19	Lápi Bertalan	71 40	Lápi Bertalan	Lápi Pál, György, Eszter, Keresi István	
20	Petrus István	71 40	Petrus István	Petrus István, Örosi Károly	
21	Paládi György	71 40	Paládi György	Boroskai János, Paládi István, Eszter, Keresi István	
22	Örosi Molnár Lajos	100 10	Örosi Molnár Lajos	Boroskai György, Keresi István, Bertalan	
23	Magyar Bertalan	57 10	Magyar Bertalan	Magyar Bertalan, Keresi István, György, Eszter, Keresi István	
24	Boroskai Károly	200 -	Boroskai Károly	Paládi György, Keresi István	
25	Paládi János	100 -	Paládi János	Paládi János	
26	Dénes Pál	313 00	Dénes Pál	Boroskai Károly, Dénes Eszter	
27	Nagy Pál	100 -	Nagy Pál	Nagy János, id. Lapi János	
28	Nagy János	42 80	Nagy János	Nagy Pál, id. Lapi János	
29	Boroskai Károly	125 40	Boroskai Károly	Dénes Eszter, Dénes Pál	
30	Dénes Béla	146 30	Dénes Béla	Boroskai Károly, Dénes Pál	
31	L. Nagy Miklós	262 90	L. Nagy Miklós	György, Keresi István, János	
32	id. Lapi János	160 -	id. Lapi János	Lapi né. Nagy Eszter, Lapi János	
33	L. Lapi György	100 -	L. Lapi György	Lapi Eszter, Lapi György	
34	Paládi András	100 -	Paládi András	Paládi János, Paládi Béla	
35	György István	100 -	György István	Lapi Eszter, Boroskai Károly	
36	Lapi Pál	100 -	Lapi Pál	Örosi Elek, Dénes István	
37	Körmendely Lajos	50 -	Körmendely Lajos	Nagy János, Boroskai Károly	
38	Paládi András	50 -	Paládi András	Körmendely Pál, Molnár István	
39	Magyar István	100 -	Magyar István	Keresi István, Magyar Bertalan	
40	Örosi Elek	140 -	Örosi Elek	Paládi György, Örosi András	
41	Nagy Béla	240 -	Nagy Béla		
42	Keresi Lajos	100 -	Keresi Lajos	György, György, Eszter, Keresi István	
43	Örosi Lajos	50 -	Örosi Lajos	Örosi Lajos, Molnár István, Keresi Pál	
44	L. György György	50 -	L. György György	Körmendely János, Molnár István	
45	Nagy János		Nagy János	Lapi János	

8. melléklet. Anyakönyvi kivonat kiállításának kérvénye 1941-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

48/241. Kelt Szatmárnémeti 1941.2.

Nagy tisztelatu ur kinnim szepen
tesek szives leni nekem a kevert levelem el küldeni Mitru Jozsefni születet Eles Roxalia születesi évem 1887, Szeptember hó, 15 én születesem helye Szőlősgyula, és nagyon szepen meg kérem a Nagy tisztelatu urat ha esetleg a hónap és a nap ninesen pontosan irva tesek szives leni pontosan ki állitani és ha csak lehet minél hamarab el küldeni mert ez nekem nagyon sükséges a nyugdíjam rendszeréhez vonatkozólag, apamnak a neveve Eles János, anyám születet Domokos Roxalia és nagyon szepen

9. melléklet. Tanfelügyelőségi értesítő 1941-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

081
1798

Bereg és Ugocsa vármegyek kir. Tanfelügyelőségél.

Szám: 2871/1941.

Tárgy: Visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai iskolák tandíjkárpótló államségélye.

Tekintetes

Ref.népiskola tek. Iskolasszéknék

Szölősgyula

Értesitem a tek. Iskolasszéket, hogy a vallás-és közoktatásügyi Miniszter ur 1941 október 30 napján kelt 148.000-1941 VI.főo. számú rendeletével az iskola részére.....P.....filli összesen tandíjkárpótló államségélyt engedélyezett, illetve utalványozott ki, asszal a meghagyással, hogy a tandíjkárpótló államségélyben részesülő iskolák kérelemmel vagy panasszal ne forduljanak a vallás-és közoktatásügyi Miniszter urhoz, miután a rendelkezésre álló költségvetési fedezet már kimerült.

Beregszász, 1941. évi december hó 2-án.

Macsólay
kir. tanfelügyelő.

10. melléklet. Javadalmazási jegyzőkönyv 1942-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

939. júl. 2-án tartott rendkívüli
erott határozata alapján a mindenkor
tőjének stb.

Javadalmazási jegyzőkönyv.

Egyesint a szőlősgyulai református egyház^a ka
tortanítójának az alábbi javadalmat biztosítja

1. Tanítói javadalom: a, 109 bíka, b, 60 P
készpenz.

2. Kántori javadalom: a, Lakás természetben,
tel és melléképületekkel. b, Smagyas hold szántó, m
nek adóját az egyházi fizeti. c, évi 60 Pengő készp
felévenként előre fizetve. d. Stóla, az egyházi kerület
díjszabás szerint.

Szőlősgyula 1942. augusztus 16-án

11. melléklet. Ellennyugta 1943-ból

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

61.
943.

Ellennyugta.

I 50 my.

25 P. az az humonöt pengőből emennyit
Famagó József ill. ig. tanító unokái a levante
ifjúk, irholakemmeléteit a mai napon, hogy
a szőlősgyulai ref. egyház pénztárába befizették
igazságot.

Szőlősgyula 1943 okt. 1.

átvettem
Pataki Róbert
Gondnok

L. Kincses
leltár.

12. melléklet. Erdőigazgatósági véghatározat 1943-ból

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

M. kir. erdőigazgatóság Nagybánya
18.142/1943. szám.
Tárgy: Ref. Egyház
Szőlősgyula
évi rendes, rendkívüli és kényszer
fahasználat engedélyezése tárgyában

VÉGHATÁROZAT.

A m. kir. Erdőigazgatóság az 1935. évi IV. t.-c. 307. §-a, valamint a m. kir. Minisztérium 3930/1943. M. E. rendelete, a m. kir. Földművelésügyi Miniszter 129.800/1943. I/B. — 3. sz. és 131.800/1943. I/B. — 3. sz. rendelete, valamint a m. kir. Kolozsvári H. honv. hadtestparancsnokság 60094/1943. sz. alatt hozott hozzájárulási határozata alapján megengedi, illetőleg elrendeli, hogy

Ref. Egyház Szőlősgyula község határában elterülő és lakos, erdőbirtokos Szőlősgyula község határában elterülő és község tjkben tjkv. hr. számok alatt, valamint a község tjkv. hr. számok alatt és tjkvben hr. számok alatt bejegyzett/összesen 39.3 kat. hold gazdasági üzemtervvel nem rendelkező erdejében az 1943/44. gazdasági évben, az erdőnek sarjardó üzem mód és 40 éves vágásforduló alkalmazása mellett, a sz. erdőrészen

a) az 1943/44. évi esedékes rendes évi főhasználati címén 0.9 kat. hold területen lévő összes 5 m³ fatömegből: m³ MÁV. vasuti talpfa rönköket, m³ fenyő bányafát, m³ lomb bányafát, m³ cellulozefát, m³ egyéb fenyő lomb szerfát, 5 m³ tűzifát, továbbá kat. holdon fenyő kérget, kat. holdon tölgyfa kérget, kat. holdon fűzfa kérget, kat. holdon csapolt gyantát, kat. holdon kapart gyantát köteles kitermelni.

b) az 1943/44. évi kényszer kitermelésre 0.9 kat. holdon kijelölt főhasználati vágásterületen lévő 5 m³ faállományból: m³ MÁV. vasuti talpfa rönköket, m³ fenyő bányafát, m³ lomb bányafát, m³ cellulozefát, m³ fenyő egyéb szerfát, m³ lomb egyéb szerfát, 5 m³ tűzifát, továbbá kat. holdon fenyő kérget, kat. holdon tölgyfa kérget, kat. holdon fűzfa kérget, kat. holdon csapolt gyantát, kat. holdon kapart gyantát köteles kitermelni;

c) az 1943/44. évre engedélyezett kat hold rendkívüli főhasználati vágásterületen lévő összes m³ fatömegből: m³ MÁV. vasuti talpfa rönköket, m³ fenyő bányafát, m³ lomb bányafát, m³ cellulozefát, m³ egyéb fenyő szerfát, m³ egyéb lomb szerfát, m³ tűzifát, továbbá kat. holdon fenyő kérget, kat. holdon tölgyfa kérget, kat. holdon fűzfakérget, kat. holdon csapolt gyantát, kat. holdon kapart gyantát köteles kitermelni.

Megengedi továbbá, hogy az erdő tulajdonosa

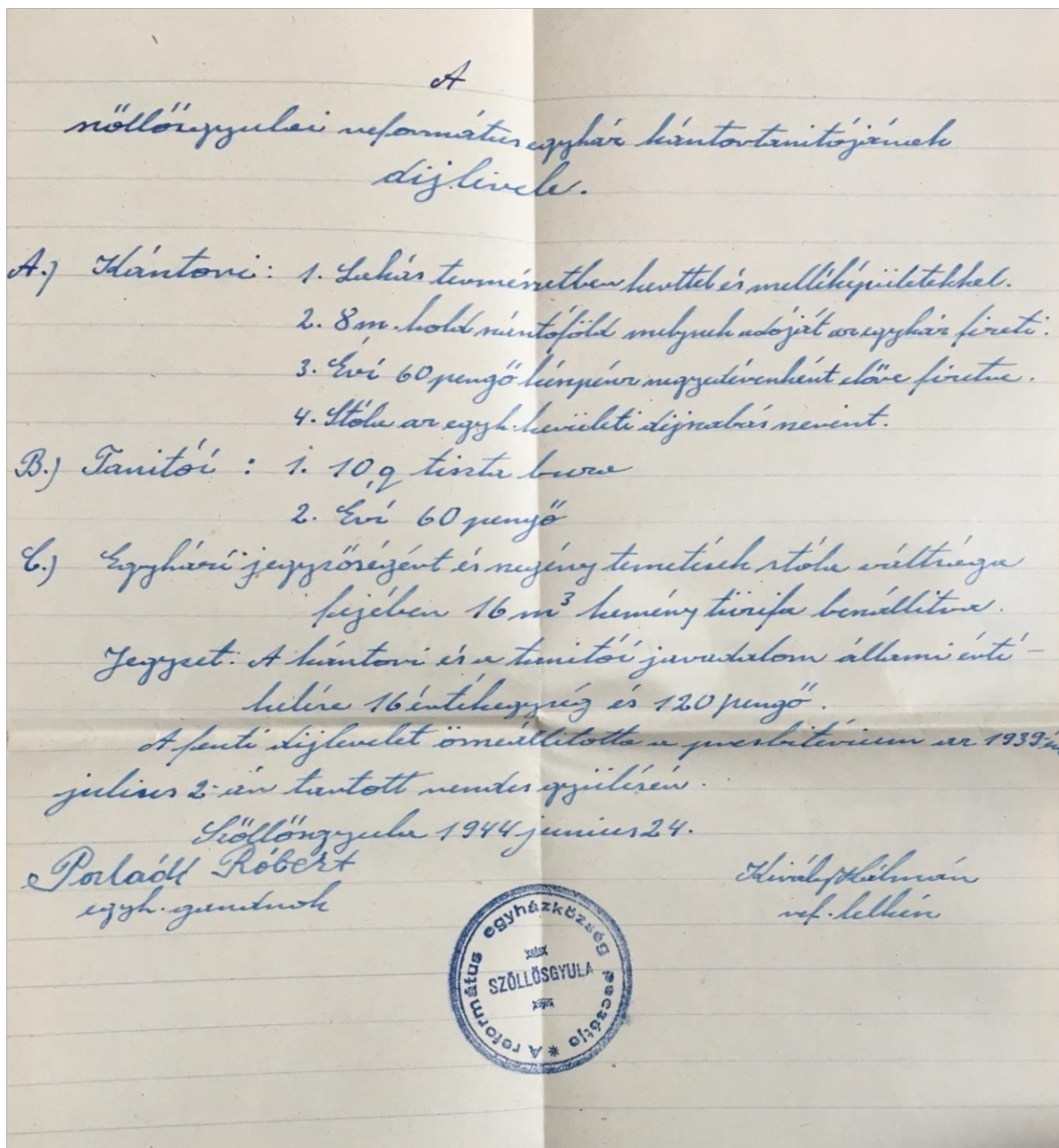
13. melléklet. Paládi Mihály, presbiter kérvénye 1944-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklészia ládája)

Nagy tiszteltük.
Egyház tanács. én Paládi
Mihály presbiter. Türem az öreg
ségem miatt, nem vagyok képpes helyt
állanitorát a presbiteri tisztségemben.
Türem a tisztségemből való felmentésemel
Ezzel maradok tisztelttel. 1944.
Február 25. Szöllös Gyula.
Paládi Mihály

14. melléklet. Kántortanítói díjlevél 1944-ből

(a szerző felvétele, forrás az Eklézsia ládája)

15. melléklet. Az „Eklésia ládája”

(a szerző felvétele)

(a szerző felvétele)

17. melléklet. Az Eklézsia ládájának tartalma

(a szerző felvétele)

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

Дата перевірки:
22.05.2022 19:16:14 EEST

Дата звіту:
22.05.2022 19:24:29 EEST

ID перевірки:
1011285897

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100006701

Назва документа: MA_Diplomamunka_RoszohaAgnes_2022

Кількість сторінок: 90 Кількість слів: 21553 Кількість символів: 162602 Розмір файлу: 5.43 MB ID файлу: 1011174739

6.52% Схожість

Найбільша схожість: 1.14% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1008060886)

5.51% Джерела з Інтернету

116

Сторінка 92

2.43% Джерела з Бібліотеки

114

Сторінка 94

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

2